

**A MÉHÉSZETI ÁGAZAT HELYZETE ÉS
FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEI**

**Budapest
2001**

Kiadja:

az Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet

Főigazgató:

Kapronczai István

Szerkesztőbizottság:

Alvincz József, Dorgai László, Harza Lajos, Kamarásné Hegedűs Nóra (titkár),
Kapronczai István, Kartali János, Kovács Gábor, Popp József, Potori Norbert

Készült:

a Kutatási Igazgatóság
Ágazati Ökonómiai Osztályán

Szerző:

Nyárs Levente

Közreműködött:

Gyánti Istvánné
Szalai Mihályné

Opponensek:

Mészáros Károly, egyetemi tanár, dékán
Nyugat-Magyarországi Egyetem Erdővagyon-gazdálkodási Intézet, Sopron

Palkovics Miklós, egyetemi tanár, tanszékvezető
Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar,
Agrárgazdasági Tanszék

TARTALOMJEGYZÉK

Összefoglalás.....	5
Bevezetés.....	9
1. Termelés, felhasználás és kereskedelem a méz világpiacát meghatározó országokban és Közép-Kelet-Európában.....	11
1.1. Kína méztermelésének és felhasználásának jellemzői.....	12
1.2. Tendenciák Észak-Amerika méhészetében.....	14
1.3. Közép- és Dél-Amerika méztermelésének helyzete.....	18
1.4. Az ausztrál méztermelés- és kereskedelem helyzete.....	22
1.5. Méztermelés főbb jellemzői az Európai Unióban.....	23
1.5.1. Termelés és mézfogyasztás.....	23
1.5.2. Az EU mézimportjának főbb jellemzői.....	24
1.5.3. Mézpiac az Európai Unióban.....	26
1.6. A közép-kelet-európai országok és Oroszország méhészeteinek helyzete.....	29
1.7. A méz világkereskedelmének meghatározó tényezői, változási tendenciák, hosszú- és középtávú kilátások.....	31
2. Termelés és piaci helyzet Magyarországon.....	37
2.1. A méztermelés helyzete.....	37
2.1.1. A termelés alakulása.....	37
2.1.2. A termelés szerkezete.....	39
2.1.3. A műszaki technikai színvonal jellemzői.....	47
2.2. A mézfeldolgozás hazai rendszere.....	48
2.3. A hazai fogyasztás fő jellemzői, szokások és lehetőségek.....	50
2.3.1. A méz hazai értékesítési rendszere.....	51
2.3.2. A méz külkereskedelmének a jellemzői.....	52
3. A méhészeti ágazat üzemgazdasági értékelése.....	59
3.1. A méhészetek beruházásigénye.....	59
3.2. Költség-jövedelmi viszonyok az ágazatban.....	61
3.2.1. A kiadások kalkulációja.....	61
4. Az ágazatfejlesztés lehetőségei és esélyei.....	67
4.1. A méz ágazat támogatási rendszere az EU-ban és átvételének hatásai.....	67
4.2. Az ágazatfejlesztés tennivalói és hatásai.....	71
4.2.1. Fejlesztési lehetőségek a termelésben.....	71
4.2.2. A feldolgozás és forgalmazás tennivalói.....	74
4.2.3. Az exportszerkezet átalakításának esélyei.....	74
Irodalomjegyzék.....	77
Mellékletek.....	79
Summary: Situation of the Hungarian honeybee-keeping sector and the opportunities for development.....	99

Összefoglalás

A tanulmány célja a méhészeti ágazat elemzése az export-import, a termelés, a technológiai színvonal, a költség-jövedelem viszonyok, az EU csatlakozás szempontjából. A kutatás módszere a nemzetközi és hazai szakirodalmi források feldolgozása, statisztikai adatok elemzése volt. A részletes helyzetelemzéshez figyelembe vettük több méhészetben jártas szakember, gyakorló méhész véleményét. A **méhészet hasznossága** sokrétű, az ágazat hasznáról csak komplex megközelítésben lehet beszélni.

1. A világ méztermelése **koncentrálódik**. A piacra az **árverseny** mellett a különleges méhészeti termékek termelése és kereskedelme is hat. A nagy termelő országok (Kína, FÁK országok, USA, EU, Argentína és Mexikó) eltérő **hagyományokkal, természeti és közgazdasági** feltételekkel rendelkeznek. A versenyképesség növelésében egyre nagyobb szerepet kap a költségcsökkentés, a szabványosítás, az intenzív termelés. A koncentráció jegyei ezen az ágazaton is megfigyelhetők, mivel a méhcsaládok számának növekedésével párhuzamosan a méhészetek száma csökken. Egyes országokban (USA, Kanada, Mexikó) növekszik a méhes megporzás iránti kereslet. A mézzel szemben támasztott **fogyasztói** elvárásoknak is meg kell felelniük a termékpálya résztvevőinek, ez különösen igaz azokra a méhészeti termékekre, amelyek **genetikailag módosított** növénytermesztési kultúrákból származnak. A méztermelést alapvetően meghatározza a **méhfajta**, valamint ennek **kezelhetősége**.
2. Az EU Kína után a világ második legnagyobb méztermelőjének számít, ennek ellenére az önellátottsági foka rendkívül alacsony, mindössze 47 százalékos. Hazánk legfontosabb exportpiaca az Európai Unió, ezért ismerni kell az itt zajló piaci folyamatokat, erőviszonyokat. Az EU-ban megtermelt méz 85 százalékát a háztartások fogyasztják, a fennmaradó 15 százalék ipari felhasználásra kerül. Az előállított méz több mint 50 százalékát közvetlenül a fogyasztó, illetve a kiskereskedelem felé értékesítik a termelők. Az EU tagállamaiban a mézfogyasztásnak kialakult hagyományai, kultúrája van, így a fogyasztók a jóval drágább hazai mézet előnyben részesítik az olcsó importmézzel szemben. Ugyanakkor ellentmondásos a helyzet, mivel az EU a belső szükségletét csak magas importtal, évi 130-150 ezer tonnás mennyiséggel tudja kielégíteni. Az 1994-1999 közötti időszakban a verseny kiéleződött az EU három fő mézellátója (Kína, Argentína, Mexikó) között.

A kisebb volumenű beszállítók (Magyarország, Románia, Bulgária) között is éles verseny alakult ki a piacokért. Románia piaci részesedése Németországban az 1994. évi 1,2 százalékról 1999-re 5,8 százalékra növekedett, miközben Magyarország piaci részesedése ugyanezen időszak alatt 4,8 százalékról 2,7 százalékra csökkent. A román mézexport dinamikus növekedésében **nagy szerepet játszott a külföldi tőkeerős cégek bekapcsolódása**, amelyek a **felvásárlást forgóeszközzel támogatják**, és a helyszínen megszervezik a **minőségbiztosítási rendszerek működését**. A kialakult helyzetet tovább nehezítette, hogy 2001. január 1-jével az EU piacára 0 százalékos vámmal,

meghatározott kontingens mellett szállíthat Románia, Bulgária és Csehország mézet. Hazánk „csak” vámcsökkentést tudott elérni a kereskedelmi tárgyalások során (a jelenlegi vám 10,38 százalék) azonban a 2001. év első félévi mézexport adatai alapján ez eddig nem érintette hátrányosan exportunkat. Az említett versenytársak mellett Mexikó is kedvezményben részesült. Az MFN-vám (17,3 százalék) 50 százaléka, 30 ezer tonnás kontingens mellett exportálhat mézet az EU tagállamaiba, így ez már komolyabban veszélyezteti pozícióinkat, mivel a mexikói méz árban és minőségben is versenyképesebb a magyar mézzel szemben.

3. Hazánk nem tud mennyiségben versenyezni a nagy mézexportőrökkel, ezért magasan feldolgozott, márkázott termékekkel kell megjeleníteni az EU mézpiacán. Az EU tagállamaiban már működnek a méz felvásárlásával, csomagolásával és piacra juttatásával foglalkozó szövetkezesek. Ez azért is fontos számunkra, mert **tömegtermékekkel** árat emelni nem tudunk. Jelenleg a hazai mézfeldolgozók, kereskedők a hordós méz kiszerezésében és exportjában érdekeltek. A termelőknek a „mindenkori” alacsony felvásárlási ár nem kedvező, az árcsökkenéseket a kereskedők áthárítják a termelőkre.
4. Magyarországon a mézfogyasztás több mint 90 százaléka lakossági fogyasztás, becslések szerint a méz és méhészeti termékek 5-5 százaléka kerül ipari- (sütő-, édes-, gyógyszer- és kozmetikai ipar), valamint közösségi fogyasztásra. A **mézforgalmazásban** jelenleg többszorosított értékesítés valósul meg. A felvásárlók a méztermelés évenkénti ingadozásának függvényében évi 10-13 ezer tonna mézet vásárolnak fel a termelőktől, ez a teljes mennyiség döntő részét jelenti évente. A hazai mézfeldolgozó üzemek névleges kapacitása mintegy 40 ezer tonna, amely kétszeresen haladja meg az elmúlt 10 év legjobb termésének volumenét. A kereskedő cégek többsége (a nagyok mind) önálló mézüzemet üzemeltet. Ebből adódóan a mézüzemi feldolgozó kapacitások nagyobbak, mint amennyire a jelenlegi viszonyok között az országban szükség lenne.
5. **Termelési potenciálunk** lehetővé tenné az évi 40-46 ezer tonnás begyűjthető méztermést, amit a jelenlegi **feldolgozó kapacitás** is fel tudna dolgozni. A költség-jövedelem viszonyok nem indokolják az akácerdők ilyen mértékű kihasználását. A termelési potenciál kiaknázásának másik akadálya a fekvő kaptárak dominanciája, melyek élőmunka-igényesek, nem teszik lehetővé a gépesítést. Az EU csatlakozásig az ágazat legfontosabb feladata a méhészeti eszközök korszerűsítése, mivel az uniós támogatási rendszer korlátozott mértékben teszi lehetővé az ilyen irányú fejlesztéseket.
6. A **költség-jövedelem** számításoknál nehézséget jelentett, hogy a rendelkezésre álló adatok alacsony reprezentációjúak, ezért az egész ágazatra következtetéseket nem lehet levonni. Az elemzések során statikus modellel dolgoztunk. Számításainkat nagyságrendileg két kategóriában a fekvő kaptáras kategóriában az 50, 100, 150, 200 méhcsaládos, míg a rakodó kaptáras kategóriában a 200, 400, 600, 800, 1000 méhcsaládos méhészetekre végeztük el, a hozamokat kategóriánként állítottuk be. **Valódi jövedelmet a rakodó kaptáras méhészetek realizálnak.** A nagyobb állományok a magas hozamokkal kedvező

jövedelmezőségi mutatókat produkálnak, de a magas hozamszintek nagy kockázati tényezőiről nem lehet eltekinteni. **A modellben kiszámított jövedelmek, valamint a költségarányos jövedelmezőségi mutatók alapján az optimális üzemméret 600 méhcsaládos állomány nagyság körül van.**

A méhészet állományméret szerinti **termelési szerkezet**, fajlagos mutatói nem a valós képet mutatják. Az ágazat szereplői döntő részben az őstermelői körhöz tartoznak, így az adózási kedvezmények kihasználása érdekében a méhcsaládokat családtagjaik között osztják fel. Ennek ellenére látható, hogy a méhészetenkénti átlagos méhcsaládszám az utóbbi évtizedben másfélszeresére növekedett. A koncentráció a gazdasági kényszer miatt a jövőben várhatóan növekedni fog, amit a szabályozási és támogatási rendszerrel is elő kell segíteni.

7. A magyar méhészeti ágazat **szabályozási rendszere** összhangban van az EU szabályozásával, elsősorban **állategészségügyi** és **élelmiszerhygiéniai** jogszabályok tekintetében. Az EU csatlakozással a jelenlegi magyar támogatási rendszert felváltja az uniós tagállamokban működő rendszer. A rendszer megköveteli a **nemzeti programok** részletes kidolgozását, aminek feltétele a pontos adatnyilvántartás és szolgáltatás. A nemzeti programoknak tartalmazniuk kell az állandó és a változó költségeket. Amennyiben az ágazat nem készül fel az EU csatlakozásra, úgy a magyar méhészek nem részesülhetnek az Unió támogatásából. Az érdekképviselőknek és szakmai szervezetnek, valamint a termékpálya szereplőinek közösen kell az éves programokat elkészíteniük a jogszabályok által előírt formai és tartalmi követelmények szerint. Mivel az EU költségvetésből származó pénzügyi források felhasználását szigorú szabályok határozzák meg, az országos programoknak és az intézkedésnek a végrehajtás ellenőrzési tervét és értékelési eljárásokat is tartalmazniuk kell. A felkészülést tekintve elmaradt az ágazati információszolgáltatás, mivel a Méhészeti Termék Tanács (MT) és a KSH statisztikai adatai nem egyeznek. Jelenleg csak becsülni tudjuk, hogy a megtermelt mézet milyen **értékesítési csatornákon** keresztül értékesítik a termelők (közvetlen értékesítés a fogyasztók részére, közvetlen értékesítés a viszonteladók felé, értékesítés kiskereskedők felé, értékesítés az ipar felé).
8. A méhészet komplex mezőgazdasági tevékenység. A méztermelés mellett nem elhanyagolható a méhek **megporzási tevékenysége (pozitív externália)**. Magyarországon is el kell érni, hogy a megporzás a technológia szerves része legyen, amiért a növénytermesztési és kertészeti ágazatok, mint **szolgáltatásért** fizetnek. E tevékenységeket az USA-ban és Kanadában szerződéssel rögzítik.

A beporzást a jelenlegi méhcsaládok segítségével az ország minden pontján biztonsággal el lehet végezni. Az európai átlaggal történő összehasonlítás, valamint a hazai adottságok – kiemelten a háttér-rovarsűrűség – figyelembevételével megállapítható, hogy a méhcsaládok számának növelését a beporzás biztonsága jelenleg még nem indokolja, de a jövőben a háttér-rovarsűrűség csökkenése fokozhatja a méhes megporzás iránti keresletet az intenzív kertészeti kultúráknál.

Az ágazatfejlesztés kitörési pontja **szolgáltató szervezetek** megalapítása, a termelői közösségek által márkázott és minőségtanúsítással ellátott fogyasztói kiszerezésű mézzel való belföldi és exportpiaci megjelenés lenne, mivel a 100 méhcsalád alatti méhészetek önmagukban nem lesznek **versenyképesek**. Szövetkezésük a piacon maradáshoz elengedhetetlen.

Bevezetés

A méhészet a magyar mezőgazdaság nem nagy, de fejlődési lehetőségeiben perspektivikus ágazata. Részesedése a mezőgazdaság **bruttó termelési értékéből** 0,58 százalékos, 1999-ben az állattenyésztési ágazatok bruttó termelési értékének 1,27 százalékát tette ki.

A tanulmány **első fejezetében** áttekintjük a világ méztermelésének és kereskedelmének alakulását, a főbb méztermelő országok egymáshoz viszonyított pozícióját a természeti feltételek a termelés és a kereskedelem területén.

A **második fejezet** átfogó képet ad a hazai méztermelés termelői köréről, felvetődő problémáiról, a méhészeti technológia jelenlegi színvonaláról, valamint fejlesztésének akadályairól, nehézségeiről. Bemutatjuk a hazánkban jellemző méhlegelőket, területi nagyságukat, elhelyezkedésüket, a méhészetben betöltött szerepüket, potenciális mézhozamukat. Áttekintjük a hazai mézfogyasztás, értékesítés, feldolgozás helyzetét és fejlődési lehetőségeit, az alacsony hazai mézfogyasztás okait, valamint növelésében alkalmazható eszközeit. Betekintést nyerünk a hazai értékesítés rendszerébe, valamint az itt jelentkező nehézségekbe.

A **harmadik fejezet** áttekintést ad az ágazat üzemgazdasági helyzetéről. Modellszámítást mutatunk be a méhészeti tevékenység folytatásához szükséges beruházások nagyságáról. Elemezzük a hazai méztermelés költség-jövedelem viszonyait. Nehézséget jelentett, hogy a rendelkezésre álló adatok alacsony reprezentációjúak. Az adatszolgáltatás nem megoldott, a méhészetek nem tartják nyilván pontosan költségeiket. Bemutatjuk az ágazat hazai szabályozási és támogatási rendszerét.

A **negyedik fejezetben** részletesen ismertetjük az Európai Unió, valamint a hazai szabályozási és támogatási rendszerek egyes elemeit. A fejezet tárgyalja a méhészeti ágazatban szükséges fejlesztések fő irányait, ezen belül a technológiai fejlesztést, a **szolgáltató szervezetek** létrehozásának jelentőségét, valamint a marketing promóció jövőbeni szerepét.

Munkánk során bel- és külföldi nyomtatott, valamint elektronikus szakirodalmon és statisztikai adatokon túl, KSH, a Méhészeti TermékTanács, az FVM Agrárrendtartási Hivatal, az Agrármarketing Centrum Kht. adataira támaszkodtunk. A magyar külkereskedelmi adatoknál az FVM-ARH, AGRO-FOOD adatbázisát, a magyar méhészeti statisztikáknál a KSH, a Méhészeti TermékTanács adatait, a méhlegelők témakörnél az Állami Erdészeti Szolgálat, az AKII, valamint a KSH adataira támaszkodtunk. Reméljük, hogy tanulmányunk hozzájárul a méhészettről alkotott kép tisztábbá válásához, az ágazattal kapcsolatos folyamatok megismeréséhez.

A tanulmány elkészítéséhez értékes segítséget kaptunk Illés Kálmántól, (Méhészeti TermékTanács, ügyvezető), Wladimír Jánostól; a 3. fejezet 3.1-3.2. alfejezeteihez (DATE, címzetes egyetemi docens), Csarnó Györgytől (FVM-ARH), Sajermann Gézától (Országos Magyar Méhészeti Egyesület), Szalayné Mátrai Enikőtől (KÁTKI). Segítségüket ezúton is köszönjük.

1. Termelés, felhasználás és kereskedelem a méz világpiacon meghatározó országokban és Közép-Kelet-Európában

A világ méztermelése a FAO adatok szerint 1999-ben 1,2 millió tonna volt. A megtermelt méz 63 százalékát 6 ország, illetve ország-csoport állította elő: Kína, az Egyesült Államok, Argentína, az Európai Unió (1.5.1. pont), a Független Államok Közössége (Oroszország, Ukrajna), Mexikó.

A hat legnagyobb méztermelő ország termelése 1999-ben 740 ezer tonna volt, ez 1998-hoz képest 9,4 százalékos növekedést jelentett. **Hazánk a világ méztermeléséből 1 százalékkal részesedik** (1. táblázat). A világ mézexportjának 60 százalékát három ország bonyolítja le: Kína, Argentína és Mexikó. Kína az 1975-1999 közötti időszakban meghatározó szerepet töltött be a világ mézexportjában (1. ábra)

1. táblázat

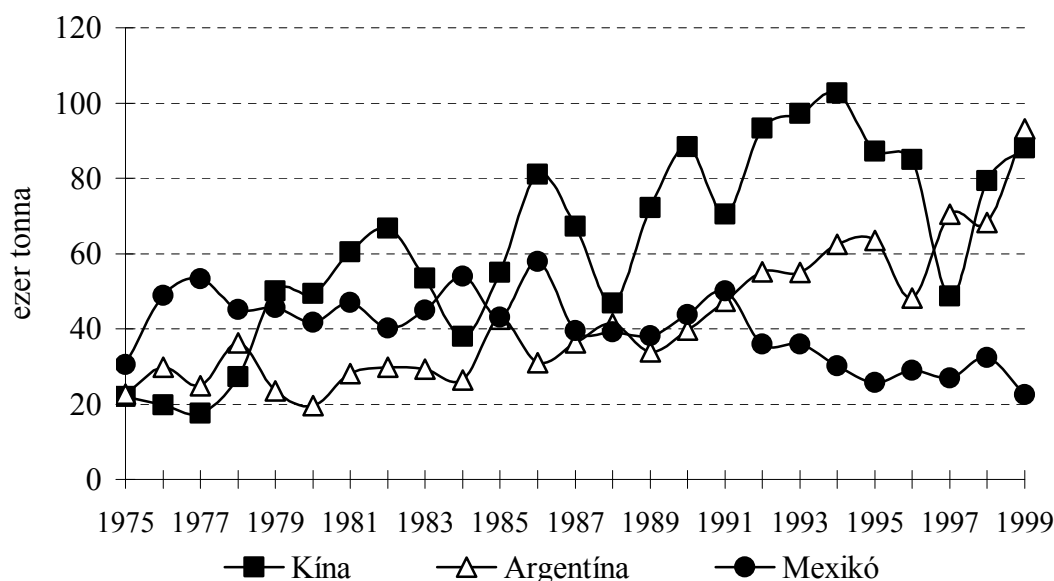
Magyarország helye a világ méztermelésében és kereskedelmében

Me.: ezer tonna

Megnevezés	Termelés	Export	Import	Nettó export	Termelés/belső felhasználás, %
1995. évben					
Világ összesen	1 154	300	307	-7	99
Kína	182	87	0,1	86,9	191
FÁK országok	151	1,1	1,8	-0,7	99
EU-15	120	9,0	147	-138	46
USA	65	10	40	-30	68
Argentína	70	64	0	64	2 333
Mexikó	49	26	0,08	25,9	252
Kanada	31	16	4	12	163
Ausztrália	19	11	0,03	10,9	232
Japán	3,3	0,07	39	-38,9	8
Magyarország	16	13	0,7	12,3	432
1999. évben					
Világ összesen	1 173	339	349	-10	99
Kína	233	88	0,4	87,6	159
FÁK országok	130	1,4	0,3	1,1	100
EU-15	130	6	151	-145	24
USA	101	5	82	-77	57
Argentína	91	93	0,04	92,9	4 550
Mexikó	55	22	0,06	21,9	168
Kanada	34	15	3	12	154
Ausztrália	19	10	0,102	9,8	219
Japán	3	0	34	-34	8
Magyarország	14	9	0,4	8,6	259

Forrás: FAO www.fao.org, KSH Budapest

A világ főbb méz-exportőrei (ezer tonna)

Forrás: FAO, www.fao.org

A három nagy importőr (EU, USA, Japán) a világ importjának 75 százalékát teszik ki. Ebből következik, hogy a méz világpiacán kialakuló folyamatokra érdemi hatása ennek a hat országnak (illetve országcsoportnak) van.

1.1. Kína méztermelésének és felhasználásának jellemzői

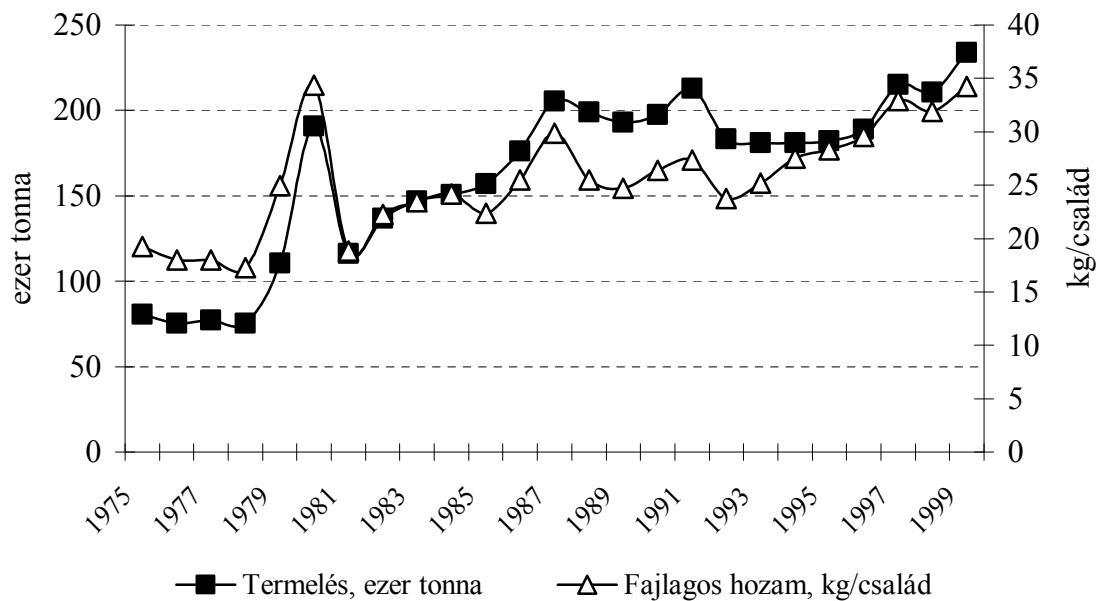
Kína 1999-ben a világ méztermeléséből 20 százalékkal részesedett, éves méztermelése 1994-1999 között 180-233 ezer tonna körül ingadozott. Termelésének 50 százalékát repceméz, 40 százalékát akácméz, a többit vegyes virágméz teszi ki. Méztermelése évek óta növekszik, a méhcsaládok száma csökkenő tendenciát mutat. Az 1995. és 1996. évi viszonylag alacsony méztermés oka a kedvezőtlen időjárási körülmények, a méhcsaládok (varroa atka okozta veszteségek) számának csökkenése volt. A kedvezőtlen termelési eredmények okai között az is szerepel, hogy a termelésbe belépő méhészek nem rendelkeztek megfelelő ismeretekkel a szakszerű méhészkedéshez.

Az utóbbi négy évben (2. ábra, 1. melléklet) Kína méztermelése újra növekedésnek indult a genetikai előrehaladás, a technológiai fejlődés, valamint új úthálózatok kiépülésének következtében, ami csökkentette a vándoroltatás költségeit. Méztermelését 1999-ben 233 ezer tonnára, 28 százalékkal növelte az 1995. évihez képest. A fajlagos mézhozam nemzetközi összehasonlításban igen alacsony volt az 1980-1985 közötti időszakban, mindössze 22-23 kilogramm méhcsaládonként, ennek oka, hogy a méhcsaládok száma 26 százalékkal nőtt ezen időszak alatt, míg a méztermelés az 1980. évhez képest 17 százalékkal csökkent. A

termelés 1992-1996 között stagnált, a fajlagos hozamok 1994-ig növekedtek, miközben a méhcsaládok száma csökkent. Az utóbbi években (1996-1999) a fajlagos hozamok növekedtek (29-34 kilogramm/család), ugyanakkor a képzett méhészek akár az 50-60 kilogrammos hozamot is elérhetik méhcsaládonként (2. ábra).

2. ábra

Kína méztermelése és fajlagos hozamai

Forrás: FAO, www.fao.org

Az országban közel 200 ezer méhészet 6,3 millió méhcsaládot tart. Az egy méhészetre jutó méhcsaládok száma 30-40. A kínai méhészeti szezon márciusban, áprilisban kezdődik a keleti tartományokban (Sichuan, Hunan, Hubei, Anhui, Jiangsen), az itt előállított méz legnagyobb hányada **repceméz**. A második méhészeti szezon májustól június végéig tart, ebben az időszakban a méhészetek északra vándorolnak (Shandong, Henan, Shaanxi, Hebei és Hubei tartományok). Ezekben a tartományokban elsősorban **akácmézet** állítanak elő. Az őszi vándorlási időszak júliusban kezdődik, ekkor a méhészetek a nyugati tartományokba indulnak (Belső-Mongólia, Xinjiang, Gansu és Qinghai tartományok), ahol vegyes virágméz előállítására van lehetőség.

Kínában az egy főre jutó mézfogyasztás 0,1-0,5 kilogrammos, vagyis nem tartozik a nagy mézfogyasztó nemzetek közé, ugyanakkor a fogyasztók a mézet és a méhészeti termékeket egészséges élelmiszernek tartják. Közép-hosszú (3-5 év) távon az elemzők a belső fogyasztás növekedésére számítanak.

A mézexport 1975-1999 között ötszörösére nőtt (1. ábra). Részesedése a világ mézexportjából 1975-78 között 10-15 százalékos volt, majd 1979-1983 között a 25-26 százalékot is elérte. Ezt követően 1989-ig piaci részesedése a **világkereskedelemből** 15-25 százalék között ingadozott. Piaci részesedésének csúcspontját 1993-ba érte el 34 százalékkal, 97,2 ezer tonnával. A kínai méz

legjelentősebb **piacai: Japán, USA, Németország, Belgium és Spanyolország.** A mézexportjának termelésből való részesedése 1996-ban elérte a 44 százalékot, majd az 1997-es ázsiai pénzügyi válság következtében 22 százalékra csökkent, 1999-ben 37 százalékra nőtt. Az ázsiai térségben a kínai méz fő felvevőpiaca Japán. Az 1999-es 87 ezer tonnás nettó mézexportjával Argentína mögé szorult. Piaci pozíciójának gyengülését bizonyítja, hogy 1999-ben az Európai Unió első számú mézellátója 45 ezer tonnával Argentína lett, szemben a kínai 34 ezer tonnás mennyiséggel.

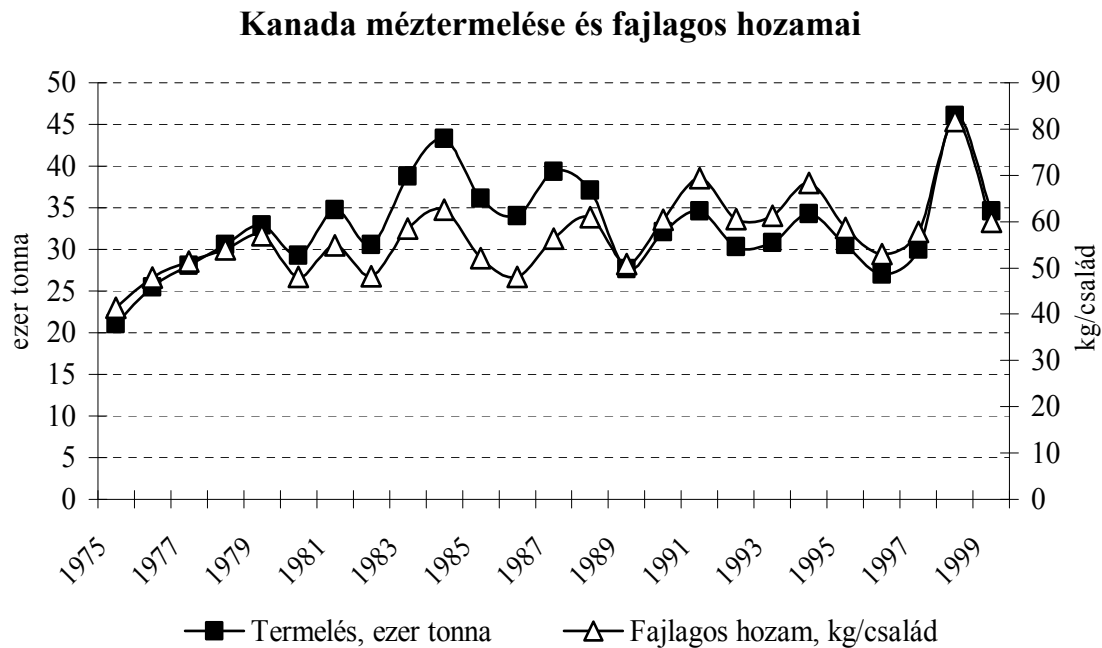
A mézexport volumene 1994-ben 102 ezer tonnával érte el csúcspontját. A mézexport volumenét vizsgálva ciklikusság figyelhető meg az 1982-1990 közötti időszakban (1. ábra). A termelésben ez a hullámváz nem jelentkezett, mivel 1981-1987 között a termelés folyamatosan növekedett. A kínai mézexport 1982-1990 közötti hektikussága a világ mézexportjára is hatással volt. A havi export (1998-2000 közötti időszak) alakulását vizsgálva a következő megállapításokat lehet tenni: 1998-ban a január-április közötti export volumene havi 3-5 ezer tonna között mozgott, vagyis az 1997. évről áthúzódó készletek nagysága 18 ezer tonna, ami az 1997-es exportmennyiség 49 százalékát tette ki.

Ennek a viszonylag magas mennyiségnek az oka az 1997-es ázsiai pénzügyi válság volt. Az év hátralevő részében a kínai mézexport július-szeptember hónapban, majd október-december hónapokban érte el csúcspontját. 1999 első negyedében az export 19 ezer tonna volt, vagyis magasabb, mint az előző év ugyanezen időszakában. 1999-ben a kínai mézexport június-júliusban, illetve október-december hónapokban volt a legmagasabb, azonban ezt az évet csökkenő exportár jellemezte. A 2000. január-április közötti időszakban a mézexport volumene 26 ezer tonna, ami 2000. évi export 25 százaléka volt, majd az augusztus-november hónapokban bonyolították le az éves export 40 százalékát. **A kínai mézexport 70 százaléka május-december hónapokban került a világpiacra. Ezzel szemben fő konkurensének, Argentína mézexportjának 50-60 százaléka január-június közötti időszakban került exportra.**

1.2. Tendenciák Észak-Amerika méhészetében

Kanada méztermelése az 1990-es években 29-31 ezer tonna körül ingadozott, 1998-ban 42 ezer tonnás rekordot ért el, ez az 1993-97-es időszak (3. ábra) átlagához képest 40 százalékos növekedést jelentetett, ami a kedvező időjárási feltételeknek és a hosszú virágzási időszaknak volt köszönhető. 1999-ben 19 százalékkal csökkent a termelés. 1999-ben a világ méztermeléséből 2,8 százalékkal részesedett. Méztermelésnek 75 százaléka Alberta, Saskatchewan és Manitoba államokban koncentrálódik, mivel itt található Kanada legkedvezőbb fekvésű méhlegelői: lóhere, lucerna és repce.

3. ábra

Forrás: FAO, www.fao.org

Kanadában 1990-ben 14 ezer méhészet volt, 1998-ra a számuk 11 ezerre csökkent. Ugyanezen időszak alatt a méhcsaládok száma 532 ezerről 3 százalékkal, 517 ezerre csökkent. A méhészetenkénti átlagos méhcsaládszám nyolc év alatt 24 százalékkal, 33-ról 46-ra növekedett. A legnagyobb méhészetenkénti méhcsaládszám – 221 méhcsalád – Alberta államban volt 1998-ban, ezt követte Manitoba 103 és Saskatchewan 63 méhcsaláddal. Megfigyelhető, hogy Kanada méhészeti ágazatában az 1990-es években koncentráció ment végbe. A **méhcsaládonkénti átlagos mézhozam 60 kilogramm**, azonban **1998-ban 80 kilogrammos rekordot ért el** (3. ábra). Saskatchewan államban meghaladta a 100 kilogrammot a fajlagos termelés. A világon Kanadában a legmagasabb a méhcsaládonkénti hozam, ez a kedvező szubarktikus éghajlatnak és a hosszú virágzási időszaknak köszönhető.

A kanadai méhészeti ágazat egyik legértékesebb „mellékterméke” a **méhek megporzó tevékenysége, amit kertészeti kultúráknál és szántóföldi növényeknél alkalmaznak**, a gyümölcsösök megporzásával előállított értéket évi 500 millió USD-re becsülik. Észak-Amerikában, így Kanadában is **egyre inkább terjed** a szántóföldi növénytermesztésben a **genetikailag módosított szervezetek használata**, amivel szemben egyre nagyobb az ellenállás egyes fogyasztói rétegeknél. Mivel Kanadában az egyik legfontosabb méhlegelő a repce, így az exportra kerülő méz esetében a méhészeteknek gondot okoz az ilyen eredetű termékek értékesítése.

Kanadában évente 22-30 ezer tonna mézet használnak fel belső fogyasztásra, ami a termelés 61-78 százaléka (1. melléklet). Az egy főre jutó mézfogyasztás évenként 0,6-1,0 kilogramm körül ingadozik, ami az éves termelés nagyságától, illetve az exportált mennyiségtől függ. Kanada a világ mézexportjából 4 százalékot

tett ki 1999-ben. Éves mézexportja a termelésből átlagosan 25-26 százalékkal részesedett az 1994-1999-es időszakban, azonban 1999-ben ez az arány 43 százalékra nőtt. Mézexportjának 82 százaléka az USA-ba, 11 százaléka Németországba irányult 1999-ben. Kanada nem alkalmaz importkorlátozást a méz vonatkozásában, ennek ellenére a kanadai mézimport jelentéktelen, mivel mézfelesleggel rendelkezik.

Az USA 1999-ben 101 ezer tonnás méztermeléssel 8,6 százalékkal részesedett a világ méztermeléséből. A méhcsaládok közel felét és a méztermelés több mint 50 százalékát a következő államok adják: **Kalifornia, Florida, Minnesota, Észak-Dakota, Dél-Dakota.**

Az éves mézfogyasztás 1995 óta növekszik, 1999-re elérte a 178 ezer tonnát, az egy főre jutó mézfogyasztás 0,5-0,6 kilogramm. Az **Egyesült Államok** a világ egyik legnagyobb **ipari méz** előállító országa. Az ipari méz elsődleges felhasználója a sütő- és malomipar. Az USA nem tartozik a nagy **mézexportőrök** közé, az exportált volumen nem haladja meg az évi 4-5 ezer tonnát. Az **önellátottsági foka mézből 55-60** százalékos, mézimportja 1999-ben 82 ezer tonna volt, ami az 1994. évhez képest 48 százalékos növekedést jelentett, így Németország után a második legnagyobb nettó mézimportőr lett a világon.

A méhcsaládok száma 1999-ben 2,6 millió volt, 8 százalékkal kevesebb, mint 1994-ben. A fajlagos hozamok növekedése következtében a méztermelés 1994-1999 között növekvő tendenciát mutatott (1. melléklet). A méhészetek száma 1997-ben 125 ezer volt, ezek közül 600 rendelkezett 1000 méhcsaládos állománnyal. Az 1000 és az e feletti méhcsaláddal rendelkező méhészetek (az összes méhészet alig 0,5 százaléka) állítják elő a megtermelt méz 75 százalékát. **A méhészetek és a méhcsaládok számának csökkenése várhatóan folytatódni fog a varroa atka és egyéb fertőzések, valamint a növekvő termelési költségek miatt.**

Az Egyesült Államokban a méhlegelők változatos képet mutatnak. Kaliforniában a gyapot, a lucerna és a vadvirágok, Floridában a brazil bors, a szamóca, a narancs, Minnesotában, Észak- és Dél-Dakotában a fehérhere a jellemző méhlegelő. **Az USA-ban a méhészeti ágazat a megporzó tevékenységnek köszönhetően kiemelt szerepet tölt be a mezőgazdaságban.** A NASS (National Agriculture Statistical System) becslése alapján 1998-ban megporzásra 2,5 millió méhcsaládot béreltek, ez 18,6 százalékkal volt több, mint 1989-ben. Ennek alapvetően két oka volt. Az egyik hogy az utóbbi években, Kaliforniában a mandulatermesztés növekedése miatt 300 ezerrel több méhcsaládra volt szükség, míg 1989-ben a másik ok, hogy az elmúlt évtizedben az USA népessége 10 százalékkal nőtt, és ezzel egyidejűleg közel 10 százalékkal nőtt az élelmiszerfogyasztás is, **ami még 200 ezer méhcsaládot igényelt.** Ezen méhcsaládok többségét kizárólag a méhes megporzásra alkalmazták, a méz és egyéb méhészeti termék „csupán” melléktermék. A méhes megporzást a kertészeti kultúráknál és az egyes szántóföldi növényeknél (napraforgó, lucerna vetőmagtermesztés) használják ki, a legelterjedtebb a mandula-, az alma-, a dinnye-, a szilva- és az avokadó-termesztésben. Becslések szerint 1989-ben egyedül a

megporzással előállított többletérték 9,3 milliárd USD volt, a **2000. évre elérte a 14,6 milliárd USD-t**, ami 36,3 százalékos növekedést jelentett (igaz az emelkedés 20-25 százalékát az infláció okozta)¹.

Kaliforniában kutatásokat végeznek a **méhes megporzás értékének becslésére**, mivel ebben az államban használják ki leginkább a méhes megporzás adta lehetőségeket. A becslések szerint a méhcsaládok 70 százalékát Kaliforniában bérelték ilyen céllal 1989-ben. **Kaliforniában** 13 növénytermesztési kultúrához bérelnek méhcsaládokat. A méhes megporzást a mandulatermesztésben igényelték a legnagyobb arányban. Becslések szerint 950 ezer méhcsaládot béreltek a mandulatermesztők 1999-ben. Kaliforniában napjainkban 170 ezer hektár mandulaültetvény van, amiből 32 ezer hektár a nem termő terület. Az új telepítések következtében a mandulaültetvények területe közel 200 ezer hektárra növekedhet a következő években, ami hektáronként 5 méhcsaládot igényel. Az **USA-ban** végzett kutatások során a következő eredményekre jutottak a méhes megporzás gazdasági hasznával, néhány Magyarország számára is fontos kultúrnövénnyel kapcsolatban (2. táblázat).

2. táblázat

A méhes megporzás haszna kiemelt kertészeti- és növénytermesztési kultúráknál az USA-ban

Megnevezés	1996-1998 termelési érték, millió USD, V	Rovar- megporzási függősége, D	A méhes megporzás aránya, P	Méhes megporzásnak tulajdonítható éves érték, V*D*P
Mandula	959,2	1,0	1,0	959,2
Alma	1 502,6	1	0,9	1 352,3
Meggy (édes)	242,4	0,9	0,9	196,3
Őszibarack	426,0	0,6	0,8	204,0
Körte	291,2	0,7	0,9	183,5
Szilva	243,6	0,7	0,9	153,5
Uborka	205,0	0,9	0,9	166,1
Napraforgó	455,4	1	0,9	409,9

Forrás: The value of honey bees as pollinators of U.S. crops <http://bee.airoot.com/beeeculture/pollination2000/>

Az USA-ban az utóbbi évtizedben a **szilva** termelésre évenkénti szélsőséges ingadozás volt jellemző. Ennél a kultúránál 160 ezer méhcsaládot bérelnek évente. Az elmúlt években a **meggytermelés** növekedése szignifikáns. Tíz évvel ezelőtt az USA-ban közel 70 ezer méhcsaládot béreltek a meggytermelők beporzási céllal. Az **alma** termelése 10 év alatt 10 százalékkal növekedett az Egyesült Államokban. Az alma ültetvényeken összesen 275 ezer méhcsalád segítette a sikeres beporzást 1999-ben (3. táblázat).

¹ Robinson, W. S.-R. Nowogrodzki-R. A. Morse (1989): The Value of honey bees as pollinators of U.S. crops. American Bee Journal 129: 411-423, 477-487.

3. táblázat

Az USA-ban méhes megporzás céljából bérelt méhcsaládok száma a fontosabb kultúráknál, és az általuk előállított többletérték

Megnevezés	Bérelt méhcsaládok		Átlagos termelési érték 1996-1998 V ₁ (millió USD)	Átlagos termelési érték 1985 V ₂ (millió USD)	V1-V2 Hozzáadott érték (millió USD)
	1998.	1999.			
	ezer db				
Mandula	650	950	959	360	599
Alma	250	275	1 502	915	587
Szilva	145	160	243	192	51
Meggy	70	70	285	163	122
Uborka	40	45	346	206	60
Napraforgó	40	45	455	251	204
Összesen:	2 035	2 500	5 785	3 364	2 421

Forrás: The value of honey bees as pollinators of U.S. crops <http://bee.airroot.com/beeculture/pollination2000/>

Az USA-ban az egyik legfontosabb mézelő növény a **napraforgó**. A napraforgó-termesztők főleg a hibrid fajtáknál veszik igénybe a méhes megporzás adta lehetőséget. 1998-ban a napraforgó megporzásához kibérelt méhcsaládok száma 40 ezer volt, ami 1999-ben 12,5%-kal nőtt.

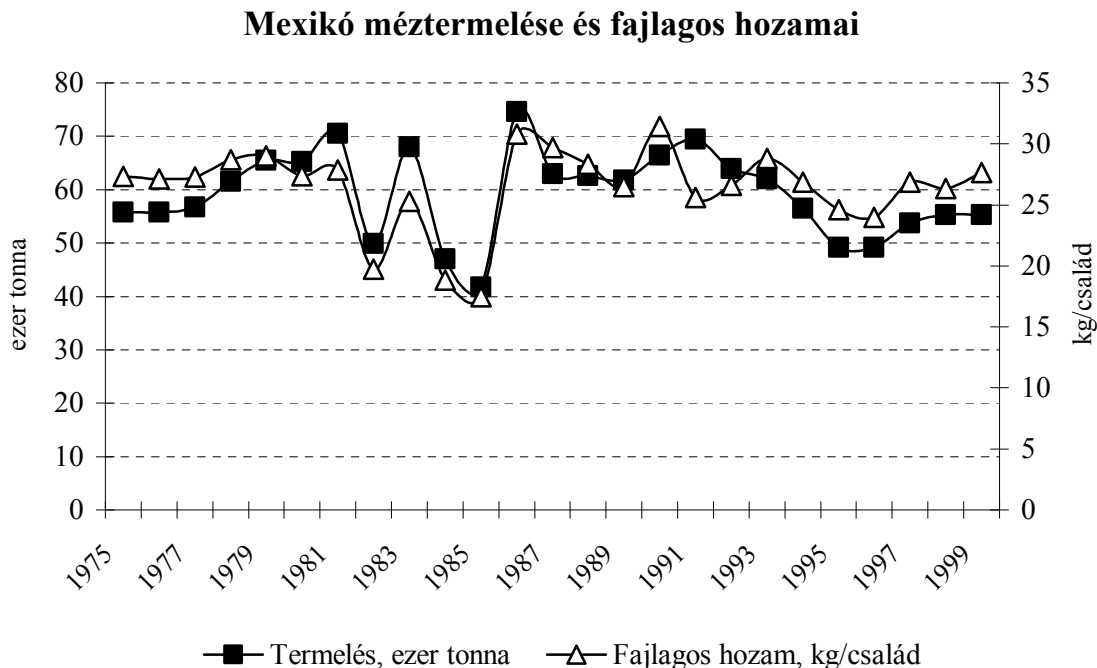
Az előzőekből látható, hogy a fejlett mezőgazdaságú országokban mindennapos technológiai folyamat a méhes megporzás. Magyarországon több évtizede szeretnék bevezettetni és széles körben alkalmaztatni a szakmai szövetségek, de a gazdák még nem ismerték fel ennek szükségességét. A beporzásért fizetniük kellene, ezzel szemben nagy az ellenállás. **A rovarporozta növényeknél elengedhetetlen a rovarok közreműködése, mivel az idegen megporzás nemcsak a mennyiséget, de a minőséget is javítja.**

1.3. Közép- és Dél-Amerika méztermelésének helyzete

Mexikó évi 40-55 ezer tonnás méztermelésével mindössze 4 százalékkal részesedik a világtermelésből. A termelés 1986-ban 74 ezer tonnával érte el csúcspontját. Az 1991-től 1996-ig tartó termeléseszkökenés okai között szélsőséges időjárási viszonyokat (száraz és esős időszakok változása), a varroa atka által terjesztett vírusos betegséget, technológiai lemaradást és az afrikanizált méhek problémáját, nem utolsósorban az 1994. évi mexikói pénzügyi válságot kell kiemelni. 1998-tól kezdődően újra növekedésnek indult a termelés, 1999-re elérte 55 ezer tonnát (4. ábra).

A csökkenés megmutatkozott a fajlagos hozamokban is. A mélypontot 1985-ben érte el 17 kilogrammos méhcsaládonkénti hozammal, 1986-ban a fajlagos hozamok elérték a 30 kilogrammot, ezt követően a hozamokat ciklikusság jellemezte. A 2000. évben a kedvező időjárási feltételeknek és a szakszerű állategészségügyi ellenőrzéseknek köszönhetően a méhcsaládonkénti fajlagos hozam újra megközelítette a 30 kilogrammot (4. ábra).

4. ábra

Forrás: FAO, www.fao.org

Az afrikai méhfajtákat az 1950-es években terjesztették el Dél-Amerikában. Az afrikánizált méhektől a kiterjedt trópusi területeken jobb nektárgyűjtési teljesítményt vártak, mint az addig használt európai méhfajtáktól. Ezek a méhfajták nagyobb energiát fordítanak a szaporodásra, a pollengyűjtésre és a méztermelésre. Ugyanakkor az afrikai méhek érzékenyebbek a nektár- és pollenszegény időszakokra, ezért képesek 300-500 kilométert is megtenni évente, hogy kedvezőbb területeket találjanak. Ez az oka annak, hogy 1999-re elérték az USA déli államait is (Nevada, Kalifornia, Arizona, Új-Mexikó, Texas). Az afrikai méhek házasítottak, azonban vad jellegüket megtartották, így tartásuk, ellenőrzésük fokozottabb odafigyelést igényel, mint az európai méhfajtáké. A méhek **szaporodása nehezen ellenőrizhető**, amennyiben az európai méhfajták az afrikai méhfajtákkal szaporodnak, úgy az új generáció megporzó képessége növekszik, viszont méztermelő képessége nagymértékben csökken.

A kistermelők és a hobbi méhészek folytatják az ágazat elhagyását, mivel nem rendelkeznek a **varroa atka** elleni védekezés, valamint az afrikánizált méhek kezeléséhez, ellenőrzéséhez szükséges technikai- és humán erőforrás eszközrendszerével. Az 1997-1999 közötti időszak az előző évekhez képest kedvezőbb termelési eredményéhez hozzájárult, hogy ágazatban fejlesztést hajtottak végre afrikánizált méhek ellenőrzéséhez. Az afrikánizáció további terjedésének megakadályozása következtében lecsökkent termelést a termelők méhanya cserével tudják ellensúlyozni, ezért a mexikói méhészeteknek évente kell méhanyát cserélniük (ami növeli a termelési költségeket), szemben a technológiailag szokásos 2-3 évenkénti méhanya-cserével.

A méhlegelők változatos képet mutatnak Mexikóban. Főbb méztermelő régiói: Yucatan, Jalisco, Campeche, Veracruz, Guerrero, Puebla, Quintana Roo

Chiapas államaiban találhatók, ahol az 1999. évi méztermés 71 százalékát állították elő. Az 1999. évi kormányzati támogatások és a termelők jobb technikai felszereltsége ellenére még mindig megnehezíti a méztermelést a varroa atka által terjesztett vírusos betegség, így a méhcsaládok száma 2 millióra, 4,7 százalékkal csökkent az 1998. évihez képest. **Egyre több mexikói méhészet, kertészet és kávétermelő alapított vegyes vállalkozást megporzásra.** A közös vállalkozások mindkét fél részére előnyöket biztosítottak, mivel a méz, a kertészeti termékek és a kávé exportárai kedvezően alakultak a nemzetközi piacokon 1994-1997 között.

Mexikó éves mézfogyasztása 24-32 ezer tonna, a belső felhasználásra kerülő méz 52 százalékát közvetlenül a háztartások használják fel, 48 százaléka élelmiszeripari, kozmetikai és dohányipari feldolgozásra kerül. Az egy főre jutó mézfogyasztás 0,3 kilogramm. A mézet inkább a közép és a felső jövedelmi kategóriába tartozó rétegek fogyasztják, mivel a méz fogyasztói ára magasabb az egyéb édesítőszerkehez (például: cukor, gyümölcslekvár, melasz, izocukor) képest.

Az 1970-es években Mexikó 40-45 ezer tonnás mézexporttal, 20-24 százalékos részesedéssel megelőzte Argentínát és Kínát a nemzetközi mézkereskedelemben. Mézexportja 53 ezer tonnás volumennel, és 31 százalékos részesedéssel 1977-ben érte el csúcspontját, majd ezt követően az exportra kerülő méz mennyisége a termeléssel együtt folyamatosan csökkent. **Mexikó mézexportjának 90 százalékát a január-szeptember közötti időszakban bonyolítja le.**

1999-ben mézexportja meghaladta a 20 ezer tonnát, ami méztermelésének 41 százaléka volt. Az 1999. évi mézexport 60 százaléka Németországba, 14-14 százaléka az Egyesült Királyságba és az USA-ba irányult. Megfigyelhető, hogy kivitele 1992-től a termeléssel párhuzamosan csökkent.

Az éves mézfogyasztás 1994-1996 között 25 ezer tonna körül ingadozott, miközben az exportált méz mennyisége tovább csökkent. 1997-től kezdődően a belső felhasználás 6-15 ezer tonnával meghaladta az exportot. Évi 20-30 tonnás mézimportja jelentéktelen. Az évenkénti ingadozó export ellenére a világ mézkereskedelmére hatással van Mexikó.

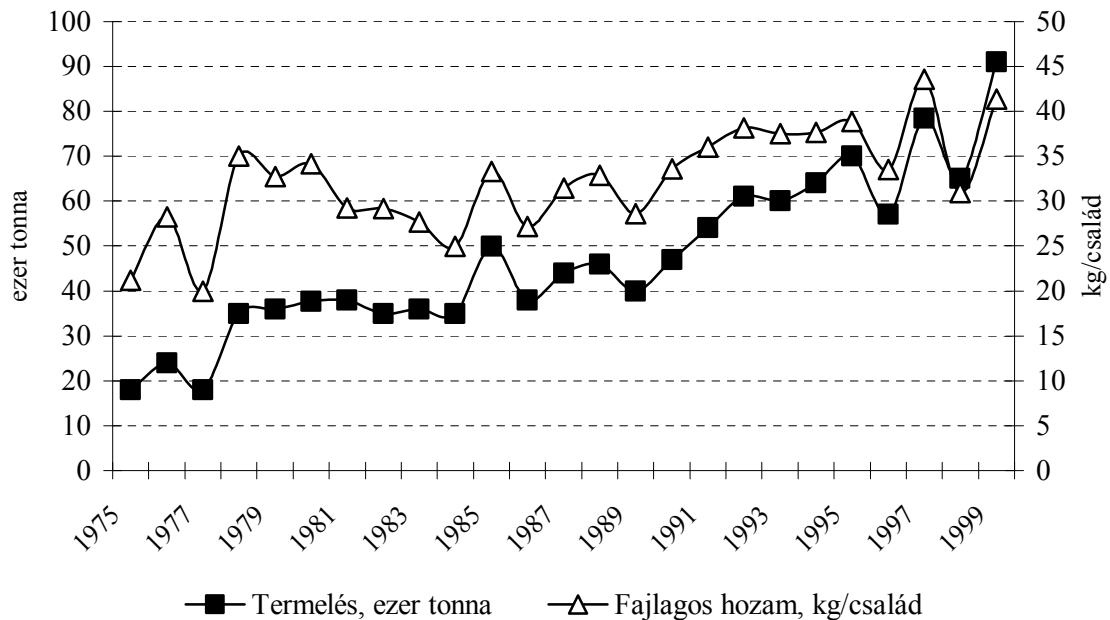
Argentína méztermelése 1999-ben 91 ezer tonnás rekordot ért el, ez az 1998. évi terméshez képest 40 százalékos növekedést jelentett (1. melléklet). A világ méztermeléséből való részesedése 1999-ben 7 százalékos volt. A termelt méz mennyisége évről-évre eltérő mértékű ingadozást mutatott, ennek elsősorban időjárási okai voltak. Az 1995. évi 70 ezer tonnás méztermés 1996-ra 57 ezer tonnára csökkent, mivel 1996. nyarát száraz időjárás jellemezte, ami az alacsony fajlagos mézhhozamban is megmutatkozott. 1998-ban az előző évhez képest 8 százalékkal csökkent a méztermés az El Nino természeti jelenség, illetve az ezzel járó esőzések következtében (5. ábra).

Méztermelési potenciálja kedvező képet mutat, ami elsősorban a kiváló éghajlati feltételeknek, valamint az 1994 óta a méhcsaládszám növekedésének

köszönhető. A méhcsaládok száma az 1994. évi 1,7 millióról öt év alatt 2,2 millióra növekedett. A méhészetek száma 28 ezer, az átlagos méhcsaládszám 121 család, tehát a méhészet koncentrált.

5. ábra

Argentína méztermelése és fajlagos hozamai

Forrás: FAO, www.fao.org

A méhészeti időszak októbertől márciusig tart. Az éves méztermésének 60 százalékát Buenos Aires tartományban, 20 százalékát Santa Fé, Entre Rios és Coroba tartományokban állítják elő. A méhcsaládonkénti fajlagos méztermelés a legmagasabb Santa Fé és Buenos Aires tartományokban 60 kilogrammal, ezt követi Entre Rios 45-50 kilogrammal, Cordoba 50 kilogrammal és a fennmaradó tartományokban 40 kilogrammal. A magas méhcsaládonkénti hozam (5. ábra) az intenzív és magas színvonalú méhészeti technológia alkalmazásának az eredménye, mivel a méhcsaládok számának növelésével a termelés és a fajlagos hozamok is növekedtek. A méhészetek egységes technológiai rendszert használnak, a Langstroth kaptár-rendszert, valamint intenzív szaporodású méhfajtákat.

Argentínában a fajlagos mézfogyasztás évi 0,1-0,2 kilogramm, ami rendkívül alacsony a nagy méztermelő országok fogyasztásához képest. Az Argentin Mezőgazdasági Minisztérium 2000-ben indította el a „Méz 2000” elnevezésű programot, melynek fő célja, hogy elősegítse a méztermelés technikai feltételrendszerének fejlesztését. Az elindított program fő részei a következők:

- Méztermelői régióként a mézzel kapcsolatos információs füzetek terjesztése;
- Minőségellenőrzési program a hazai fogyasztásra és az exportra kerülő mézzel kapcsolatban;
- A hazai mézfogyasztás növelése érdekében célzott marketing tevékenység indítása.

Argentína részesedése a világ mézexportjából az 1970-1990 közötti időszakban 11-17 százalék között mozgott. Mézexportja 1970-es évek második felében átlagosan 27 ezer tonnás volt, azonban a 1981-től kivitele növekedésnek indult, 1991-re mézexportja az 1981. évinek a 167 százalékára emelkedett. Ezzel megelőzte Mexikót, és Kína után a világ második legjelentősebb méz-exportőre lett (1. ábra). Az 1990-es évek első felében a mézkivitel tovább növekedett, 1995-re elérte a 63,5 ezer tonnát. 1997-ben visszaesés következett be, de a következő évtől újra növekedésnek indult az export, és 1999-ben 27 százalékos részesedéssel a világ elsőszámú méz-exportőre lett, megelőzve az addig piacvezető Kínát.

Argentína mézexportjából származó árbevétele az 1992-1997-es időszakban – az 1993-as kisebb csökkenés kivételével – folyamatosan növekedett, és 1997-ben az exportárbevétel az 1989. évihez képest 462 százalékára nőtt, miközben az exportált mennyiség éveként ingadozott.

A mézexport termelésből való részesedése az 1994-1999. évek között 84-90 százalékos volt. Az export 57 százaléka az **Egyesült Államokba**, 29 százaléka **Németországba** irányult (1999. évi adat). Argentína további fontos piacai: Spanyolország, Olaszország, Egyesült Királyság és Japán.

1.4. Az ausztrál méztermelés- és kereskedelem helyzete

Ausztrália a világ méztermelésből 1,6 százalékot tett ki 1999-ben. Az 1994-1999-es időszakban méztermelése 18-27 ezer tonna között mozgott. Az ausztrál méhészeti ágazat mézen kívül évente 545 tonna méhviaszt is előállít. Méztermelésének közel 45 százalékát Új-Dél-Wales tartományában állítják elő, ugyancsak itt található az ausztrál méhállomány 44 százaléka is. Ausztráliában a 200 méhcsalád feletti állománnyal rendelkező méhészeteket ún. kereskedelmi-, míg az ez alatti méhészeteket részidős- és hobby kategóriába sorolják. Az előbbiek méhcsaládonkénti hozama 70 kilogramm. A kereskedelmi méhészetek akár 27-60 százalékkal magasabb fajlagos hozamokat – 89-112 kilogramm/méhcsalád – is elérhetnek, mint a részidős- és hobby gazdaságokban. Az országban 673 ezer regisztrált méhcsaládot tartanak nyilván, ebből 467 ezer méhcsaláddal rendelkeznek az említett kereskedelmi méhészetek. Az USA-hoz hasonlóan Ausztráliában is alacsony a háttér-rovarsűrűség, így itt is nélkülözhetetlen szerepet tölt be a méhes megporzás a kertészeti-, valamint egyes szántóföldi kultúrák esetében (mandula, uborka, szamóca, lucernamag termesztés). Becslések szerint a méhes megporzás által előállított érték évi 1,2 milliárd USD.

Ausztrália önellátottsága mézből az 1994-1999 közötti időszakban 207 százalékos volt. Ausztráliában a két vezető mézfeldolgozó piaci részesedése 52 százalékos (Capilano Ltd., Leabrook Farms). Évi méztermelésének, több mint 50 százaléka exportra kerül. Részesedése a világ mézexportjából 3 százalékos volt 1999-ben, mézexportjának 36 százaléka az EU-ba irányult (Németországba és Nagy-Britanniába). Az EU mézimportjából az 1995-1999 közötti időszakban 2-3,3

százalék között részesedett, 1998-ban 4,4 ezer tonnás rekordot ért el. Ausztrália hazánk után a második legmagasabb import-átlagát érte el 1997-ben az EU piacán (1,55 €/kg), azonban 1998-ban és 1999-ben a többi országhoz hasonlóan csökkent (1,58 €/kg-ról 1,38 €/kg-ra) az ausztrál méz import-átlagára.

1.5. Méztermelés főbb jellemzői az Európai Unióban

1.5.1. Termelés és mézfogyasztás

Az **Európai Unió** Kína után a második legnagyobb méztermelőnek számít – a termelést elsődlegesen meghatározó időjárási viszonyoktól függően – évi 130 ezer tonnás körüli mennyiséggel (2. melléklet). Az EU önellátottsági foka mézből az 1998/99-es időszakban 47 százalékos volt. Teljes importja ugyanebben az időszakban 150 ezer tonna volt, exportja 6 ezer tonna, tehát piac-meghatározó nettó importőr. Az EU legnagyobb méztermelő országai **Spanyolország, Franciaország, Görögország, Németország, Portugália és Olaszország** (4. táblázat).

4. táblázat

Az EU méztermelése

Me.: ezer tonna

Országok	1995/1996	1996/1997	1997/1998	1998/1999
EU-15	142	130	127	130
Spanyolország	30	30	34	33
Franciaország	27	28	26	28
Görögország	14	15	15	15
Németország	37	15	15	16
Portugália	4	11	11	11
Olaszország	10	11	12	10

Forrás: The Agriculture Situation in the European Union 1998 Report, European Commission, Brussels, Luxembourg, 1999.

Spanyolország termelése az 1990-es évek elején mintegy 23-24 ezer tonna volt, 1999-re elérte a 33 ezer tonnát is. Az 1998/99-es gazdasági évben, az EU tagállamok közül a legmagasabb önellátottsági szinttel rendelkezett (94,3 százalék).

Franciaország, Görögország és Portugália is jelentékeny szerepet játszik az EU mézpiacán. Franciaország Spanyolország után a második legnagyobb méztermelő ország az EU-ban, emellett számottevő az importja is (évi 12-13 ezer tonna). A Franciaországban előállított méz döntő hányada belső felhasználásra kerül, önellátottsági szintje 72-79 százalékos. **Görögország** éves méztermelése 14-15 ezer tonna, ami teljes egészében belső felhasználásra kerül, önellátottsági szintje az elmúlt években mézből 88-94 százalékos volt. **Portugália** méztermelése évente 10-11 ezer tonna teljes egészében hazai felhasználásra kerül az itt előállított méz, az önellátottság 94 százalékos volt 1999-ben.

Németország a világ legnagyobb mézimportőre. **Méztermelése** 1999-ben elérte a 16 ezer tonnát, 11 százalékkal többet, mint a megelőző évben. Az import 91 ezer tonna volt, a hazai fogyasztás pedig a 89 ezer tonna. A **legfőbb szállítói: Argentína, Kína, Mexikó, Uruguay és Magyarország**. Az importméz nagy része hordós kiszerelésekben érkezik, amit feldolgoznak, és így továbbítják a fogyasztókhoz, vagy re-exportra kerül.

1992-ben az EU 12 tagállamában 435 ezer méhészetet tartottak nyilván, ebből 13 ezer volt a 150 méhcsaládnál többet tartó professzionális méhészet (4-6. melléklet). Az új tagállamokkal kibővült EU-ban 1999-ben 482 ezer méhészet volt, amiből 14 ezer rendelkezett 150 méhcsalád feletti állománnyal. A méhészetek száma a kibővülés hatására 5,7 százalékkal, míg a professzionális méhészetek száma 7,7 százalékkal növekedett.

Ugyanebben az időszakban (1992-1999) a méhcsaládok száma 11 százalékkal, 8,6 millióra növekedett. Spanyolország 2,1 milliós méhcsalád-állományával 25 százalékkal, Franciaország 1,4 milliós állománnyal 16 százalékkal részesedett az EU méhállományából. A professzionális méhészetek aránya legmagasabb volt: Spanyolországban 16,4 százalékkal, Görögországban 12,5 százalékkal és Portugáliában 6,9 százalékkal. Az EU ezen három tagállamában található a professzionális méhészetekben tartott méhcsaládok 67 százaléka.

Az EU tagállamainak méhészetenkénti átlagos méhcsaládszáma alapján az (20 méhcsalád/méhészet) koncentrátsága alacsony szintű. Három tagállamban haladja meg a fajlagos méhcsaládszám az EU átlagát: Spanyolország 79, Görögország 51 és Portugália 24 méhcsaláddal.

Az Európai Unió mézfogyasztása az 1998/1999-es gazdasági évben a 274 ezer tonnás rekordot ért el. Az egy főre jutó éves mézfogyasztás 0,7 kilogramm körül alakul, azonban egyes tagállamok fajlagos mézfogyasztása ezt az átlagot jóval meghaladja. A tagállamok közül a legmagasabb fejenkénti mézfogyasztás Görögországban volt 1,7 kilogrammal, ezt követte Ausztria 1,4, Portugália 1,2, Németország és Dánia 1,1-1,1 kilogrammal.

1.5.2. Az EU mézimportjának főbb jellemzői

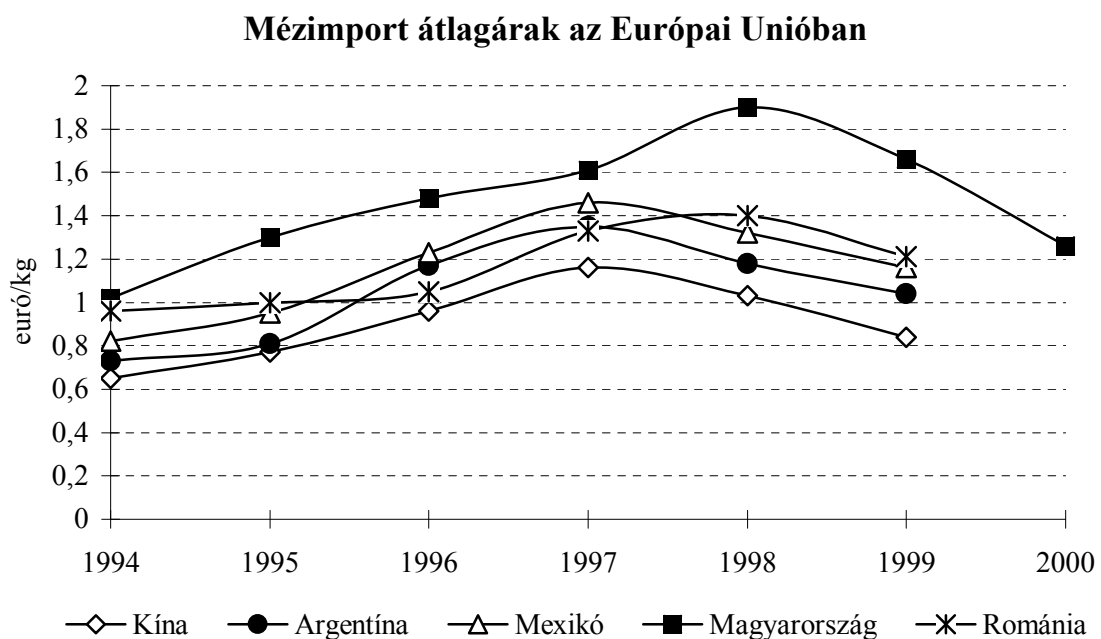
Az EU mézimportjának 86 százaléka négy tagállamba irányult 1999-ben: Németországba (91 ezer tonna), az Egyesült Királyságba (24 ezer tonna), Olaszországba (13 ezer tonna) és Franciaországba (13 ezer tonna).

Az Európai Unió fő beszállítói Kína, Argentína és Mexikó. Az importált méz 66 százaléka e három országból érkezett 1999-ben. Az 1994-1999 közötti időszakban egyre erősödő verseny alakult ki Argentína és Kína között. Argentína 45 ezer tonnás exportvolumennel 31 százalékos piaci részesedéssel az elsőszámú mézellátója volt az Európai Uniónak 1995-ben, amivel megelőzte Kínát és Mexikót. Az 1996-1998 közötti időszakban Argentína folyamatosan veszített piaci

pozíciójából, a mélypontot 1997-ben érte el, mindössze 13 százalékos részesedéssel. Ennek oka, hogy 1997-ben a német márka a dollárhoz képest leértékelődött, így Argentína 42 ezer tonnára növelte a kivitelét az USA-ba. Ugyanezen időszakban Kína 35-36 százalékra növelte részesedését az EU mézpiacán, Mexikó megtartotta stabil 12 százalékos részesedését. 1999-ben Argentína közel 30 százalékkal újra átvette piacvezető szerepét, megelőzve Kínát.

Az átlagos méz importárak 1994-1997 között növekvő tendenciájúak voltak, a három nagy beszállító közül Mexikó érte el a legmagasabb értékesítési árat 1997-ben kilogrammonként 1,46 €-t, ehhez azonban 1996-hoz képest 4,5 százalékkal kevesebb mennyiség társult (6. ábra).

6. ábra

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001., http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

A legalacsonyabb átlagos értékesítési árat Kína érte el (1,16 €/kg). A kínai méz importátlatára 1994-1997 között közel kétszeresére nőtt, növekvő volumen mellett. Ebben az időszakban keresleti piac alakult ki az EU mézpiacán, mivel Argentína, Mexikó, Magyarország EU-ba irányuló mézexportja csökkent.

Az Európai Unió az importált mézre 17,3 (MFN-vám) százalékos ad valorem vámot alkalmaz a GATT-WTO Uruguay-i fordulójának megállapodása értelmében. A Lomé-i konvencióban résztvevő ACP- és a fejlődő országokból származó mézre a Közösség nem alkalmaz importvámokat. A Mexikóval kötött bilaterális egyezmény értelmében 2000 július 1-től Mexikó évi 30 ezer tonna méz behozatalára kapott kedvezményes vámtételt (MFN-vám 50 százaléka).

1.5.3. Mézpiac az Európai Unióban

Az EU-ban megtermelt méz 85 százalékát a háztartások fogyasztják, a fennmaradó 15 százalék ipari felhasználásra kerül. Az EU tagállamai közül Olaszországban a legnagyobb arányú (40 százalék) a méz ipari célú felhasználása. Az ipari mézet elsősorban a sütő-, édes-, malom- és a szeszipar dolgozza fel édesítőszerként. Ezen kívül alapanyagként használja a gyógyszer-, a kozmetikai-, valamint a dohányipar. Az alacsony beszerzési értékű helyettesítők (invertcukor, izocukor) terjedése ellenére, a méz megőrizte vezető pozícióját az élelmiszeripari feldolgozásban, amelynek oka, hogy rendkívül értékes alkotórészeket tartalmaz.

Az Európai Unióban a méz termékpálya részei a termelés, a csomagolás, és a kereskedelem. A termékpálya szakaszai az egyes tagállamokban eltérhetnek, és három különböző forma jellemzi:

- Méhészetek, melyek rendelkeznek feldolgozási-, és csomagolási kapacitással. Ezek a méhészetek a mézet **közvetlenül értékesítik a fogyasztónak**, üzleti forgalmuk nem jelentős, importmézet nem forgalmazznak;
- Az EU-ban már a méhészeti ágazatban is kialakultak **szövetkezések**, melyek felvásárlással, feldolgozással, csomagolással és értékesítéssel foglalkoznak, gyakran saját márkával is rendelkeznek, valamint **importmézet is forgalmazznak**;
- Csomagolóüzemek, melyek egyaránt vásárolják az EU-n belül előállított mézet, valamint az **importmézet is, saját márkát** használnak. A mézet **viszonteladóknak és ipari felhasználásra** is értékesítik.

Tagállamonként a méz értékesítése változatos képet mutat (5. táblázat). Spanyolország és Írország mellett jelentős a töltőüzemi értékesítés aránya Görögországban is, míg a többi tagállamban az előállított méz több mint 50 százalékát közvetlenül a fogyasztó, illetve a kiskereskedelem felé értékesítik a termelők.

1999-ben az Európai Unió 3 legjelentősebb méztermelő országának (Spanyolország, Olaszország, Portugália) súlyozott termelői felvásárlási átlagára kétszerese volt ugyanazon időszak magyar felvásárlási árainak (6. táblázat). **Magyarország ártartalékokkal rendelkezik a súlyozott felvásárlási árak esetében.** A súlyozott magyar ár a spanyol ár 75 százaléka, a portugál ár 73 százaléka és az olasz ár 85 százaléka volt 1999-ben. Megállapítható, hogy az utóbbi években áraink csak **Olaszországéval, Spanyolországéval, illetve Portugáliáéval** mozogtak együtt, annak ellenére, hogy akácmézünk elismerten kiváló minőségű termék. Amennyiben a magyar termelői piaci átlagát hasonlítjuk össze az EU tagállamok közvetlen értékesítési áraival, ártartalékaink szintén kedvezőek.

5. táblázat

Mézértékesítés az EU-ban (1997)

Me.: %

Országok	Közvetlen	Kiskereskedelmi	Töltőüzem	Ipar
Belgium	84	16	-	-
Dánia	44	22	34	-
Németország	-	90	10	-
Görögország	60	-	40	-
Spanyolország	23	7	58	12
Franciaország	53	7	37	4
Írország	10	20	70	-
Olaszország	n.a.	45	n.a.	40
Luxemburg	77	23	-	-
Hollandia	100	-	-	-
Ausztria	86	8	6	-
Portugália	30	20	25	25
Finnország	41	29	30	-
Svédország	54	21	24	1
Egyesült Királyság	28	50	20	2

Forrás: Commission of The European Communities, Report From the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of the Council Regulation (EC) No. 1221/97., http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

Az EU tagállamaiban a méz termelői felvásárlási ára az értékesítési csatorna szerint változatos képet mutat. Az EU egyes tagállamaiban kialakult termelői mézárakról a következő megállapításokat lehet megtenni (7. táblázat):

- Közvetlenül fogyasztónak történő értékesítéskor a legmagasabb árak Németországban (8,2 €/kg) és Ausztriában (8 €/kg) voltak. A többi tagállamban 3,6-5,3 €/kg árat lehetett elérni közvetlen értékesítés esetén.
- Töltőüzemnek történő értékesítés esetén a legalacsonyabb árakat azokban a tagállamokban érték el a termelők, ahol a professzionális méhészetek aránya a legmagasabb: Spanyolországban, Franciaországban és Portugáliában, ahol az így elért ár 1,58-1,95 €/kg volt, szemben a németországi 5 €-s, az ausztriai, az egyesült-királyságbeli és a finnországi 3 €-s kilogrammonkénti mézárral.

6. táblázat

A méz termelői árainak alakulása az EU-ban és Magyarországon

Me.: €/100 kg

Országok	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Görögország	356	340	334	385	390	380	377	384	400	415	439
Spanyolország	186	161	155	175	138	160	191	220	200	201	207
Franciaország	214	214	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Olaszország	187	193	208	169	136	123	144	204	223	204	182
Ausztria	-	-	-	577	602	606	546	565	549	548	553
Portugália	414	377	301	458	425	216	217	217	214	211	212
Magyarország	84	96	107	128	80	96	141	130	134	149	108
Ft/100 kg*	5457	7730	9910	13040	8650	11930	22920	24970	28310	35906	27302
Termelői piaci átlagár, €/100 kg	-	189	215	228	201	184	145	256	271	282	286
Export átlagár €/100 kg				116	94	107	147	155	166	192	153
Súlyozott átlagár €/100 kg				132	102	113	145	159	169	190	156

Forrás: Agriculture prices 1989-1997, European Commission, Eurostat, Luxembourg, 1998., KSH.

*KSH Budapest

7. táblázat

Méz termelői értékesítési árak az EU-ban értékesítési csatornánként (1997)

Me.: €/kg

Országok	Közvetlen	Kiskeres- kedelem	Töltő- üzem	Áruház- lánc	Egyéb
Belgium	-	-	-	-	6,45
Dánia	4,71	3,63	5,69	-	-
Németország	8,18	8,69	5,11	-	-
Görögország	-	-	2,46	5,07	-
Spanyolország	3,61	3,17	1,58	-	1,34
Franciaország	-	-	1,88	-	-
Írország	-	-	5,08	-	-
Olaszország	-	-	1,86	-	-
Luxemburg	-	-	-	-	-
Hollandia	4,54	-	1,82	-	-
Ausztria	7,99	5,45	2,91	-	-
Portugália	3,99	2,49	1,95	-	1,45
Finnország	5,32	4,46	3,31	-	-
Svédország	-	-	2,47	6,74	-
Egyesült Királyság	-	-	3,04	6,09	-
EU-15	5,48	4,65	2,78	5,97	3,08

Forrás: Commission of The European Communities, Report From the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of the Council Regulation (EC) No. 1221/97., http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

Az EU-ban az átlagos súlyozott termelői árak 1997-ben közvetlen értékesítés esetén 5,48 €/kg, míg töltőüzemeknek történő értékesítés esetén 2,78 €/kg voltak. **Spanyolországban és Portugáliában a legalacsonyabbak a mézárak.** Ez annak tulajdonítható, hogy egyben ezekben az országokban a **legalacsonyabb az egy főre jutó GDP**, valamint itt állítják elő a **legtöbb mézet** az Európai Unióban. A **tagországok közti életszínvonal különbség** alapvetően befolyásolja az adott ország **élelmiszer-alapanyag árait**, így a mézét is.

1.6. A közép-kelet-európai országok és Oroszország méhészeteinek helyzete

A közép-kelet-európai (KKE) régióban Magyarország, Románia, Csehország és Lengyelország mutat kiemelkedő értékeket a méztermelésben (8. táblázat). A régióban Lengyelország rendelkezett a legmagasabb méhállománnyal (1 400 ezer méhcsalád), ezt követte hazánk 806 ezer, majd Románia 620 ezer, Csehország 565 ezer, Bulgária 311 ezer, Szlovákia 279 ezer méhcsaláddal 1999-ben. A fajlagos mézhozam a régióban 6-20 kilogramm között szóródik, ami a hazai 20-25 kilogrammos fajlagos hozamhoz képest is alacsony.

A KKE országok közül Magyarország után – Oroszországot leszámítva – Románia részesedése volt a legnagyobb a méztermelésből. Az 1995-1999 közötti időszakban Románia 124 százalékról 336 százalékra növelte önellátottsági fokát. Ezt követte hazánk 208 százalékkal, Bulgária 191, Szlovákia 173, Csehország 106 és Lengyelország 84 százalékos önellátottsági szinttel.

8. táblázat

Közép-kelet-európai országok méztermelése

Me.: tonna

Országok	1995	1996	1997	1998	1999
Oroszország	57 748	46 228	48 756	49 554	51 034
Magyarország	16 050	15 811	15 652	16 739	15 431
Románia	10 435	11 157	10 543	10 198	10 000
Lengyelország	10 459	9 256	9 073	9 346	8 901
Csehország	7 267	5 433	4 532	7 175	6 900
Bulgária	4 202	4 608	5 008	5 486	5 486
Szlovákia	3 534	3 043	2 845	2 800	2 800

Forrás: FAOSTAT Database, www.fao.org, Statistical databases, Agriculture, Agriculture Production, KSH Budapest

A **közép-kelet-európai országok** a vizsgált időszakban Magyarország és Csehország kivételével növelték exportjukat (9. táblázat). Románia termelésének 72 százalékát exportálta 1999-ben. A KKE országok közül hazánk után a második legnagyobb nettó exportőr, míg Lengyelország az egyedüli nettó importőr. Az 1995-1999 közötti időszakban 236 százalékkal növelte mézbehozatalát. Csehország nem tartozik a régió nagy méz-exportőrei közé, kivitele mindössze 16 százalékkal

részesedett a termeléséből 1999-ben. Szlovákia 1995-1999 között 23 százalékról 50 százalékra növelte kivitelének részesedését a termelésből. Ugyanebben az időszakban Bulgária kivitelének részesedése a termelésből az 1995. évi 59 százalékról 48 százalékra csökkent.

9. táblázat

A közép-kelet-európai országok mézexportja

Me.: tonna

Országok	1995	1996	1997	1998	1999
Magyarország	13 028	13 137	7 675	9 262	9 889
Románia	2 050	6 425	8 478	5 743	7 235
Bulgária	2 507	6 520	4 269	2 916	2 600
Szlovákia	795	810	1 215	1 202	1 444
Csehország	4 115	2 442	277	988	1 169
Lengyelország	201	46	295	183	158

Forrás: FAOSTAT Database, www.fao.org, Statistical databases, Agriculture, Agriculture & Trade

Az 1990-es évek közepén négy ezer tonnával csökkent a magyar mézkivitel az EU tagállamaiba. Ezt a volument kiszorították a kínai, az argentin és a mexikói mézek, és fokozatosan hódított piacot a román méz is. 1998-tól sikerült ismét növelni az exportált méz mennyiségét, de ez az export átlagárak csökkenése mellett ment végbe. A magyar mézexport 50 százalékát, az EU összes akácméz importjának a 15-20 százalékát az akácméz teszi ki. A magyar akácméz az EU tagállamaiban stabil vásárlói körrel rendelkezett. Ez a körülmény az 1990-es évek közepéig kedvező piaci pozíciót biztosított hazánknak.

Először a kínai akácméz jelent meg az Európai Unió piacain az 1990-es évek közepén, a jellemző átlagos importáraknál 20-30 százalékkal olcsóbban. 1996-97-re lecsökkent ez a mennyiség, a kínai méz gyenge minősége miatt. Ugyanezen időszakban nagy volumenben jelent meg az Európai Unió piacain az argentin és a mexikói akácméz, amely minősége már felvette a versenyt az európai akácmézzel. A bolgár, a szlovák és a román akácmézek 1-2 ezer tonnával az 1990-es évek első felében már jelen voltak az EU piacain, ahol azonban minőségi problémák miatt nem tudtak jelentékeny szerephez jutni (10. táblázat).

10. táblázat

Közép-Kelet-Európai országok mézexportja az EU-ba

Me.: tonna

Országok	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Magyarország	9 186	10 532	12 033	8 729	6 336	8 011
Románia	1 065	1 984	4 885	8 402	4 226	7 018
Bulgária	1 905	1 654	3 752	3 781	1 838	2 499

Forrás: Commission of the European Communities, Report From the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of the Council Regulation (EC) No. 1221/97.,

Megjegyzés: a magyar exportadatok nem egyeznek meg a hivatalos Kopint-Datorg adatokkal.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

Az elmúlt években azonban minőségi javulás következett be a román és bolgár méznél, ami alacsony árakkal és nagy mennyiséggel párosult. Ennek következtében jelentős piaci részesedést hódítottak el a magyar akácmeztől.

Oroszország évente 46-50 ezer tonna mézet állít elő, részesedése a világ méztermeléséből 4 százalékos volt 1999-ben. Az orosz méztermelés 1994-ben érte el mélypontját 43 ezer tonnás mennyiséggel. Az orosz méhészetek a Szovjetunió felbomlása óta súlyos problémákkal néznek szembe, többek között likviditási nehézségekkel, a feldolgozási lehetőségek, a mézminősítési rendszer, valamint az állategészségügyi-rendszer hiányával.

Az utóbbi évtizedben a méhcsaládok száma lecsökkent, a FAO szerint 3,5 millió méhcsaláddal rendelkeztek az orosz méhészetek 1999-ben, ami 77 százaléka volt az 1992. évinek. A méhcsaládok számának csökkenése már az egyes szántóföldi, valamint kertészeti-kultúrák megporzását veszélyezteti. A kistermelők állítják elő az éves méztermés 90 százalékát, a többi 10 százalékot a privatizált állami gazdaságok. A méhészetek 70 százaléka 2-10 méhcsaládot tart, ők állítják elő a megtermelt méz 80 százalékát. Ezek többnyire „hobby méhészetek”, melyek a helyi szükségleteket elégítik ki. A privatizált állami gazdaságok a méhcsaládok 2 százalékával rendelkeznek, általában a méhes megporzásra használják az állományt.

A fajlagos mézhozam termelői csoportonként és területenként jelentős eltérést mutatott az 1990-es évek elején. A volt állami gazdaságok 8,8 kilogrammos, a hobby méhészetek 11,5 kilogrammos mézhozamot állítottak elő. A legfontosabb méztermő területek az orosz Távol-Kelet és Közép-Szibéria. A távol-keleti területek igen nagy hozamúak, méhcsaládonként 40-60 kilogramm mézet adnak. **Oroszország mézexportja- és importja jelentéktelen**, a megtermelt méz teljes egészében belső felhasználásra kerül. Az egy főre jutó éves mézfogyasztás 0,3 kilogramm körüli.

A következő években a világpiacon tovább fog erősödni a verseny, a két piac-meghatározó ország: Argentína és Kína között, ez különösen érvényesülni fog a két legfontosabb célpiacon: az USA és az EU mézpiacán. **Kanada, Dél-Amerika és Kína európai mézexportja veszélyezteti az európai mézpiac egyensúlyát.** Magyarország EU-csatlakozásával a vámok meg fognak szűnni, ennek következtében a magyar méz az EU számára olcsóbbá válik, ami a tengerentúli mézekkel szemben jelent pozíciójavulást a hazai mézkereskedelem számára.

1.7. A méz világkereskedelmének meghatározó tényezői, változási tendenciák, hosszú- és középtávú kilátások

Az 1999-ben a világon megtermelt 1,2 millió tonna méz 28 százaléka, 339 ezer tonna került exportra, szemben 1975. évi 146 ezer tonnás mézexportjával. A világ mézexportja az 1975-1999 közötti időszakban több mint kétszeresére növekedett, miközben a termelés mindössze másfélszeresére. A méz világpiacán hosszú távon az alacsony költséggel előállított, a minőségi követelményeknek megfelelő és hatékony marketing tevékenységgel piacra jutott termékek fognak versenyben maradni.

A három legnagyobb **mézimportőr** az **Európai Unió**, az **USA** és **Japán** az elkövetkező években várhatóan növelni fogja behozatalát. Az Európai Unió esetében ezt alátámasztja, hogy 1996 óta a növekvő belső fogyasztást csak évről-évre növekvő importtal tudta kielégíteni. Az 1996/97-es gazdasági évben az önellátottsági szint 50 százalékos volt, ami tovább csökkent, és az 1998/99-es gazdasági évre 47 százalékra esett vissza, ami a stagnáló termelésnek és a növekvő belső felhasználásának köszönhető. Az inputok árainak növekedése következtében a méhészetek és a méhcsaládok száma várhatóan tovább fog csökkenni, ami egyrészt elősegíti a koncentrációt, másrészt a **termelés csökkenéséhez vezethet és nem utolsósorban az idegen megporzást igénylő növénytermesztési és kertészeti kultúrák termelésére is hatással lesz.**

Az **USA-ban a méhészeti ágazat a kertészeti és egyes szántóföldi növénytermesztési kultúrák megporzásában játszik meghatározó szerepet**, mivel az USA-ban a háttér-rovarsűrűség alacsony. A méhcsaládok száma 1994 óta csökken, ennek ellenére a méztermelés növekedett, viszont a fajlagos hozamok csökkentek. A magas termelési költségek miatt a termelők növelni fogják a hordós méz kibocsátást, amit leginkább a rés piacokon lehet eladni. A **méz** – mint említettük – **„melléktermékként” jelenik meg.** A méz iránti kereslet az USA-ban évek óta növekvő tendenciát mutat.

Az USA méhészei a dél-amerikai méhészetekhez képest magasabb költséggel termelnek, ami megjelenik a magasabb munkabérekben és állategészségügyi költségekben. Az erős dollár szintén rontotta az ágazat versenyképességét. Az említett tényezők miatt csökken az USA-ban a méhészetek száma. A csökkenő kiskereskedelmi árak kedvezőtlenül befolyásolják a feldolgozó üzemek pénzügyi helyzetét. A mézcsomagolás területén a közeljövőben erősödni fog a koncentráció, így az iparág alkupozíciója javulhat. Az USA-ban a fedezeti ponthoz közel működő méhészetek pozícióján javíthat a **konzolidációs segély program**, valamint az **USA-ba irányuló argentin és kínai mézexporttal szemben hozott antidömping intézkedések.**

Az USA-ban 1993 után újra elindították a **„konzolidációs segély” programot.** A támogatást a 2000-ben megtermelt méz után lehetett igényelni. A konzolidációs segély program keretében a termelők a mézfelesleget közraktárakba helyezhetik el, így hitelt vehetnek fel (1,3 USD/kg). Lehetőség van arra is, hogy hitelfelvétel nélkül helyezték el feleslegeiket a raktárakba, és kedvező árak esetén értékesítik a piacon. Ez utóbbi esetben a termelő kiegyenlítő támogatásban részesül. Így az értékesítési áron felül a termelőt megilleti a becsült belföldi ár és az 1,3 USD/kg hitel közötti különbség is. Az a termelő is jogosult a kiegyenlítő támogatásra, aki igénybe veszi a hitellehetőséget is miután a felvett hitelt visszafizeti. A program működését a piacon zajló folyamatok határozzák meg. A becsült piaci árat az FSA (US Farm Service Agency) határozza meg a nagyobb csomagolóüzemek árjelentései alapján. Abban az esetben, ha az FSA által meghatározott ár alacsonyabb, mint az aktuális piaci ár, úgy a termelők nagyobb összegű kiegyenlítő támogatásban részesülhetnek.

Ha a termelőknek pénzügyi nehézségei támadnának, úgy készleteiket hitel ellenében közraktárakba helyezik el, várva a kedvező piaci helyzetet. Így az amerikai piacon megnőhet a kereslet a import méz iránt, ami újabb készlethalmozódáshoz vezetne az amerikai mézpiacon.

Az **Amerikai Méztermelők Szövetsége** 2000 szeptemberében két kérelmet nyújtott be **dömpingellenes intézkedések** meghozatalára, mivel az **amerikai méztermelők piaci pozícióját veszélyezteti az argentin és kínai mézimport**. Az egyik javaslatban a két ország mézimportjával szembeni dömpingellenes vámintézkedések meghozatalára kérték a kereskedelmi minisztériumot. A másik kérelemben az argentin mézimporttal szembeni kiegyenlítő vám alkalmazására tettek javaslatot. Így 2001 márciusától az Argentínából származó mézimportra 6,55 százalékos kiegyenlítő vámot állapítottak meg. A dömpingellenes vám megállapításánál az érdekképviselők azzal érveltek, hogy az argentin importméz 35 százalékkal, a kínai méz 171 százalékkal alacsonyabb áron hozzák be a piacra az amerikai méhészetek termelési költségeinél.

Az USA méztermelését és piacát évek óta a hanyatlás jellemzi. Az előbb **felsorolt intézkedések rövidtávon stabilizálják a termelők helyzetét**, azonban hosszú távon az **USA mézpiacának kilátásai kedvezőtlenek**. Az argentin és a kínai mézbehozatal ellen hozott intézkedések hatékonysága megkérdőjelezhető. Ha az USA-ban a méz ára emelkedik, akkor az a kevésbé hatékony termelők érdekeit szolgálja, mivel a piacon megjelennek többlet-termelésükkel. Az átmeneti túlkínálat azonban az árak csökkenéshez vezethet, ami jelentősen megnöveli a méhészetek kockázatait. Az **USA-ban** a magas termelési költségek és az alacsony hozamok miatt a **hordós mézpiacon csak a leghatékonyabb termelők maradnak versenyben**. Ez azt jelenti, hogy a **termelők egy része csak a részpiacokon tud érvényesülni**, míg mások kénytelenek lesznek felhagyni a méztermeléssel. Amennyiben **Kínát és Argentínát továbbra is kiszorítják az amerikai mézpiacról, úgy a két ország exportja hosszú távon csökkeni fog**.

Japánban az egy főre jutó mézfogyasztás 1990-ben 0,6 kilogramm volt, amit közel 60 ezer tonnás importtal tudott fedezni. Az 1990-es években Japán mézimportja számottevő mértékben (39-40 ezer tonnára) visszaesett, amiben meghatározó szerepet játszott az 1997-es ázsiai pénzügyi válság. A mélypontot 1998-ban érte el 29 ezer tonnával (1. melléklet). Ezzel együtt a fogyasztás (0,3-0,4 kilogramm/fő/év) és a termelés is csökkent. Japán a jövőben is nettó mézimportőr lesz, fő beszállítója Kína. A **japán piacért éles verseny alakult ki Kína és Argentína között, ami még inkább kiéleződik az USA által hozott intézkedések miatt**.

A három fő mézexportőr országban (**Kína, Argentína, Mexikó**) rendkívül alacsony a mézfogyasztás. Az 1975-1999 közötti időszakban szinte változatlan volt a helyzet. A legmagasabb fajlagos mézfogyasztást 0,3 kilogrammal Mexikó érte el 1999-ben. A másik két országban évek óta 0,1-0,2 kilogramm körül ingadozik a fejenkénti mézfogyasztás. Mindhárom országban a kormányzat és a szakmai szervezetek kampányokat indítottak a mézfogyasztás növelésének érdekében.

Kínában a méz és az egyéb méhészeti termékek luxustermékeknek számítanak, ezzel együtt **az egy főre jutó mézfogyasztás évi 5-10 százalékos növekedést mutat**, az egyéb méhészeti termékek esetében (például: méhpempő, méhviasz, propolisz) a **növekedés évi 20 százalékos**. A mézfogyasztás növekedése elsősorban a városokban jellemző, a fogyasztást továbbra is várhatóan a magasabb jövedelemmel rendelkező, városi rétegek fogják növelni. A népesség számát figyelembe véve **az évi 5 százalékos fogyasztásnövekedés 5 év múlva a belső igényt mintegy 40 ezer tonnával emelheti meg**, ami közel fele a jelenlegi exportnak. Növekszik az üdítőital gyártás, valamint a tejipar (joghurtgyártás) mézfelhasználása is. **A kormányzat az utóbbi két évben a termékpálya résztvevőit a minőségi méztermelésre ösztönzi**. Ennek keretében indították el 1998-ban az „Öt nem” elnevezésű kampányt. Az akcióba 78 vállalat kapcsolódott be, kötelezettséget vállaltak, hogy nem gyártanak, vásárolnak, dolgoznak fel, értékesítenek és exportálnak az előírásoknak nem megfelelő termékeket. **A kínai méhészetek először 2000-ben jutottak állami támogatáshoz a tenyésztés, a takarmányozás, az állategészségügy és a méhészeti oktatás fejlesztéséhez**. A minőségi termelésre való kényszerítés – a célzott támogatásokkal együtt – **várhatóan növeli a méhészek szakmai felkészültségét, ami viszont a termelési hatékonyság növelését eredményezi**.

A méhcsaládok számának szinten-tartására a fajlagos hozamok évi 5 százalékos növelése mellett 5 év múlva mintegy 50 ezer tonna termeléstöbbletet eredményezhet. Ebből következik, hogy Kínának – mint piaci konkurens országnak – **pozícióját alapvetően a magasabb jövedelemmel rendelkező rétegek arányának növekedési üteme és a fajlagos hozamok növekedési ütemének egymáshoz viszonyított aránya határozza meg**. Véleményünk szerint a fajlagos hozamnövekedés esélyei jobbak, vagy legalább olyan jók, mint a belső fogyasztási igény növekedésének lehetőségei, ami párosulva egy minőségjavulással közép- és különösen hosszútávon növekvő piaci jelenlétét vetíti előre. **Kína mézexportját alapvetően meghatározzák az USA által bevezetett dömpingellenes intézkedések, ha azok továbbra is fennmaradnak, úgy gyorsabban csökkenhet a kínai méz részesedése az USA mézpiacán**.

A három legnagyobb méztermelő közül az egy főre jutó mézfogyasztás 0,1 kilogrammal **Argentínában** a legalacsonyabb. A belső felhasználás az adott évi méztermés nagyságától és az exportlehetőségektől függ. Argentína jó termelési potenciállal rendelkezik, mivel az 1994-99 közötti időszakban a méhcsaládok száma, valamint a méhészek input vásárlásai is növekedtek. A növekvő exportpiacok közül említést érdemel Japán, mivel a világpiacon a „biomézt” legjelentősebb felvevője, ezt a lehetőséget Argentína a jövőben fokozottan ki akarja használni. **A belső piac növekedésére tett erőfeszítések várhatóan emelni fogják a belső fogyasztást, ami azonban nagyságrendjénél fogva az export kínálatot gyakorlatilag nem befolyásolja**. Ezért várhatóan megőrzi első-második helyét a világ exportjában. Termelése azonban valószínűleg a méhcsaládok számának arányában növekedhet, mivel **a fajlagos hozam tartalékai meglehetősen alacsonyak**.

Mexikóban az ipari (kozmetikai ipar) felhasználásra kerülő mézfogyasztás növekedését várják az elemzők. A méz közvetlen fogyasztásra történő felhasználása csak kis mértékben fog növekedni, mivel a méz Mexikóban luxusterméknek számít, így jóval drágább, mint az egyéb rendelkezésre álló édesítőszer. Mexikó nettó exportőr, importpiaca rendkívül szűk, azonban az utóbbi években az USA-nak sikerült rés piacokra betörnie (luxusétterem- és szállodaláncok területére) magasan feldolgozott márkázott termékeivel.

Kanadában és az **USA**-ban a méhészeknek egyre inkább figyelembe kell venniük a fogyasztói igényeket, különösen azoknál a mézfajtáknál, amelyek genetikailag módosított növénytermesztési kultúrákról származnak (főleg a repce esetében). Így **a jövőben növekedhet azoknak a fajtamézeknek a kereslete, amelyek igazolhatóan GMO mentes méhlegelőről származnak.**

2. Termelés és piaci helyzet Magyarországon

2.1. A méztermelés helyzete

2.1.1. A termelés alakulása

A magyar méztermelés kedvező időjárási feltételek mellett meghaladja az évi **16 ezer tonnát**, mellyel az Európai Unió jelenlegi méztermelő országainak rangsorában a harmadik, negyedik helyet tölthetné be. A **magyar méz az Európai Unióban elismert minőségű** terméknek számít, ráadásul termelésünk 50 százaléka az Unióban viszonylag **ritka akácméz**.

A magyar méztermelés a 1980-as évek végén megközelítette a 17 ezer tonnát. Jelentős visszaesés következett be 1991-1992-ben a 1980-as évekhez képest, amikor a termelés éppen csak meghaladta a 10 ezer tonnát. Az 1991-es alacsony termés oka, hogy az akác virágzása alatt országosan hideg, esős idő volt. Ennek következtében a méztermés igen gyenge minőségű és mennyiségű volt. A termelés 1991-1994 között annak ellenére nőtt, hogy a méhcsaládok száma csökkent. Az 1995-ös termelés 2 százalékkal volt kevesebb, mint az előző évi, ez a méhcsaládok számának 3,5 százalékos növekedése mellett következett be. 1996-1997-ben tovább csökkent a termelés. 1997-ben országosan elfagyott az akác, így az előző két évhez képest kevesebb mézet tudtak a méhészek kipergetni. 1999-ben kisebb fagykár érte az akácokat, valamint a virágzás alatt hűvös esős idő kevés nektárt biztosított, ennek ellenére 1999-ben, több mint 15 ezer tonna mézet állítottak elő a magyar méhészek. A 2000. évben előállított méz mennyisége enyhén csökkent az előző évhez képest. (11. táblázat).

Magyarországon a fajlagos hozamok 1991-1992-ben rendkívül alacsonyak, mindössze 13-14 kilogrammosak voltak. Az 1993. évtől a hozamok emelkedtek, 1994-1995-ben elérték a méhcsaládonkénti 23-25 kilogrammot is. Az 1994-es 25 kilogrammos fajlagos hozam a méhcsaládok számának csökkenése mellett alakult ki (7. ábra).

11. táblázat

A méztermelés alakulása Magyarországon

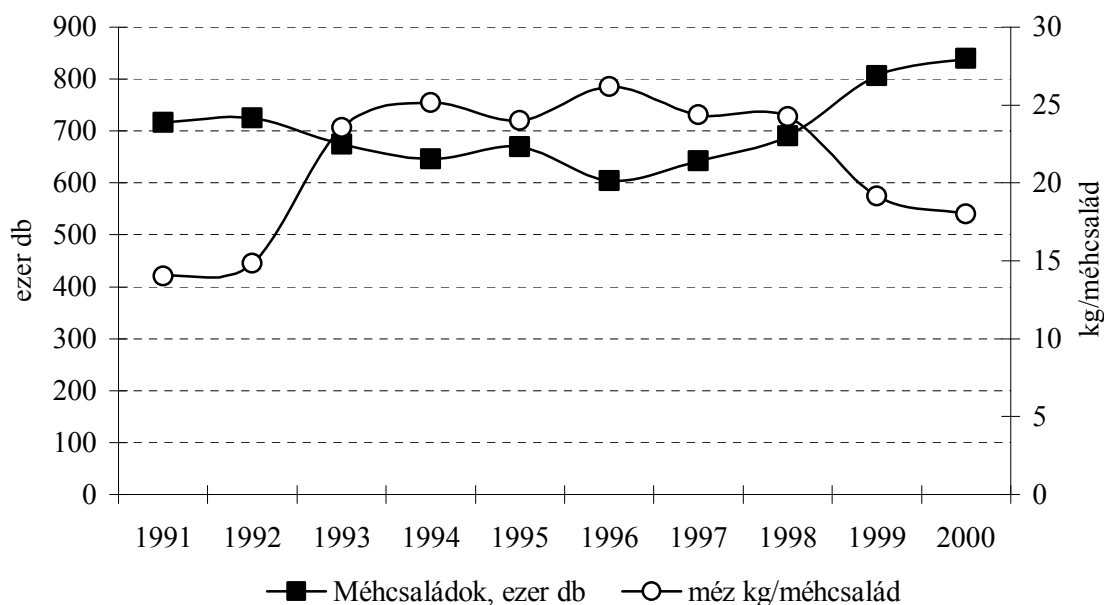
Év	Mézőtermés, t	Bruttó termelési érték, millió forint (folyó áron)*	Aránya a mezőgazdasági ágazatok bruttó termelési értékéből, %*	Aránya az állattenyésztési ágazatok bruttó termelési értékéből, %*
1990	16 853	1 303	0,29	0,57
1991	10 023	993	0,22	0,51
1992	10 742	1 401	0,35	0,72
1993	15 873	1 373	0,32	0,69
1994	16 236	1 937	0,36	0,81
1995	16 050	3 679	0,51	1,14
1996	15 811	3 948	0,43	1,06
1997	15 652	4 431	0,42	1,01
1998	16 739	8 035	0,77	1,55
1999	15 431	6 149	0,58	1,27
2000	15 165	5 536	0,50	1,03

Forrás: KSH Budapest,

Megjegyzés: *1990-1995 közötti bruttó termelési érték és részesedései becslült adatok

7. ábra

Fajlagos mézhozam és méhcsaládok számának alakulása Magyarországon

Forrás: KSH, Méhészeti Terméktanács

Hasonlóképpen alakult a helyzet 1996-ban, amikor a fajlagos hozam 26 kilogrammos rekordot ért el, azonban ekkor a termelés és a méhcsaládok száma egyaránt csökkent 1995-höz képest. 1997-ben a méhcsaládok száma 6,2 százalékkal nőtt, míg a termelés 2 százalékkal csökkent az előző évhez képest, ezért a fajlagos hozam 24 kilogrammos volt méhcsaládonként. Az 1998-2000 közötti időszakban a méhcsaládok növekedése és a méztermés csökkenése következtében a fajlagos mézhozamok tovább csökkentek 18 kilogrammra.

A méztermelés munkaigényességének egyik mérőszáma az egy méhcsalád gondozásához szükséges munkaórák száma, ami az USA-ban 5 óra/év, az Európai Unió tagállamaiban 10 óra/év, hazánkban 16 óra/év volt 1998-ban.² A helyzet lényegében változatlan Magyarországon. A hatékonyság alacsony szintjének fő oka a már említett technológiai elmaradottság, az élőmunka-igényes nagyboconádi kaptártípus használata.

A hatékonyság másik mérőszáma az egy méhcsaládra jutó hozam (12. táblázat).

12. táblázat

A főbb méztermelő országok és Magyarország fajlagos hozamai

Me.: kilogramm méz/méhcsalád

Országok	1995	1996	1997	1998	1999
Argentína	39	34	44	31	41
Kanada	59	53	58	81	60
Kína	28	30	33	32	34
Magyarország	24	26	24	24	19
Mexikó	24	24	27	29	27
Oroszország	14	11	13	14	15
Spanyolország	12	15	17	18	17
USA	24	35	33	37	37

Forrás: FAO adatok alapján, AKII Ágazati Ökonómiai Osztályán készült számítás

Az adatok rendelkezésre állnak (lásd 1. fejezet alatt), azonban ezek csak értékbecslésre alkalmasak, az egyes országok eltérő éghajlati körülmények, a más méhlegelők, a méhcsaládszám és a méhfajták különbségével együtt lehet értékelni. Ezzel együtt megkockáztatható, hogy a fajlagos hozamnövelésének Magyarországon még jelentősek a tartalékai.

2.1.2. A termelés szerkezete

A méhészkedés alapja a méhlegelő. Hazánk természeti adottsága alapján az egész ország területe alkalmas a méhészkedésre. A méhészeti szempontból fontosabb növények területe idővel különböző mértékben megváltozik. A

² Méhészeti Terméktanács

tendenciák ismerete a vándorméhészek számára igen fontos. A változások gyorsabbak és jelentősebbek a szántóföldi növényeknél és a kertészeti kultúráknál, mint az erdőállományok esetében.

Az évi 16 ezer tonnás méztermés 68 százalékát az akácméz, 19 százalékát a vegyes virágméz, 6 százalékát napraforgóméz, 5 százalékát repce- 2 százalékát és egyéb fajtaméz teszi ki. A különböző mézfajták keresettsége eltérő az egyes piacokon. Az akácméz csaknem minden piacon kedvelt (kivéve Skandináviát, itt az átkristályosodott mézet kedvelik), nő a kereslet az egyéb fajtamézek, így a **facélia-, selyemfű-méz** iránt.

Egyes tájegységeken nagy kiterjedésű **alma-, málna- és meggy** ültetvények találhatók, melyek bővebb terméshozamát elősegíti a méhes megporzás. Az önálló gyümölcsméz mézkülönlegesség is lehetne, de leginkább az akácmézzel keverik, így a kristályosodási hajlam elősegítésével azok minőségét rontja.

A **repce** rendkívül jól mézél, ezért a méhek nagymennyiségű mézet gyűjtenek, a méz néhány nap alatt bekrisztályosodik. A repceméz a hazai piacon csak alacsony áron értékesíthető, mivel az átkristályosodást a magyar fogyasztók minőségromlásnak vélik. Az exportra kerülő virágméz egyik alkotórésze, de csak meghatározott mennyiségben szabad felhasználni.

Az **akácméz** Magyarország legelterjedtebb mézfajtája, mivel Európában, hazánkban található az egyik legnagyobb kiterjedésű fehér akác erdőterület. Az akácméz minősége tájegységenként változó képet mutat érzékszervi jellemzőiben, így ennek alapján elkülöníthető a délvidéki és az észak-magyarországi akácméz. Értékes tulajdonsága, hogy akár két évig is megőrzi folyékony állagát.

A legnagyobb hordást és a legmagasabb áron értékesíthető mézet adó méhlegelőt az akácosok adják. Az **akácosok** az ország erdőterületének döntő részét foglalják el. Az akác különösen az **Alföld** kedvelt fafaja, sokoldalú hasznosítása és gyors növekedése miatt. Jó fatermelési eredményt csak a humuszban gazdag talajon ad (13. táblázat).

13. táblázat

Az akácerdők területének nagysága korcsoportonként

Me.: ezer hektár

Év	1-10	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	101-	együtt	%*
1988	62,8	56,3	88,9	55,1	13,7	2,3	0,4	0,14	0,07	-	-	280,0	18,3
1996	82,2	89,6	59,5	69,5	20,9	4,3	0,9	0,2	-	0,3	-	327,4	20,1
1999	80,8	105	64,2	61,4	27,3	5,7	1,3	0,3	0,1	0,1	-	346,0	22,6
2000	78,8	110,3	67,2	57,9	29,8	6,1	1,4	0,3	0,8	0,4	0,3	352,2	21,2

Forrás: MÉM ERSZ, 1988, Állami Erdészeti Szolgálat, 1996, 1999, 2000.

*Az akácerdők részesedése az összes erdőterülethez képest

A legértékesebb **akáctermesztő** körzetek a **Nyírség**, a **Cserhát**, a **Gödöllői-dombvidék**, a **Duna-Tisza közti homokhát**, a **Somogyi homokvidék**, a **Vas-Zalai hegység** és a **Kisalföldi homokvidék**. Az akácállományok **minőségét** tekintve

kiemelt jelentőségű a **Nyírség**, a **Duna-Tisza** közti homokhát északi része és a **Somogyi homokvidék**. A legtöbb akácos **Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun, Somogy, Nógrád és Hajdú-Bihar** megyékben található.

A késő téli, kora tavaszi időjárás alakulása határozza meg az akácvirágzást és a nektárgyűjtést, ennek alakulásától függ elsősorban a méhészetek éves munkájának sikere, eredményessége. Az akác egyrészt korán virágzik, másrészt virágzása rövid ideig, csupán **10-12 napig tart**. A viszonylag rövid idejű virágzás alatt az időjárás gyakran 4-5 napon át is kedvezőtlen a méhek kirepülésére és nektárgyűjtésre. Az ország éghajlati és domborzati viszonyai miatt az egyes országrészek között alkalmanként jelentékeny időbeni különbség tapasztalható az akácvirágzás idejében. Ennek következtében a méhcsaládok vándoroltatásával lehetőség van az akácvirágzás többszöri kihasználására, illetve az esetleg fagykárosított területek helyett újak felkeresésére.

Magyarországon az 5 évesnél fiatalabb és a 40 évesnél idősebb akácerdők nektár-, illetve mézhozama nem számottevő. A 6-40 éves akácerdők területe 1970-ben 230 ezer hektár volt, aminek potenciális mézhozama 56,5 ezer tonna. Ennek – becslés szerint – optimálisan mintegy 70 százaléka a begyűjthető. A ténylegesen begyűjtött akácméz az optimálisan begyűjthető mennyiségnek mindössze 15 százaléka volt³. Jelenleg a 6-40 éves akácerdők 270 ezer hektár területet foglalnak el, vagyis az 1970-es évekhez képest növekedett az e korcsoport részesedése a teljes akácerdő területből. A lehetséges méztermés ezzel arányosan növekedett, így elérte a 66,3 ezer tonnát, ennek optimálisan 70 százalékát, vagyis 46,4 ezer tonnát lehetne begyűjteni. Ennek kihasználását a költség-jövedelem viszonyok nem indokolják. Magyarországon a megtermelt akácméz mennyisége évi 8-9 ezer tonna, vagyis az optimálisan begyűjthető mennyiség 17 százaléka.

A méhészet lehetőséget nyújt az erdő teljesebb kihasználására. A hazai viszonyok között jó megoldásnak látszik a megfelelő kísérő fajok terjesztése, nem igényel sok átszervezést, ha elegyítés során a mézelő fajokat előnyben részesítik (például: fűzek, szilek, juharok, hársak). A méhészetek céljait is szolgáló erdőkben a gazdálkodás céljaként a minél nagyobb pollen- és nektártermés elérését követik párhuzamosan, a nagyobb fatömeg nyérése mellett⁴.

A **szírai selyemkóró** (selyemfű) csak Magyarországon foglal el olyan nagy területet, hogy nagymennyiségű fajta-mézhordást biztosítson a termelőnek. A méz az akácmézhez hasonló, de rendkívül erőteljes, kellemes illatú és zamatú, elsősorban az ország déli részén (Baja, Kiskunhalas környékén) termelhető. Külföldön nem ismert, ezért leginkább az akácmézhez keverik, mert hasonlóan kristályosodik.

A méztermelés második legfontosabb növénye a napraforgó. A **napraforgó területileg a harmadik legfontosabb szántóföldi növényünk** az összes szántóterület mintegy 7 százalékan termelik. Vetésterülete 1999-ben 520 ezer hektárral rekord nagyságot ért el, azonban 2000-ben 320 ezer hektárra csökkent (14. táblázat).

³ Halmágyi Levente - Keresztesi Béla: A méhlegelő, Akadémiai Kiadó, Budapest 1991.

⁴ Ráthonyi Zsuzsanna: Méhészet gazdasági jelentősége az erdőgazdaságban, Sopron 2000

14. táblázat

A napraforgó vetésterületének alakulása Magyarországon

Me.: ezer ha

Év	1986-90	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Napraforgó	367	347	389	428	389	418	491	474	440	427	520	320

Forrás: AKII, KSH

A **dunántúli**-társég termelési adottságai valamivel jobbak, mint az Alföldé, legkevésbé sikeres a termelés az északi megyékben (15. táblázat).

15. táblázat

Napraforgó vetésterülete régióként (2001)

Régiók	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld
ezer hektár	24,9	35	17,6	28,7	51,6	95,2	86,2

Forrás: AKII

A **napraforgó** kitűnő mézelő növény, hektáronként 32-53 kilogramm mézet is adhat megfelelő körülmények között, vándoroltatással a hozam elérheti a 80-90 kilogrammot is. A napraforgó hibridek biztonságosabban mézelnek, mint a régi fajták. A napraforgó biztonságos megporzásához 2,6-4 méhcsalád szükséges hektáronként. Hazánkban a főbb napraforgó termesztési körzetek közül (**Szabolcs-Szatmár-Bereg-, Jász Nagykanizsa Szolnok-, Békés-, Fejér megye**) a hektáronkénti méhcsaládsűrűség nem éri el a szükséges alsó határt, ami jelenleg még a viszonylag magas háttér-rovarsűrűség miatt nem jelent problémát, de később a napraforgó hozamokat veszélyeztetheti.

A **napraforgó** fajták közül, a méhek számára csak a fekete magvú, olajütésre alkalmas fajták fontosak, és ezek között is akadnak olyanok, amelyek nem mézelnek. Az akáchoz hasonlóan a napraforgóra is vándorolnak a méhészetek. A legtöbb évben nagymennyiségű napraforgóméz terem, ezért tisztán csak alacsony áron értékesíthető. A napraforgóméz a hazai vegyes virágméz egyik fő alkotórésze, az exportra kerülő virágméz esetében azonban meghatározzák a vegyes-mézben megengedett napraforgóméz mennyiségét. A napraforgós- repcés virágméz gyorsan kristályosodik, érzékszervi jellemzői általában gyengébbek, ezért az EU piacokon csak alacsony áron értékesíthetők.

Magyarországon általában háromévenként pergethető az exportkövetelményeknek is megfelelő **hársméz**. A termelésben és a fogyasztásban legtöbbször csak helyi jelentősége van. A kedvező években a **Somogy- és Baranya megye** határán elterülő ős-hársasban nagymennyiségű és kiváló minőségű méz termelhető.

Az **édes-harmat** speciális mézfajta, a méhek egyes levéltetűfajok cukortartalmú váladékának a begyűjtésével állítják elő, élettanilag az egyik

legértékesebb méz. Magyarországon nem terjedt el fogyasztása, tisztán nem adható el, ezért a méhészek a vegyes virágmézhez keverik. Ezt a fajtát az EU-ban erdei méz néven ismerik és keresik.

A felsoroltakon kívül egyes években és helyeken jellegzetes és jól meghatározható mézkülönlegességek termelhetők: **szelídgesztenye-, facélia-, zsálya-, levendula-, menta-, medvehagyma-, és pohánkamézek**. Rendszeres termelésüket megnehezíti, hogy nem minden évben terem azonos mennyiség. Hazai és külföldi bevezetésük a piacra széleskörű marketingtevékenységet igényelne. A felsorolt fajtamézek közül ki kell emelni a **pohánkamézet**, mely hazánkban eladhatatlan, de az EU piacán keresett. Magyarországon, nagy területen természetnek pohánkát. A méhlegelő teljesen kihasználatlan, pedig a növény virágzása a selyemfű és a napraforgó virágzása közé esik. A megtermelt méz értékesítése külföldön biztosított lenne.

A méhlegelők szempontjából fontosak a gyümölcsösök: a kajszibarack, az őszibarack, a meggy, az alma és a málna. A gyümölcsösök nektár- és virágporforrások a méhcsaládok számára, a fejlődésre és a télen kimerített mézkészlet kiegészítésére hasznosak. Az **alma** és a **körte** méztermést nem adnak, virágainak nektárját és virágporát a méhcsaládok hasznosítják, ugyanakkor mindkét gyümölcs idegenmegporzást igényel. A **cseresznye** és a **meggy** legtöbbször idegen megporzást kíván. A **kajsz**i legtöbb fajtája, valamint az **őszibarack** önbeporzással is jól termékenyül, nektárjukat és virágporát a méhcsaládok tavaszi fejlődésükhöz használják fel.

A méheknek az adott területen **meghatározó** szerepük van az **ökológiai egyensúly** megőrzésében. A méhek **szaporodása nehezen ellenőrizhető**. Magyarországon a méhanya-utánpótlás 90 százalékban a termelő méhészetek szaporításával történik. **A méhészek közel 60 százaléka egyáltalán nem vásárol** anyát. A termelés során használt méhanyak párzása ellenőrizetlen körülmények között zajlik.

Magyarországon a **krajnai méhet** tenyésztik. Nem tisztázott, hogy kié a fajta, mely ugyanakkor államilag elismert. Az **1993. évi CXIV.** törvény módot ad arra, hogy más fajtákat és nemesített változatokat is el lehet ismertetni, ha azok a fajtaminősítésnek megfelelnek. Kívánatos lenne, ha nagyobb mézhozamú és betegségekkel szemben ellenállóbb fajták irányába mozdulnia a nemesítés. Az USA-ban és Angliában léteznek, és kereskedelmi forgalomban vannak nemesített, tenyésztéssel előállított keresztezett hibrid fajták. A gond, hogy Magyarországon ilyen **tudományos és kereskedelmi célú kutatás nincs**. Ugyanakkor a keresztezett és hibrid méhanyak forgalmazása a már meglévő méhfajták genetikai összetételét is veszélyezteti. A **hibridanyákat csak tervszerűen ellenőrzött** körülmények között szabad használni, mely rendkívüli költségeket jelentene a méhészeteknek.

A rendszerváltozást követően a méhészeti ágazatban szerkezetváltozás nem történt. A kedvezőtlen gazdasági hatások következtében a fiatalabbak is keresték e megélhetés újabb lehetőségét. Ez azonban megköveteli a fejlett technológiát, ennek feltétele a műszaki háttér megteremtése és a munkafolyamatok élőlátás szükségletének csökkentése.

A kárpótlás során kialakult gazdálkodás bővítette és szűkítette is a méhlegelőt. A megtérülés bizonytalan, az egyre növekvő költségek csökkentik a méhészetek jövedelmezőségét.

A magyar méhészetek száma 1991-ben 19 ezer volt, az évtized közepére ez a szám 16 ezerre csökkent, 1999-ben pedig meghaladta a 17 ezret (16. táblázat).

16. táblázat

Méhészetek és méhcsaládok számának alakulása Magyarországon

Év	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Méhészetek száma, db	19923	19013	17598	16970	16887	15372	15677	16672	17087	16579
Méhcsaládok száma, ezer db*	716	725	674	646	669	604	642	690	806	840
Méhcsalád/ Méhészet, db	36	38	38	38	39	39	41	41	47	51

Forrás: Méhészeti Terméktanács

*Megjegyzés: méhcsaládok száma betelepüléskor, a KSH adatok alapján 2000. március 31-én 589 ezer, 2000. december 1-én pedig 504 ezer méhcsalád volt az országban. 2001. április 1-én 585 ezer, augusztus 1-én 606 ezer méhcsalád volt az országban.

A méhcsaládok száma az 1980-as években folyamatosan növekedett, és 1991-1992-re meghaladta a 700 ezret. Az 1993-1996 közötti időszakban jelentős csökkenés következett be, majd 1997-től újra növekedésnek indult a méhcsaládok száma és 1999-re elérte a 806 ezret. A méhészetek száma 2000-ben 2,9 százalékkal, a méhcsaládok száma 4,18 százalékkal nőtt az előző évhez képest. Az egy méhészetre jutó állományok mérete tovább növekedett, így az ágazati koncentráció tava is folytatódott.

Az Agrármarketing Centrum (AMC) által végzett felmérés⁵ szerint a megkérdezettek 72,8 százaléka kereset-kiegészítés, 19,5 százaléka hobbi céljából végzi a méhészeti tevékenységet. A főállású méhészetek csupán 6,5 százalékkal, míg a vállalkozásokban működtetett méhészetek 1,2 százalékkal részesedtek a felmérés szerint (17. táblázat).

⁵ A hazai mézfogyasztási szokások és igények, FVM, Agrármarketing Centrum, 1999.

17. táblázat

A méhészkedés célja Magyarországon

Megnevezés	Százalék
Kereset kiegészítés	72,8
Hobbi	19,5
Főállású méhész	6,5
Vállalkozás	1,2

Forrás: Méhészeti Terméktaács, Agrármarketing Centrum

Az ágazat teljes egészében kistermelői kézben és magántulajdonban van. A gazdálkodó szervezetek (jogi és nem jogi személyiségű gazdasági társaságok, szövetkezetek) tulajdonában lévő méhcsaládok száma 2000-ben mindössze 1700 volt. A magyar méhészeti ágazat szétaprózódott, **a 150 méhcsaládot meghaladó méhészetek aránya mindössze 17 százalékot tesz ki.** Ez a jövőre nézve nem biztató, mert az Európai Unióban csak a legalább 150 méhcsaládot tartó méhészetek részesülhetnek a támogatásokból. Ezért a közeljövőben elengedhetetlen az ágazatban a koncentráció felgyorsítása (18. táblázat).

18. táblázat

A méhcsaládok és méhészetek megoszlása Magyarországon (2000)

Méhcsaládok száma, db	Méhcsaládok aránya, %	Méhészetek megoszlása, %
1-20	8,7	40,7
21-40	13,8	19,9
41-80	30,7	23,4
81-100	11,8	5,8
101-120	8,6	3,5
121-150	9,1	3,0
151-200	8,8	2,3
201-	8,4	1,4

Forrás: A méhészet Magyarországon 2000-ben., KSH, Budapest 2001.

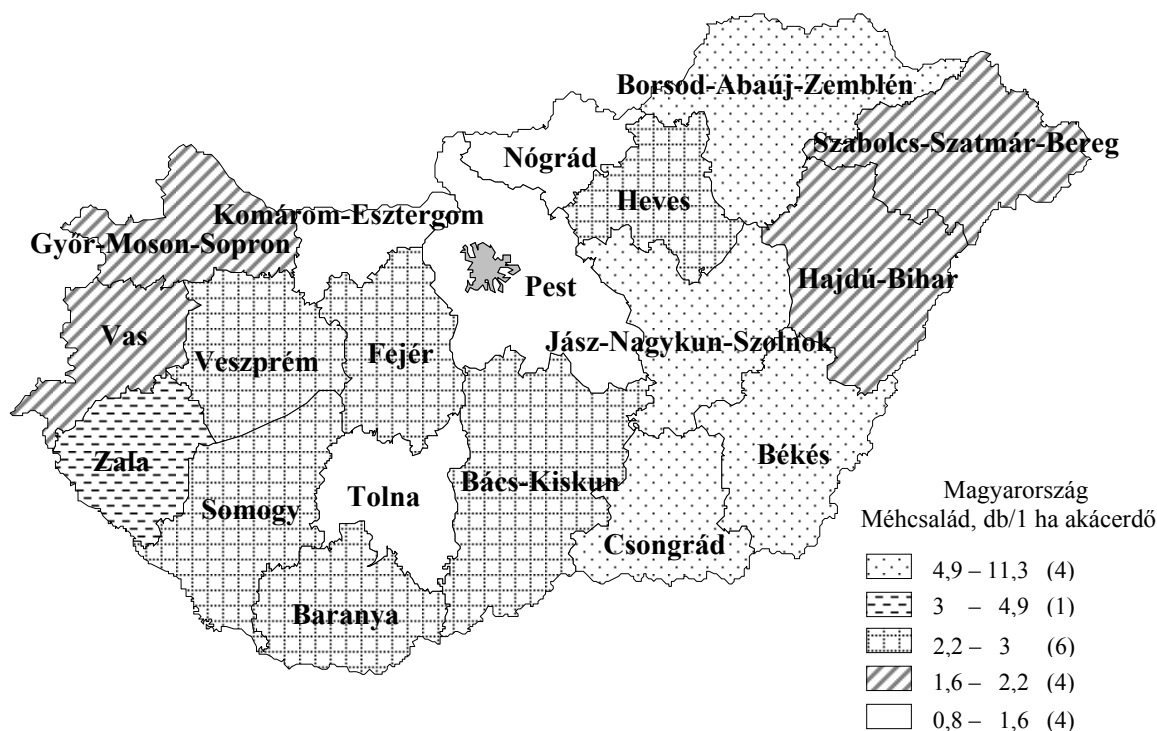
Az alacsony koncentráció oka az is, hogy a jelenlegi elavult technológiával a családi munkaerőre alapozott méhészetek nem képesek a 100-150 méhcsaládnál nagyobb állományokat kezelni. Csak kevés olyan méhészet van, amelynél a jelenlegi jövedelmezőségi és finanszírozási viszonyok mellett megtérülne a szükséges technológia korszerűsítése. Korszerűsítés hiányában, viszont folyamatosan romlik a magyar méhészet versenyképessége.

A méztermelés hatékonyságát meghatározza az egy hektár méhlegelőre jutó méhsűrűség. Vizsgálataink során az akácerdő-területre vetítettük a megyénkénti méhcsaládszámot. A régiók közötti különbséget egyrészt természeti-, másrészt társadalmi tényezők okozzák. A legjobb méhlegelőt biztosító egybefüggő akácosok a Dél-Dunántúlon (Somogy-, Baranya), valamint a Nyugat-Dunántúlon (Zala-, Vas megye) találhatóak, amihez regionális szinten viszonylag alacsony méhcsaládszám társul, így a kedvezőbb adottságok ellenére alacsony a méhsűrűség, így a méhlegelőkön nincs telítettség, még a vándoroltatások ellenére sem (8. ábra).

A természeti adottságok szempontjából nem a legkedvezőbb helyzetben lévő térségekben, így a Dél- Alföldön (Csongrád-, Békés megye) a legnagyobb az egy hektár akácerdőre jutó méhsűrűség, valamint az észak-magyarországi régióban (Borsod- Abaúj- Zemplén-, Heves megye). Az utóbb említett két régiókban a méhészkedést alternatív jövedelemszerzésként folytatják. Az állításokat igazolják, hogy a dél-alföldi régióban 1996-2000 közötti időszakban Békés megyében 73, Bács-Kiskun megyében 50 százalékkal növekedett a méhcsaládok száma, miközben a dél-dunántúli régióban csupán Somogy megyében 22, Baranya megyében 45 százalékkal növekedett a méhcsaládok száma. A nyugat-dunántúli régióban a vizsgált időszakban Zala megyében 29, Vas megyében mindössze 17 százalékos volt a növekedés.

8. ábra

Egy hektár akác-erdőterületre jutó méhcsaládok száma, 2000

Forrás: Méhészeti Terméktanács

A dél-alföldi, valamint az észak-magyarországi régióban a méhcsaládok száma korlátlanul nem növelhető, mivel a méhlegelő telített lesz. A vándoroltatással a régiók közötti különbségek kiegyenlíthetők, azonban ennek határt szab az elérhető többletermés várható nyeresége.

Egy ország méhészeti ágazatát az egy négyzetkilométerre jutó méhcsaládok száma jól jellemzi, mivel ez a méhlegelők kihasználtságáról nyújthat információt, másrészt a beporzás viszonyaira enged következtetni. Hazánkban az átlagosnál nagyobb a méhcsaládsűrűség, ami általában összhangban van a természeti adottságokkal (egybefüggő akácerdők, viszonylag nagy területen termesztett repce és napraforgó, gyümölcsösök). Az EU átlagos méhsűrűsége 2,7 méhcsalád/km². Az EU tagállamai közül a legmagasabb a méhsűrűség Görögországban található; 9,2

méhcshalád négyzetkilométerenként. **Magyarországon a méhsűrűség több mint háromszorosa (8,7 méhcshalád/km²) az EU átlagának, és meghaladja Portugáliát, ahol ez az érték 6,9 méhcshalád/km².**

A beporzást a jelenlegi méhcshaládok segítségével az ország minden pontján biztonsággal el lehet végezni. Az európai átlaggal történő összehasonlítás, valamint a hazai adottságok figyelembevételével megállapítható, hogy a méhcshaládok számának növelését a beporzás biztonsága nem indokolja, mivel az ésszerűtlen növelés többek között állategészségügyi problémákat okozna.

2.1.3. A műszaki technikai színvonal jellemzői

A magyar méhészetek közel 50 féle kaptártípussal dolgoznak, ami a méhészet fejlődésének egyik legfőbb akadály. A kaptárak több mint 77 százaléka a XX. század elején meghonosított nagyboconádi fekvőkaptár. Ez a kaptárrendszer azonban **rendkívül élőmunka-igényes**, gátja az üzemszerű méhészkedés kialakulásának. A méz kipergetése munkaigényes, illetve nem gépesíthető, **100-200 méhcshaládnál többet nem tud ellátni egy méhész**. A rakodókaptárak aránya mindössze 15 százalékot tesz ki, a fennmaradó rész rossz minőségű, házilagos kivitelben elkészült kaptár. Az MT felmérése során megkérdezett 2 ezer méhésznek csupán 23 százaléka gondolkodott más kaptárrendszerre való áttérésre.

A mézkipergetők 70 százalékát kézi erővel hajtják, becslések szerint a pergetők 7 százaléka tekinthető korszerűnek. A méhészek 61 százaléka vándoroltat, de ezek kis számban rendelkeznek saját szállítóeszkővel. A jelenlegi tehergépkocsikra vonatkozó intézkedések (súlyadó, kötelező biztosítás) gátolják a vándoroltatást. A meglévő szállítóeszközök életkora meghaladja a 20 évet.

A méhészetekben a **rakodógépek használata** a következő időszakban **feltétlen indokolt**, de a **magas beszerzési költségek** miatt csak egy nagyon szűk réteg tud ezzel a lehetőséggel élni. Az alacsony technológiai színvonal hatása abban jelentkezik, hogy a nagy az élőmunka ráfordítási igény. Ez a költségek között nem jelentkezik, amennyiben a méhészkedés családi keretek között zajlik, azonban befolyásolhatja a működés hatékonyságát.

A **méhészet mindig magánkézben volt**. A **tőke hiányában** nem alakulhatott ki e mezőgazdasági tevékenységet támogató **háttérpar**. Nem áll rendelkezésre a folyamatos fejlesztéshez, a fejlett korszerű méhészeti technológiához szükséges eszközrendszer, az **iparszerű eszköz-gyártásnak pedig nincs múltja**. Az utóbbi években azonban megindult a specializált kisipari méhészeti eszközgyártás. Sorsát és jövőjét nyilvánvalóan a méhészeti ágazat helyzetének alakulása fogja meghatározni. **Méhészeti eszközöket** jelenleg Magyarországon csak **kis tételben lehet gyártani**, így a fejlesztés minimális. Az **eszközimport** az egyedül járható út annak érdekében, hogy minőségi műszaki feltételeket teremtsen az ágazatban.

A fejlesztés kérdései között a legfontosabb a **szabványosítás**. A fejlett méhészeti kultúrával rendelkező országokban egységes keretmérettel, kaptárral dolgoznak. Világszerte elterjedtek a **Langstroth**, és a **Dadant-Blatt** kaptárak. Ezek technológiájának adaptációja tűnik a megfelelő megoldásnak.

A szabványosítás előnyei:

- Nagy tételben, olcsóbban lehet előállítani az eszközöket.
- Mentésítheti a méhészt a „barkácsolástól”, évek múlva is pótolhatja a kereskedelmi forgalomban lévő elemeket.
- Az alkalmazandó technikák egységes kidolgozása az európai tendenciák figyelembe vételével.

2.2. A mézfeldolgozás hazai rendszere

A **feldolgozás első fázisa az alapanyag előkészítés**, amely szűrésből, tisztításból és homogenizálásból áll. A jelenlegi hazai gyakorlatban a hordóba töltéssel a feldolgozás folyamata általában be is fejeződik, a méz döntő részét hordós kiszerezésben szállítják az export piacokra.

A **második fázis a végkiszerezés**, amelynek során a mézet fogyasztói kiszerezésű üvegekbe, műanyag flakonokba töltik. Feldolgozás az is, amikor a saját értékesítésre termelő méhész házilag tölti üvegekbe a mézet. Nagyobb volumenben a feldolgozás mézüzemekben történik.

Az országban 12 olyan mézüzem működik, amelynek **alapanyag feldolgozó kapacitása** meghaladja az évi 1000 tonnát. Közülük négy üzem kapacitása 4-6 ezer tonna között van. További hat üzem egyenkénti kapacitása 1-2,5 ezer tonna között van. A közepesnek tekinthető (100-1000 tonna kapacitás) mézüzemek száma négy. Ezek az üzemeken túlmenően mintegy 20-30 kis mézüzem van az országban, amelyek egy-egy méhészet termését dolgozzák fel, vagy egy-egy kisebb térség méztermésének feldolgozására alakultak. Ezek egyenkénti kapacitása 10 és 100 tonna között változik.

A hazai mézfeldolgozó üzemek névleges kapacitása mintegy 40 ezer tonna, amely kétszeresen haladja meg az elmúlt 10 év legjobb termésének volumenét. A mézüzemek kapacitás kihasználása nagy szóródást mutat. 1999-ben a kapacitás kihasználás 6-70 százalékgig terjedt. Magasabb kapacitás kihasználást főleg a nagyobb mézüzemek tudtak elérni, ami a tulajdonos kereskedelmi cégek nagyobb tőkeerejével magyarázható.

A termelőkért, a nyers méz árualapért folyó harcot mutatja, hogy hány méhész tartozik az adott üzem (illetőleg kereskedő) integrátori rendszerébe. Ez a szám még nagyobb szóródást mutat: néhánytól az ezret is meghaladó a beszállítók száma. Jellemzően a nagyobb üzemekbe 1000-1500 között van a beszállító méhészek száma. A közepes üzemek 100-200 beszállítótól szerzik be a mézet.

Fogyasztói kiszerelő kapacitással 13 üzem rendelkezik. Ezek kapacitása is eltérő. Van közöttük 5 ezer tonna/szezon kapacitású automata sor és 8-10 tonna kapacitású kézi töltő. A rendelkezésre álló fogyasztói kiszerelő (töltő) kapacitás 13,5 ezer tonna, tehát alkalmas lenne a teljes magyar méztermés feldolgozására, elméletileg lehetővé tenné a hordós méz export kiváltását fogyasztó kiszerelésűre. A töltő kapacitások kihasználása még alacsonyabb mint az alapanyag feldolgozóké.

A kapacitástöbblet részben a szezonalitással függ össze, hiszen a megtermelt méz beszállítása nem egyenletes ütemben történik az év során. Az üzemeknek fel kell készülni arra is, hogy egy-egy megrendelés teljesítésére a kapacitás rendelkezésre álljon. Az országos kapacitástöbbletet alapvetően üzleti szempontok indokolják. Magyarországon minden nagyobb kereskedelmi cégnek van feldolgozó üzeme. A kereskedő cégek többsége (a nagyok mind) önálló mézüzemet üzemeltetnek. Ebből adódóan a mézüzemi feldolgozó kapacitások nagyobbak mint amennyire a jelenlegi viszonyok között az országban szükség lenne.

A kereskedelmi cégek tulajdonában lévő mézüzemeken kívül vannak olyanok, amelyek bérfeldolgozást végeznek és olyanok, amelyek a méhészet tulajdonában vannak. (Ebben az értelemben a nagyságrend miatt nem tekintjük feldolgozó üzemnek azt a helyiséget és berendezést, amellyel a méhészek házilag töltenek). **A mézüzemek műszaki színvonala** széles sávban változik. A közelmúltban létesült vagy felújított üzemek korszerű szabályozható hő-kamrában melegítik a mézet, a pihentetés megfelelő térfogatú rozsdamentes acélkádban történik, a folyékony mézet csavarszivattyúk továbbítják a töltősor automatizált, a belső anyagmozgatást targoncák végzik.

Az üzemek többsége nem ebbe a kategóriába tartozik. Jellemzőjük, hogy eredetileg nem mézüzem céljára emelt épületben működnek. Átlagosan közepes színvonalúnak minősíthetők a termelő berendezések, a szállítóeszközök azonban felújításra szorulnak. Az üzemek **higiéniai és minőségtanúsítási besorolása** viszonylag jónak tekinthető. Két üzemnek van ISO 9002 minőségtanúsítási rendszere, kilenc üzem HACCP rendszerben működik (illetőleg folyamatban van a minősítés). 2002 január 1-től a HACCP minősítés kötelezővé válik. Nyolc üzemben működik laboratórium, ezek azonban csak az alapvizsgálatok elvégzésére alkalmasak.

Jellemzően alacsony az üzemekben **foglalkoztatottak száma**, 4 és 15 fő között mozog. A mézüzemek a munkaerőpiacra érezhető hatást nem gyakorolnak. A kisebb mézüzemekben jellemző a családtagok foglalkoztatása. A szakaszos üzemeltetés tovább csökkenti a mézüzemek foglalkoztatásban betöltött szerepét. Szemléletesen jellemzi a mézüzemek helyzetét és nagyságrendjét az a szám, hogy a nagyobbak közé sorolható 20 üzem együttes vagyoneértéke az épületekkel együtt mintegy 1,2 milliárd Ft.

2.3. A hazai fogyasztás fő jellemzői, szokások és lehetőségek

Magyarországon a lakosság kevés mézet fogyaszt, átlagosan az egy főre jutó mézfogyasztás 0,4 kilogramm, ami 50-57 százalékkal alacsonyabb a nyugat-európai 0,7-0,8 kilogrammos átlagos mézfogyasztásnál.

Hazánkban a méhészeti termékeken belül a méz fogyasztása a meghatározó. Néhány éve még tekintélyes mennyiségben és értékben árusítottak propoliszt, virágport, a méhméreg értékesítése megszűnt, ugyanakkor a méhviasz értékesítés növekszik. A 2000. évben – a mézen kívül – 34 tonna lépes mézet, 8,5 tonna propoliszt, 28 tonna virágport, 77 tonna nyers méhviaszt és 32 kilogramm méhpempőt állítottak elő a magyar méhészetek. A hazai mézfogyasztás több mint 90 százaléka lakossági fogyasztás, becslések szerint a méz és méhészeti termékek 5-5 százaléka kerül ipari- (sütő-, édes-, gyógyszer- és kozmetikai ipar), valamint közösségi fogyasztásra. A KSH háztartás-statisztikai adatai szerint a lakosság 10 százaléka fogyaszt rendszeresen mézet. A hazai mézfogyasztás a 2000. évben 4,3 ezer tonna volt.

A méz alacsony fogyasztásának elsődleges oka, hogy fogyasztói ára lényegesen magasabb az egyéb édesítőszerkehez képest. Az elmúlt évek áralakulásait vizsgálva megállapítható, hogy a mézárak a cukorárhoz képest 170-430 százalékkal voltak magasabbak, valamint a mézárak nagyobb mértékben növekedtek, mint ugyanazon év cukorárai (19. táblázat).

19. táblázat

Méz és cukor hazai fogyasztói átlagárai (folyó áron)

Me.: Ft/kg

Megnevezés	1995	1996	1997	1998	1999
Normál kristálycukor	87	104	115	124	135
Méz (termelői piaci átlagár)	236	489	573	681	725
Méz/Cukor arány	2,7	4,7	4,9	5,4	5,3

Forrás: KSH Budapest

A magyar méz belföldi forgalmának növelése érdekében a marketing kommunikáció céljai között első helyen a mézfogyasztási szokások befolyásolása áll, ezután a méz édesítőszer helyettesítő jellegének elismertetése következik, majd az egészségre gyakorolt pozitív hatás tudatosítása. Elkezdődött a **méz népszerűsítése az iskolákban** is. Ez azért lényeges, mivel ebben a körben még nagyon jól alakíthatók az **étkezési szokások**, másrészt pedig a **gyermekek jelentősen befolyásolják** a háztartások vásárlási szokásait.

2.3.1. A méz hazai értékesítési rendszere⁶

A mézforgalmazásban jelenleg többcsatornás értékesítés valósul meg Magyarországon. A KSH adatai szerint az 1994-1999 közötti időszakban megtermelt méz 19 százalékát a felvásárlóknak, 11 százalékát közvetlenül a fogyasztóknak, a fennmaradó 70 százalékot egyéb értékesítési csatornákon keresztül értékesítették a méhészetek.

Az MT ismeretei szerint napjainkban 34 kereskedelmi vállalkozás foglalkozik méz felvásárlásával, közülük 22 regisztrált tagja az MT-nek. A többi 12 cég egyéb aktivitása mellett foglalkozik mézkereskedelemmel is, illetve alkalmi felvásárlóként jelenik meg a piacon. A regisztrált kereskedők közül 1 részvénytársaság, 17 korlátolt felelősségű társaság, 2 betéti társaság és 2 egyéni vállalkozó. A kereskedelmi vállalkozások többsége kis tőkeerejű, minimális jegyzett tőkével rendelkező gazdasági társaság, illetve egyéni vállalkozó. A kereskedelmi vállalkozások közül 8-10 tekinthető viszonylag tőkeerősnek. Ezek a vállalkozások egyenként 50-200 millió forint nagyságú saját vagyonnal rendelkeznek, általános a kereskedelmi cégek forgóeszköz hiánya. **Általában a külföldi vevő (vagy a külföldi tulajdonos) biztosítja előleg- vagy hitel formájában a felvásárláshoz szükséges forgóeszközt, ami viszont az áralkut rontja.**

A kereskedő cégek ebből a helyzetből adódóan csak magas árrés és/vagy nagy forgási sebesség mellett érik el az elvárt nyereséget. Stratégiai felvásárlás, készletezés elképzelhetetlen. A kereskedők általában felvásárlók (valójában begyűjtők) közvetítésével kerülnek kapcsolatba a termelőkkel. A begyűjtő a kereskedelmi céggel szerződéses kapcsolatban áll. Feladata a termelő felkeresése, az elsődleges minőségvizsgálat elvégzése, a megállapodás megkötése és a méz elszállítása.

A Méhészeti TermékTanácsnál regisztrált kereskedelmi cégek egyben integrátorok, akik **integrátori szerződést kötnek a termelők általuk elérhető körével.** Az integrátori jogviszonyt a megyei FVM Hivatalok regisztrálják.

Az **integrátori szerződés a kereskedő részéről kötelezettségvállalást tartalmaz a termék átvételére.** Ezen felül az integrátor **kiegészítő szolgáltatásokat vállal.** Ilyen egyebek között a göngyöleg ellátás, méhetető cukor, gyógyszer szállítása a termelőhöz. Ezeket a szolgáltatásokat az integrátor **térítés ellenében** végzi. A térítést áru formájában (pénzmozgás nélkül) teljesíti a termelő. A **kereskedő** az integrátori szerződések és a ténylegesen realizált felvásárlások után **tőkepótló hitelhez és kamattámogatáshoz jut.** A kamattámogatást az integrátori szerződés szerint a kereskedő **négy év alatt integrátori felár formájában juttatja vissza a termelőnek.**

⁶ Sárosi István: Az EU csatlakozás várható hatásai a méhészeti szakágazat helyzetére, a szakágazat specifikus programja című szakértői tanulmány, illetve adatgyűjtésének felhasználásával, valamint személyes konzultációk Sajjermann Gézával (OMME), Illés Kálmánnal (MT, ügyvezető).

Az integráció valamennyi felvásárlásra termelő méhészre kiterjed. Az integrátori rendszer formailag alkalmas lenne arra, hogy kölcsönösen előnyös és szabályozott viszonyt hozzon létre a termelők és a kereskedők között, azonban a jelenlegi feltételrendszerben ezt a szerepet nem tudja betölteni. Fontosabb okai a következők:

- Az integrátori szerződés **csak a kereskedő számára jelent jogilag kikényszeríthető kötelezettségvállalást**. A termelő minden következmény nélkül adhatja el a termését annak, aki többet ígér érte.
- A mai viszonyokra jellemző a kiszámíthatóságot lehetetlenné tevő **kölcsönös dezinformáció**. A termelők nem közölnek valós adatokat készleteikről, a kereskedők nem mindig valós piaci információkkal látják el a termelőket.
- A kereskedő cégek között megjelentek olyan vállalkozások, amelyek kellő szakismeret és piaci kapcsolatok nélkül, a gyors haszonszerzés reményében kezdtek a mézkereskedéshez. Rendszeresen előfordul, hogy az importőr ország cégeinél alágérnek a másik magyar kereskedő árainak, illetve a termelőtől veszik meg az integrátori szerződés szerint más számára termelt mézet.
- A piaci viszonyokat jellemzi, hogy **az integrátori szerződéseket nem egészítik ki konkrét szállítási szerződések**. A rendszer legnagyobb problémája az, hogy a kereskedő érvényes felvásárlási szerződés nélkül ajánlja fel a terméket az importőrnek. Ugyanazt a terméket több kereskedő is eladásra kínálja. Az érkező ajánlatok alapján a vevő a ténylegesen meglévőnél nagyobb volument érzel, amit kínálati piaci helyzetként értelmez, és amire az árak csökkentésével reagál.

2.3.2. A méz külkereskedelmének a jellemzői

A **méz részesedése a magyar élelmiszergazdasági exportból alig 1 százalékot** tesz ki, tehát nem tartozik a nagy export cikkek közé. Ennek ellenére mézexportunk alapján nemzetközi összehasonlításban nem tartozunk a kis exportőrök közé. A világ teljes mézexportja évente 280-339 ezer tonna között ingadozik, ebből hazánk részesedése 4,5-5 százalék. A megtermelt 15-16 ezer tonna méz jelentős része, 10-13 ezer tonna került exportra.

Az export 1985-ben 15 ezer tonnát is meghaladta, az 1990-es évek elején nagymértékben visszaesett, majd újra nőtt. Az 1997. évi jelentős exportcsökkenés után lassan emelkedett kivitelünk. 1999-ben mézexport nem érte el a 10 ezer tonnát. A nettó export a termelésből 82 százalékot tett ki 1992-ben, ezt követően a mélypontot 1997-ben 47 százalékkal érte el (20. táblázat).

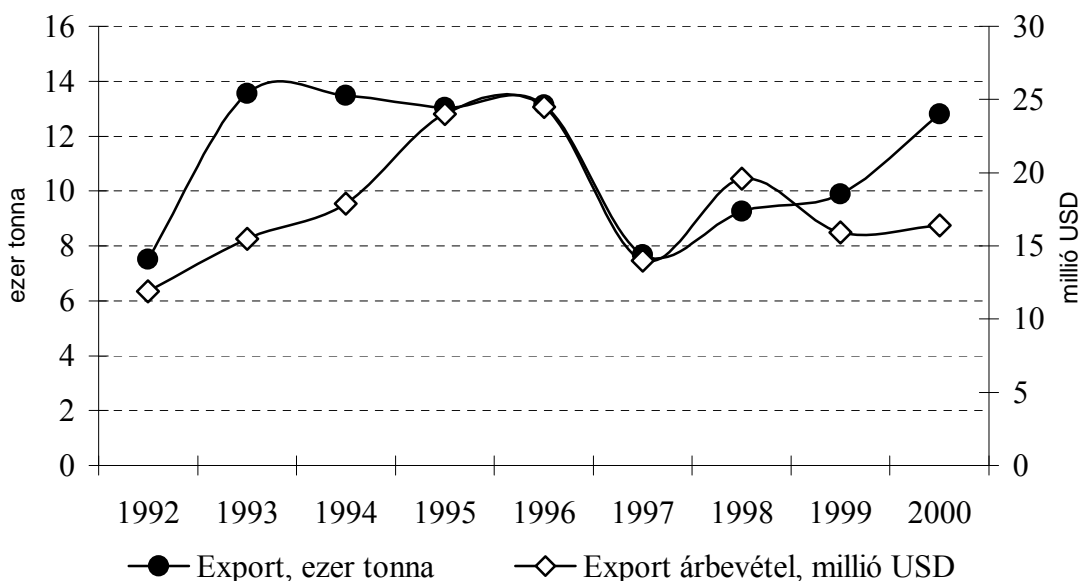
A méz külkereskedelme

Év	Export, t	Export átlagár, USD/kg	Export átlagár, €/kg	Aránya a termelésből (%)	Import, t	Import átlagár, USD/kg	Import aránya a felhasználásból, %
1992	7 525	1,62	1,16	70,0	434	1,01	12
1993	13 567	1,09	0,94	85,4	556	0,97	19
1994	13 498	1,25	1,07	83,1	700	1,05	20
1995	13 028	1,85	1,47	81,1	760	1,33	19
1996	13 137	1,90	1,55	83,0	710	1,20	20
1997	7 675	1,80	1,66	49,0	410	1,20	4
1998	9 262	2,10	1,92	55,3	548	1,20	6
1999	9 889	1,61	1,53	64,0	441	1,03	7
2000	12 806	1,29	1,40	90,2	857	0,94	38

Forrás: KSH Budapest

Az exportált mennyiség- és árbevétel a 9. ábra szerint alakult az 1990-es években. Az 1992-1995 közötti időszakban az exportárbevétel folyamatosan emelkedett, a felvásárlási árak is növekvő tendenciát mutattak. Az 1996. évi 24,5 millió USD exportárbevétel 205 százaléka volt az 1992. évinek. A kivitt méz mennyisége 1993-tól 1996-ig kis mértékben csökkent. 1997-ben az exportált méz mennyisége mindössze 58 százaléka volt az 1996. évinek és alig haladta meg az 1992. évi volument. 1997-ben mind a mennyiség, mind az exportárbevétel a mélyponton volt.

9. ábra

Magyarország mézexportja

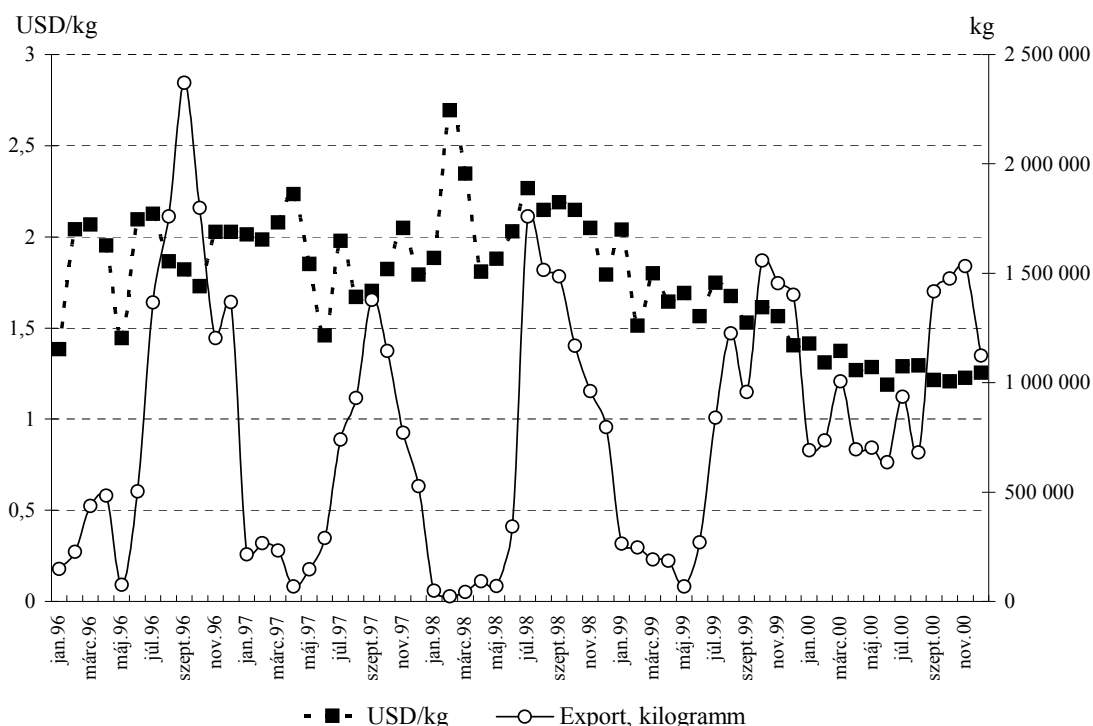
Forrás: FVM-ARH

1998-tól kezdődően újra emelkedni kezdett az exportált mennyiség, 2000-ben elérte az 1996. évinek a 97 százalékát is. Az exportárbevétel emelkedése azonban messze elmarad a kivitt mennyiség növekedéséhez képest, mivel folyó áron a 2000. évi – dollárban számolt – árbevétel mindössze 65 százaléka az 1996. évinek. A 2000. év mézexportjának pozitívuma, hogy sikerült piacaink nagy részét megtartani, de a termelők emiatt komoly anyagi hátrányt szenvedtek.

A magyar mézexport alakulását havi bontásban (10. ábra) vizsgálva megállapítható, hogy az exportcsúcsok az 1996-2000 közötti időszakban általában augusztus és november közötti időintervallumban voltak, az exportcsúcsok időszakában érték el az értékesítési árak a mélypontot. Ennek elsődleges oka a mézfogyasztás szezonálisága, mivel az EU-ban a legnagyobb mennyiséget a téli hónapokban fogyasztják, így az európai mézfeldolgozó-üzemek is ehhez alkalmazkodtak. Ugyanakkor a magyar exportőrök nem tudják kihasználni raktárkapacitás hiányában a január-március közötti piaci lehetőségeket, amikor az argentin és a kínai mézexport alacsony, az exportárok viszont az alacsony kínálat miatt magasak. Az exportált mennyiség és a kilogrammonkénti ár összefüggéseit vizsgálva látható, hogy 1996-ban csak az első negyedévben volt emelkedő tendenciájú az exportár.

10. ábra

A magyar mézexport havi alakulása az Európai Unióban

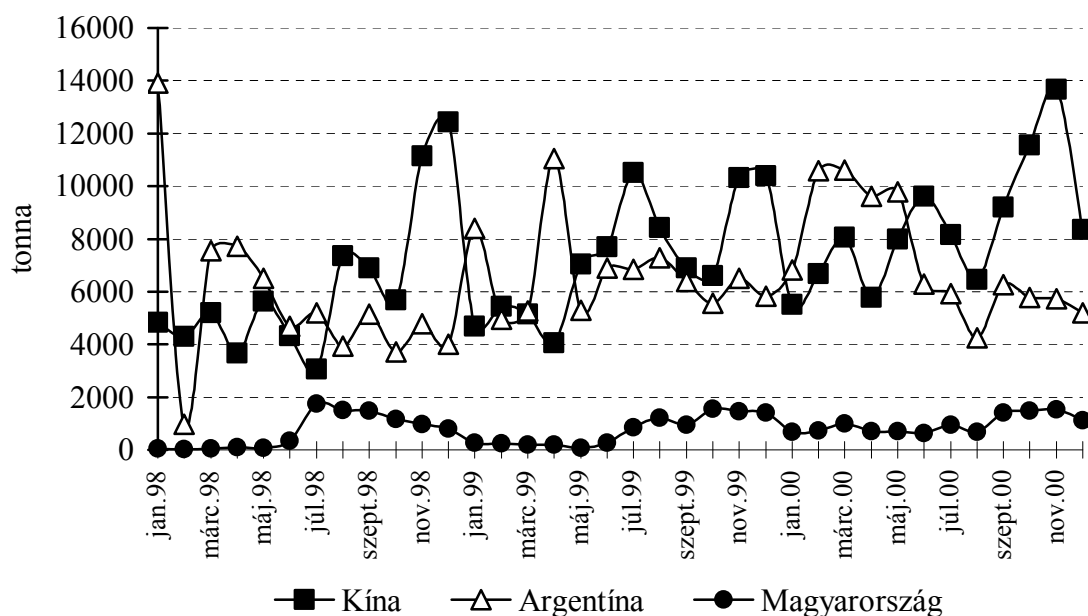

Forrás: FVM-ARH

Az 1997. évet az exportárok csökkenése jellemezte, emellett a kivitt mennyiség 4 ezer tonnával csökkent, ezt a mennyiséget a román mézexport szorította ki alacsony áraival. 1998. április-augusztus között az EU-ba irányuló argentin és kínai mézexport csökkenő tendenciájú volt, így ebben az időszakban az importárok növekedésnek indultak az EU piacán egészen szeptemberig, s ennek pozitív hatását a magyar mézexport csak részben tudta kihasználni. Az év hátralevő részében az exportárok végig csökkentek a növekvő kínai export miatt. Kínálati piac, és ennek következtében csökkenő exportárok jellemezték az 1999-es évet, ezt az előző évhez képest növekvő volumenű magyar mézexport nem tudta ellensúlyozni. A 2000. évet is kínálati piac jellemezte, így az exportárok továbbra is csökkentek, azonban méz kivitelünket az EU-ba növelni tudtuk (11. ábra).

11. ábra

Kínai-, argentin- és a magyar mézexport havi alakulása

Forrás: Apiservices, Virtual Beekeeping Gallery, Honey market, FVM-ARH
<http://www.beekeeping.com/databases/honey-market/index.htm>

A magyar méz fő felvevő piacai az utóbbi években alig változtak. A 2000. évben a stabilizálódott piaci sorrend a következő volt: Németország (31%), Olaszország (21%), Franciaország (21%), Ausztria (6,2%), Finnország (3,1%). Hosszabb távon vizsgálva az export fő felvevő piacait érzékelhető változás 1980-ban még a következő volt: Ausztria (18%), NSZK (16%), Svédország (9%), Franciaország (7%) és Olaszország (6%). A magyarországi méz kivitel döntő része az EU tagállamok piacaira kerül. A magyar mézexport a célországok számát tekintve diverzifikált, azonban az egyes piacokra jutó mennyiséget tekintve specializált. A felsorolt öt ország mézexportunk 70 százalékát veszi fel, jellemzője ezeknek a piacoknak, hogy a magyar mézet hordós kiszerelésben importálják.

Az importőrök a magyar mézet máshonnan származó gyengébb minőségű mézek feljavítására használják, esetenként harmadik piacokon, mint a

magyar exportőr konkurenciája jelennek meg. **Az importőröknek nem érdekük a magyar eredetű feltüntetett, kiszerezelt mézek forgalmazása**, mivel nem akarja az eredet megjelöléssel járó költségeket és kockázatot vállalni. **A magyar mézexport helyzetét rontja a magyar kereskedők árversenye is.** Ezek a folyamatok az exportárak folyamatos és jelentős mértékű esését okozták.

Az 1990-es évek közepén hazánk mézimportja növekedett, sok esetben azonban ez a méz magasabb feldolgozottsági állapotban re-exportra került. Az 1992. évi 430 tonna import 1995-re elérte a 760 tonnát, ezt követően csökkent (20. táblázat). A legtöbb importált méz Szlovákiából és Romániából érkezik. A behozott mézek elsősorban akác- és napraforgóméz.

A **GATT-WTO** megállapodások értelmében Magyarországnak a méz esetében az 1995-2000-es időszakban 40 százalékos alapvámról, 34 százalékra (MFN) kellett csökkentenie az ad valorem vámot⁷. Az elmúlt években növekedett a hazánkba kedvezményes vámkontingens mellett importálható méz mennyisége. Magyarországnak a **GATT-WTO⁸ megállapodás** keretében 30 százalékos vám mellett 3448 tonna méz kedvezményes beengedését vállalta 2000-ben.

A magyar mézexport rentabilitását befolyásolja az Európai Unió által alkalmazott vám mértéke, valamint az ehhez kapcsolódó kontingens mennyisége. Az **Európa Megállapodásban⁹ az EU 25 százalékos mértékű MFN vámot** határozott meg a magyar mézexportra vonatkozóan, ugyanakkor **450 tonnás mennyiségig 17 százalékos ad valorem** vámot állapítottak meg a szerződő felek. A **GATT Uruguay-i** fordulóján született, s 1995-ben életbe lépett megállapodás következtében az Európai Unió és Magyarország közötti szerződés is módosításra került. A méz esetében ez azt jelentette, hogy **1996-tól** éveként korlátozás nélkül lehetett természetes mézet (KN 04090000) exportálni a legnagyobb kedvezményes vámtétel 93 százalékanak alkalmazása mellett az EU-ba. 450 tonnás mennyiségig 17 százalékos ad valorem vámtétel érvényben maradt (21. táblázat).

21. táblázat

Az Európai Unió által alkalmazott vámtételek a magyar mézexportra

HS	Alkalmazandó vám (az MFN %-ában)	Éves mennyiségek (tonna)				
		1996-97	1997-98	1998-99	1999-2000	2000-
04090000	93 %	K o r l á t o z á s n é l k ü l				
04090000	17 % ad valorem	450	450	450	450	450
EU vámmérték	MFN vám*0,93	23,25	21,62	20,1	18,7	10,3

Forrás: 241/1998. (XII.31.) Korm. Rendelet, az MFN vám induló értéke 25 százalék.

Az Európai Unióba exportált méz (HS kód 04090000) **vámtarifája** 2000 június 30-ig 18,7 százalékos volt. 2000 július 1-től 17,3 százalékos MFN vám

⁷ 40/1994. (XII. 24.) IKM-PM r., 61/1995. (XII.20.) IKIM-PM r., 61/1996. (XII.22.) IKIM-PM r., 70/1997. (XII. 20.) IKIM-PM r., 16/1998 (XII.4.) GM-PM r., 63/1999. (XII. 7.) GM-PM r., *1996. II. félév

⁸ 63/1999. (XII. 7.) GM-PM rendelet

⁹ 1994. évi I. törvény

helyett, **Magyarországról származó méz vámjának mértéke 10,38 százalékra (17,3 százalékos MFN vám 60 százaléka) csökkent.** Ezen vámtétel mellett kvóta nélkül szállíthat Magyarország mézet az Európai Unió országaiba. Ezzel szemben **Románia 6 ezer tonna, Bulgária 3 ezer tonna és Csehország 1 ezer tonna mézre kapott 0 százalékos beviteli vámtételt az Európai Uniótól** 2001. január 1-től. Ez számukra azért kedvező, mert az említett három ország majdnem a teljes mézexportját vámentesen viheti az EU-ba (KKE országok mézexportja az **1.1.6. fejezetben**). Ennek következtében az EU országaiba irányuló természetes mézexportnál hátrányba kerülhet Magyarország. Mértéke az 1999. évi 1,08 €/kg ár mellett kilogrammonként mintegy 28 forintot tesz ki.

3. A méhészeti ágazat üzemgazdasági értékelése

Az ágazat üzemgazdasági értékelésénél nehézséget jelentett, hogy a rendelkezésre álló adatok alacsony reprezentációjúak voltak, ezért az egész ágazatra nem lehetett következtetéseket levonni. Az elemzéseket a szakirodalom alapján elkészített statikus modelleken végeztük el. Számításainkat nagyságrendileg két kategóriában mutatjuk be. A **fekvő kaptáras** kategóriában az **50, 100, 150, 200 méhcsaládos**, míg a **rakodó kaptáras** kategóriában a **200, 400, 600, 800, 1000 méhcsaládos** méhészetekre végeztük el számításainkat, a hozamokat a kilenc méhészetnél külön-külön állapítottuk meg.

3.1. A méhészetek beruházásigénye

A magyar méhészetek műszaki-technikai színvonala megengedi azt a megállapítást, hogy ha valaki korszerű méhészetet kíván létrehozni, az eszközök döntő hányadát is le kell cserélnie. A modelleknél indokoltnak láttuk új beruházású méhészetek kialakítását. A tervezés során új eszközök beszerzési árait vettük figyelembe. Meg kell jegyezni, hogy a méhészetek gyakran nem új, hanem használt eszközökkel kezdik, vagy bővítik tevékenységüket, illetve maguk készítik el eszközeiket, így a beruházási költségeik jelentősen alacsonyabbak, mintha vásárolnák azokat. Induló **méhészetekhez szükséges beruházások nagyságrendje** a következőképpen alakul állomány nagyságonként (22-23. táblázat).

A vizsgálat során **kilenc méhészetre** végeztük el az elemzéseket. A kaptáraknál két típust vettünk figyelembe: az 50-200 méhcsaládos méhészetek esetében fekvő kaptárakkal (**NB-24**), a 200-1000 méhcsaládos méhészeteknél rakodó kaptárakkal kalkuláltunk.

A modellek alapján megállapítható, hogy a méztermeléshez szükséges eszközök közül a kaptárak, a méhcsaládok és a pergetés eszközei teszik ki a beruházás költségeinek 93-96 százalékát (22. táblázat). A **rakodó kaptáras** méhészeteknél a pótlólagos eszközök beszerzései (épület, szállítójármű, nagyobb teljesítményű pergető) növelik meg a beruházási költségeket (23. táblázat). A kezelőeszközök beruházásai már a fekvő kaptáras kategóriánál sem jelentenek számottevő összeget.

Az 50-200 méhcsalád közötti méhészetek beruházási költsége 1,3-5 millió forint között alakul (22. táblázat).

22. táblázat

A méztermeléshez szükséges beruházások 2001. évi árakon (fekvő kaptár)

Me.: ezer Ft

Méhcsalád				
Megnevezés	50	100	150	200
Állóeszközök	1 100	2 200	3 300	4 400
Méhcsalád	500	1 000	1 500	2 000
Kaptár (NB-24)	600	1 200	1 800	2 400
Kezelőeszközök	25,5	34	42,5	58
Pergetés eszközei	220,5	299,5	331,5	377
Egyéb eszközök	25	150	175	200
Összesen	1 371	2 683,5	3 849	5 035
Fajlagos beruházási költség, ezer Ft/méhcsalád	27,4	26,8	25,6	25,2

Forrás: AKII Ágazati Ökonómiai Osztályán készült számítás

Kezelőeszközök: méhészkalap, kesztyű, kaptárvas, füstölő, lesöprőkefe, lépbesütő, **pergetés eszközei:** fedelezővilla, pergető, mézeshordó, mézszűrő, letöltőtartály, **egyéb eszközök:** utánfutó, egyéb anyag és eszköz.

Az 50-200 méhcsaládos méhészetekben a beruházás költségeinek 84 százalékát a méhcsaládok és a kaptárak teszik ki, a pergetés eszközei 11 százalékkal, míg a kezelőeszközök mindössze 1 százalékkal részesednek az összes beruházásból.

A 200-1000 méhcsaláddal rendelkező méhészetek beruházási költségei 13,2-41,4 millió forint között alakulnak. A rakodó kaptárak esetében az állóeszközök a beruházási költségek 89 százalékát teszik ki, amiből a kaptárak 46, az épület 40, a méhcsaládok 23 százalékkal részesednek (23. táblázat).

23. táblázat

Méztermeléshez szükséges beruházások 2001. évi árakon (rakodó kaptár)

Me.: ezer Ft

Méhcsalád					
Megnevezés	200	400	600	800	1000
Állóeszközök	12 000	18 000	25 000	31 000	37 000
Méhcsalád	2 000	4 000	6 000	8 000	10 000
Kaptár (rakodó)	4 000	8 000	12 000	16 000	20 000
Épület	5 000	5 000	5 000	5 000	5 000
Tehergépkocsi (kis)	1 000	1 000	0	0	0
Tehergépkocsi (nagy)	0	0	2 000	2 000	2 000
Kezelőeszközök	418	438,5	453,5	473	476
Pergetés eszközei	505	1 529	2 157	2 559	2 931
Egyéb eszközök	360	520	680	840	1 000
Összesen	13 283	20 487,5	28 290,5	34 872	41 407
Fajlagos beruházási költség, ezer Ft/méhcsalád	66,4	51,2	47,2	43,6	41,4

Forrás: AKII Ágazati Ökonómiai Osztályán készült számítás

Kezelőeszközök: méhészkalap, kesztyű, kaptárvas, füstölő, lesöprőkefe, lépbesütő, keretfuró, viaszolvasztó. **Pergetés eszközei:** fedelezővilla, fedelezőgép, pergető, fedelezőkád, mézeshordó, mézszűrő, letöltőtartály. **Egyéb eszközök:** utánfutó, egyéb anyag és eszköz.

3.2. Költség-jövedelemi viszonyok az ágazatban

A méhészek a bevételeiket általában pontosabban tartják nyilván, mint a költségeiket, különösen akkor, ha mézük nagyobb részét a felvásárló cégeknek nagy tételben adják el. A **kiadások megállapítása, a költségek elszámolása, szembeállítás**a a **bevétellel** már sokkal **bonyolultabb**, mert attól függ, hogy a méhész milyen **nyilvántartást** vezet, mit számol el költségként. A 2000. évhez képest a méhészetben felhasznált vizsgált inputok árai átlagosan 500 százalékkal nőttek 1990-hez képest. A költségösszetevők közül a legnagyobb mértékben az üzemanyag költség nőtt. A 2000. évre a mezőgazdasági termelésben használt üzemanyagok árindexe több mint hatszorosára emelkedett az 1990. évihez képest (24. táblázat).

24. táblázat

A méztermelésben felhasznált inputok árindexei és átlagárai

Megnevezés	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Üzemanyagok árindexe, 1990=100, %	100	156	173	195	224	268	359	434	495	550	605
Normál kristálycukor fogyasztói átlagára, Ft/kg	35	46	49	71	83	87	104	115	124	135	145

Forrás: KSH

A cukor ára ennél kisebb mértékben nőtt, 414 százalékkal haladta meg az 1990-es értéket (24. táblázat). Magyarországon ma a méhészetek több mint 95 százalékában az elsődleges és **egyetlen bevételi forrás a méz**, ezen belül is meghatározó az akácméz. A vizsgált időszakban (1990-2000) az áremelkedés mértéke 1990-hez képest 364 százalékos volt a termelői felvásárlási ár vonatkozásában, míg a termelői piaci ár ennél nagyobb mértékben emelkedett, mintegy 460 százalékkal a bázis időszakhoz (1990) viszonyítva (25. táblázat).

25. táblázat

A méz termelői felvásárlási és piaci átlagárai*

Megnevezés	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Termelői felvásárlási ár, Ft/kg	77,3	99,1	130,4	86,5	119,3	229,2	249,7	283,1	360,3	274,1	281,5
Termelői piaci ár, Ft/kg	153	200	232,8	216,9	230,7	236,5	489,5	573,5	681,9	725,1	704,1

Forrás: KSH

*akácméz

3.2.1. A kiadások kalkulációja

A méhészetben járatos szakértőkkel, méhészekkel folytatott konzultációk alapján **reálisan tervezhető ráfordítások 2001. évre aktualizált ár- és költség-szintjén készítettük el a költségkalkulációt** (26-27. táblázat).

Az **fekvő kaptáras** méhészeteknél (26. táblázat) a **termelési költségek** döntő része – mintegy 80 százaléka – három tényezőtől tevődik össze: az **amortizációból**, a **közvetlen munkabérből és TB-járulékából**, valamint a **takarmányköltségből** (etetőcukor). Az amortizáció esetében a kaptárak, a szállítóeszközök (tehergépkocsi) esetében évi 20 százalékos értékcsökkenési kulcsot használtunk, míg az épület esetében évi 5 százalékkal kalkuláltunk. **Az amortizáció tényleges kiadásként nem jelentkezik, ezért a méhészek általában nem is számolnak vele.** Az amortizációs költség a **fekvő kaptáras** méhészetek esetében a termelési költség 17-24 százalékát teszi ki, szemben a **rakodó kaptáras** méhészetekkel, ahol ez az arány 21-35 százalék között van, mivel itt már megjelenik az épület, valamint a szállítójárművek után elszámolt értékcsökkenés is.

A méhészetek évente 5-40 kilogramm cukrot használnak fel családonként. A **takarmányköltség** a termelési költség 8-24 százalékát teszi ki a **fekvő kaptárak**, míg 22-37 százalékát a **rakodó kaptárak** esetében. A **jó teljesítményű méhanya** feltétele a magas szintű termelésnek. A modellben úgy kalkuláltunk, hogy a kisebb méhészetek (50-100 méhcsaládig) nem vásárolnak méhanyákat. A 150 méhcsalád és az e feletti méhészetek az állomány negyedénél cserélik le anyaállományukat, 200 méhcsaládnál a két évenkénti csere az elfogadott, míg a 400 méhcsalád és az ennél nagyobb állománnyal rendelkező méhészetek évente cserélik le méhanyáikat.

A munkabér számításánál figyelembe kellett venni, hogy a két eltérő kaptártípus eltérő munkaerőigényt jelent. Fekvő kaptár alkalmazásánál hozamtól és méhcsaládszámtól függetlenül 9,2 óra/méhcsaláddal számoltunk, aminek 65 százaléka szakmunka (500 Ft/óra), 35 százaléka segédmunka (300 Ft/óra) volt. Rakodó kaptárak esetében ez az arány 40-60 százalék. A méhész saját munkabére és járulékai a modellben költségként szerepeltek.

A **főtermék önköltsége** a fekvő kaptáras kategóriában az 50 méhcsaláddal rendelkező méhészetnél a legmagasabb (vándorlás nélkül). Vándorlással az összes költség 146 százalékkal növekszik a 100 méhcsaládos méhészetnél, az önköltség a többlethozam eredményeként azonban 50 százalékkal csökken.

A főtermék önköltsége a 150-200 méhcsaládos méhészet esetében már 4 és 9 százalékkal növekszik a 100-as állományhoz képest. Az összköltséget leginkább a **takarmányozási költségek** (125 illetve 300 százalékkal), a **közvetlen munkabér és járulékai** (46, illetve 100 százalékkal), valamint az **amortizációs költségek** (47, illetve 94 százalékkal) növelik meg. A vándorlás költségeinél nem tapasztalható számottevő növekedés. A méhcsaládonkénti termelési költség növekvő tendenciát mutat a fennmaradó három méhészet esetében.

26. táblázat

Költségkalkuláció méztermelésre 2001. évi áron (fekvő kaptár)

Me.: ezer Ft

Megnevezés	50 méhcsalád	100 méhcsalád	150 méhcsalád	200 méhcsalád
Takarmányköltség (etetőcukor)	45	180	405	720
Gyógyszer, állategészségügyi költségek	30	60	90	120
Műlép	15	30	45	60
Méhanya	0	46	70	93
Üzemanyag költség	0	23	23	23
Anyagköltség összesen	90	316	610	993
Amortizáció	130	261	384	506
Idegen szolgáltatás költségei	0	128	166	166
Közvetlen bér és járulékai	310	573	836	1 146
Tagdíj	3	6	9	12
Egyéb költség	12	32	52	76
Termelési költség összesen, ezer Ft	545	1 338	2 079	2 921
Főtermék önköltsége, Ft/kg	1 091	535	554	584
Termelési költség, ezer Ft/méhcsalád	10,9	13,4	13,9	14,6
Termelési költség, euró/méhcsalád	44	54	55	58

Forrás: AKII Ágazati Ökonómiai Osztályán készült számítás

Megjegyzés: 50 méhcsaládos méhészet nem vándoroltat, 100-200 méhcsaládok egyszer vándoroltatnak. A vándoroltatás minden méhészet esetén hosszúplátós, pótkocsis IFA tehergépkocsival történik (230 méhcsalád/szerelvény).

A rakodó kaptáras méhészetek esetében a termelés fajlagos mutatói kedvezően alakultak, azonban a méretgazdaságosság előnyei csupán a főtermék önköltségénél jelentkeznek (27. táblázat).

27. táblázat

Költségkalkuláció méztermelésre 2001. évi áron (rakodó kaptár)

Me.: ezer Ft

Megnevezés	200 méhcsalád	400 méhcsalád	600 méhcsalád	800 méhcsalád	1000 méhcsalád
Takarmányköltség (etetőcukor)	720	1 800	3 240	5 040	6 480
Gyógyszer, állategészségügyi költségek	120	240	360	480	600
Műlép	60	120	180	240	300
Méhanya	93	185	278	370	463
Üzemanyag költség	68	68	113	113	113
Anyagköltség összesen	1 060	2 413	4 170	6 243	7 956
Amortizáció	1 159	2 020	2 909	3 710	4 564
Idegen szolgáltatás költségei	460	651	996	1 302	1 647
Közvetlen bér és járulékai	624	1 154	1 685	2 215	2 746
Tagdíj	12	24	36	48	60
Egyéb költség	86	168	272	381	507
Termelési költség összesen	3 402	6 430	10 069	13 899	17 480
Főtermék önköltsége, Ft/kg	340	322	224	232	233
Termelési költség, ezer Ft/méhcsalád	17,0	16,0	16,8	17,4	17,4
Termelési költség, euró/méhcsalád	68	64	67	70	70

Forrás: AKII Ágazati Ökonómiai Osztályán készült számítás

Megjegyzés: 200-400 méhcsaládos méhészet háromszor vándoroltat, 600-1000 méhcsaládos méhészet ötször vándoroltat.

Érdeemes a 200 rakodó kaptáras méhcsaládos méhészetet összevetni a fekvő kaptáras megfelelőjével. A két méhészet közötti alapvető különbség a **kaptár típusában**, a **beruházott forgó- és állóeszközökben**, valamint a **vándorlások számában** és az ehhez **felhasznált szállítókapacitásokban** van. A rakodó kaptáras technológiával, háromszori vándorlással a termelés költségei mindössze 16 százalékkal magasabbak, mint a fekvő kaptáras megfelelőjénél.

A 800 méhcsaládos méhészet termelési költségei 38 százalékkal haladják meg a 600 méhcsaládos méhészetét, míg az 1000 méhcsaládos méhészet termelési költségei 25 százalékkal magasabbak a 800 méhcsaládos méhészeténél. A főtermék önköltsége mind az öt méhészet esetében csökkenő tendenciát mutat, azonban 800 és 1000 méhcsaládos méhészetekben enyhe emelkedés figyelhető meg. Az 1000 méhcsaládos méhészetnél a főtermék önköltsége 68 százaléka a 200 méhcsaládos méhészetének. A méhcsaládonkénti önköltség már nem mutat minden esetben ilyen kedvező képet, mivel a 600 és 800 méhcsaládos méhészeteknél a családonkénti önköltség növekszik (az amortizáció és idegen szolgáltatások magasabb költségei miatt), azonban az 1000 méhcsaládot elérve a méhcsaládonkénti önköltség megegyezik a 800-as méhészetével. A vándorlás költségei a rakodó kaptáras méhészeteknél csökkenő mértékben emelkednek.

Az árbevétel és jövedelem alakulását a 28-29. táblázatban mutatjuk be. Az **értékesítés** során elérhető árat befolyásolja, hogy a termelő milyen **értékesítési csatornát** választ, a megtermelt **méz hány százalékát értékesíti**. A modellszámításban az 50 méhcsaládos méhészet a megtermelt mézet közvetlen fogyasztásra értékesítette. A fennmaradó méhészetek esetében a teljes mennyiséget felvásárlónak értékesítették. A bevételek számításainál a hozamokat rögzítettük. A modellszámításoknál akác- és vegyes virágméz termelését (50-50 százalék) tételeztük fel. **Közvetlen piaci értékesítésnél** az akácméznél 825 Ft/kilogramm (bruttó) a virágméz esetében 500 Ft/kilogramm álagárral kalkuláltunk, míg a **felvásárlónak** történő (kompenzációs felárat tartalmazó) értékesítésnél az akácméznél 450 Ft/kilogramm, a vegyes virágméznél 300 Ft/kilogramm átlagárral számoltunk. Az egyéb bevételeknél három támogatási formát vettünk figyelembe, amelyek növelik a méztermelés rentabilitását.

A különböző termelési szintek és üzemméretek mellett igen eltérően alakul a jövedelem.

28. táblázat

A méztermelés bevételei és jövedelemtermelése 2001. évi árakon (fekvő kaptár)

Megnevezés	Méhcsalád			
	50	100	150	200
Fajlagos hozam, kg/méhcsalád	10	25	25	25
Méztermelés, tonna	0,5	2,5	3,75	5
Értékesített méz, tonna	0,5	2,5	3,75	5
Akácmez, tonna	0,5	1,25	1,875	2,5
Virágmez, tonna	0	1,25	1,875	2,5
Árbevétel	413	938	1 406	1 875
Akácmez, ezer Ft	413	563	844	1 125
Virágmez, ezer Ft	0	375	563	750
Egyéb bevétel, ezer Ft	100	221	332	443
Méhcsalád támogatás, ezer Ft	75	150	225	300
Méhanya támogatás, ezer Ft	0	21	32	43
Allategészségügyi támogatás, ezer Ft	25	50	75	100
Összesen, ezer Ft	513	1 159	1 739	2 318
Termelési költség összesen, ezer Ft	545	1 338	2 079	2 921
Bruttó jövedelem, ezer Ft	-32	-179	-340	-603
Jövedelem, Ft/kg	-65	-72	-91	-8
Jövedelem, Ft/méhcsalád	-648	-1 792	-2 266	-3 015
Árbevétel arányos jövedelmezőség, %	-6	-15	-19	-26
Költség arányos jövedelmezőség, %	-6	-13	-16	-21

Forrás: AKII Ágazati Ökonómiai Osztályán készült számítás

Megjegyzés: az 50 méhcsaládos méhészetnél csak közvetlen piaci értékesítés van.

A fekvő kaptaras méhészeteknél az árbevétel nem bírja el az amortizációs költségeket, valamint a közvetlen bért és járulékait. Jelentős tételt képvisel a takarmányköltség is, ez azonban elengedhetetlen ráfordítás-tényezője a méztermelésnek. A kisebb fajlagos hozamok miatt veszteséges a termelés. Amennyiben a fekvő kaptaras méhészetek nem számolnának el munkabért, akkor mintegy 0,5 millió forint jövedelem jelentkezne.

29. táblázat

**A méztermelés bevételei és jövedelemtermelése 2001. évi árakon
(rakodó kaptár)**

Méhcsalád					
Megnevezés	200	400	600	800	1000
Fajlagos hozam, kg/méhcsalád	50	50	75	75	75
Méztermelés, tonna	10	20	45	60	75
Értékesített méz, tonna	10	20	45	60	75
Akácmez, tonna	5	10	22,5	30	37,5
Virágmez, tonna	5	10	22,5	30	37,5
Árbevétel	3 750	7 500	16 875	22 500	28 125
Akácmez, ezer Ft	2 250	4 500	10 125	13 500	16 875
Virágmez, ezer Ft	1 500	3 000	6 750	9 000	11 250
Egyéb bevétel, ezer Ft	442,5	885	1 327,5	1 770	2 212,5
Méhcsalád támogatás, ezer Ft	300	600	900	1 200	1 500
Méhanya támogatás, ezer Ft	42,5	85	127,5	170	212,5
Állategészségügyi támogatás, ezer Ft	100	200	300	400	500
Összesen, ezer Ft	4 193	8 385	18 203	24 270	30 338
Termelési költség összesen, ezer Ft	3 402	6 430	10 069	13 899	17 480
Bruttó jövedelem, ezer Ft	791	1 955	8 134	10 371	12 858
Jövedelem, Ft/kg	79	98	181	173	171
Jövedelem, Ft/méhcsalád	3 957	4 887	13 557	12 964	12 858
Árbevétel arányos jövedelmezőség, %	19	23	45	43	42
Költségarányos jövedelmezőség, %	23	30	81	75	74

Forrás: AKII Ágazati Ökonómiai Osztályán készült számítás

Valódi jövedelmet magas fajlagos hozam mellett a rakodó kaptáros méhészetek realizálnak. A 800 méhcsaládos méhészetnél a jövedelmezőség visszaesése tapasztalható a 600-as méhészethez képest, ez azonban nem szignifikáns. Modellünkben a méhcsaládonkénti hozam a **1000 méhcsaládos méhészetben** a legmagasabb. Ennél **nagyobb méhészetek kialakulásának** jelenleg még a **méhcsaládok kezelhetősége szab határt**, illetve az, hogy a technológiai fejlesztésnél nem vettük figyelembe a munka hatékonyságát segítő berendezések alkalmazását. A **nagyobb állományok a magas hozamokkal kedvező jövedelmezőségi mutatókat produkálnak, de a magas hozamszintek nagy kockázati tényezőiről** (állategészségügyi kockázatok) **nem lehet eltekinteni.**

A magyar méhészek jelenleg **nem számolják el költségként a saját munkabért és azok járulékait.** Amennyiben a modellben sem számoltuk volna el a munkabért költségként, úgy a fekvő kaptáros méhészetekben az 50 százalékos költségarányos jövedelmezőség is elképzelhető lett volna. Amennyiben az ágazat nem kapna **állami támogatásokat**, úgy a jövedelemszint alacsonyabb lenne. A **modellben kiszámított jövedelmek, valamint a költségarányos jövedelmezőségi mutatók alapján az optimális üzemméret 600 méhcsaládos állomány nagyság körül van.**

4. Az ágazatfejlesztés lehetőségei és esélyei

4.1. A méz ágazat támogatási rendszere az EU-ban és átvételének hatásai

Az EU a méztermelés feltételeinek javítására nemzeti programok kidolgozását javasolta 1994-ben. Az EU évente 15 millió € közösségi hozzájárulást biztosít a tizenöt tagállam számára. Ebből az összegből az egyes tagállamok a Közösség területén található méh-kaptárak számának arányában részesülhetnek. A tagállamok a közösségi forrást kötelesek ugyanakkora összeggel saját költségvetésükből kiegészíteni.

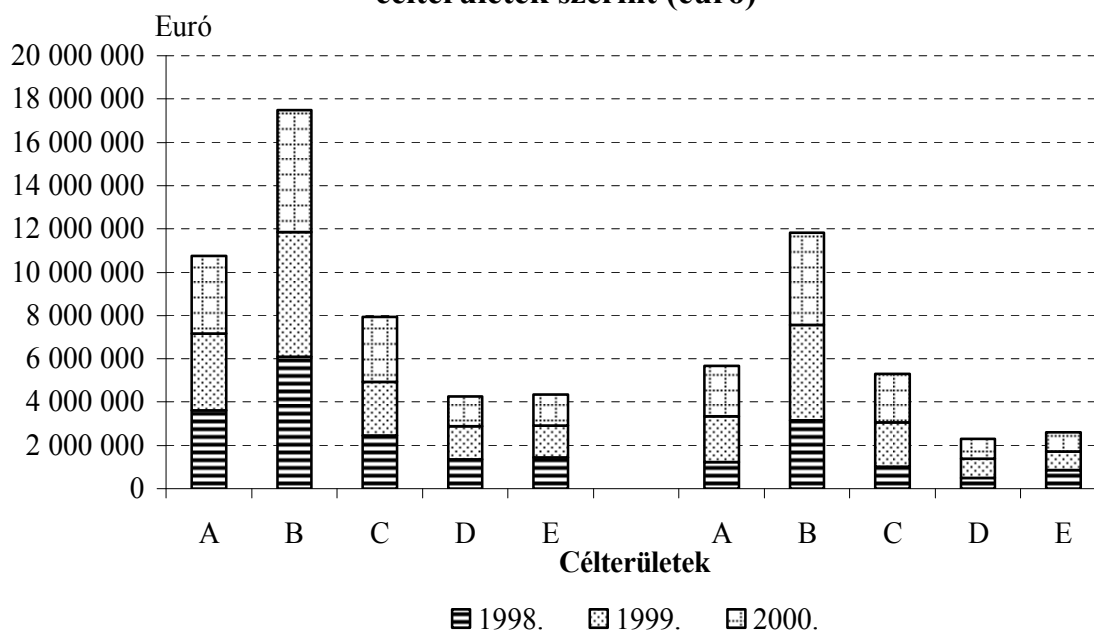
A támogatás a következő célok eléréséhez vehető igénybe:

- Méhész egyesületek részére **technikai segítség** biztosítása (a méz termelési feltételeinek javítása érdekében). A támogatás lehetőséget biztosít a méhészeknek és méhészeti szakmai szervezeteknek, szövetkezeteknek, hogy tanfolyamokat szervezzenek a méhtenyésztés-, méhbetegségek megelőzése-, a mézcsomagolás és begyűjtés-, a termék szállítása- és tárolása-, valamint a marketing tevékenység fejlesztése területén.
- **A varroa atka és egyéb betegségek elleni védekezésre** nyújtott támogatások célja, hogy a méhészetek állategészségügyi kiadásai mérséklődjenek. A támogatások másik célja, hogy a termelők csak engedélyezett készítményeket használjanak fel.
- **A transzhumálás (vándoroltatás) körülményeinek javítása.** A támogatás célja, hogy a Közösségen belül elősegítse a méhészetek vándorlását, valamint a vonatkozó rendelkezéseknek megfelelően telepedjenek le a méhészetek a virágzási időszakokban. A támogatás kiterjed az eszköz beruházásokra, méhlegelő térképek beszerzésére, valamint a vándoroltatás járulékos költségeinek csökkentésére (például: bérleti díj).
- **A laboratóriumi vizsgálatokhoz** szükséges eszközök beszerzésének támogatása.
- **Minőség-javító** céllal folytatott kutatási programok támogatása.

A támogatási célok szerinti felhasználást a 12. ábrán mutatjuk be.

A fejlesztési program végrehajtásáról az EU három évente összefoglaló jelentést készít. Amennyiben Magyarország is csatlakozik az Európai Unióhoz, úgy **elengedhetlenné válik a pontos nyilvántartás a hazai méztermelés háttérére, feltételrendszerére vonatkozóan.** Különösképpen a regionális és nemzeti szintű pénzügyi tervekre, költségkimutatásokra. Jelenleg ezt akadályozza, hogy a méhészeti ágazat termelői köre költségeikről nem készít nyilvántartást. Az Európai Unió támogatások igénybevételéhez azonban ez elengedhetetlen.

A támogatások felhasználásának szándéka és megvalósulása a támogatandó célterületek szerint (euró)

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001

A tagállamoknak minden év április 15-ig kell jelentést készíteniük a nemzeti programjaikról. A jelentéseknek tartalmazniuk kell országos szintű költség elemzéseket és pénzügyi tervet. A tagállamoknak nyújtható támogatások mértéke minden év szeptember 1-jével lép hatályba.

Az EU-ban a méhészeti ágazatnak nyújtott támogatások nagy részét a négy legnagyobb méhállománnyal rendelkező tagállam kapta: Spanyolország, Franciaország, Görögország és Olaszország. Ezek az országok a Közösségi támogatások 75 százalékát használták fel az 1997-2000 közötti időszakban. A Közösségi támogatásokból Spanyolország 24-, Franciaország 18-, Görögország és Olaszország 14-14 százalékot igényelt a 2000. évre (7-9. melléklet).

Az 1998. évben rendelkezésre álló forrásoknak mindössze 45 százalékát használták fel a tagállamok, azonban 1999-ben már a 69 százalékát. A támogatások közül a varroa atka elleni védekezésre fordítható rész 75 százalékát használták fel, míg a méz-minőség javítására fordítható összeg 61 százalékát igényelték a tagállamok. A transzhumálás racionalizálására a támogatási keret 41 százalékát fizették ki 1998-ban, míg 1999-ben meghaladta a 80 százalékot (12. ábra, 10-13 melléklet). A 2000. évi támogatási célok közül a tagállamok a varroa atka elleni védekezésre igényelték a támogatások 37 százalékát, ezt követte a műszaki színvonal növelésére igényelt támogatás 23 százalékkal. A transzhumálás racionalizálására 20-, a laboratóriumi vizsgálatok feltételeinek javítására, valamint a méz-minőség javítását szolgáló kutatási programokra az összes támogatások 9-9 százalékát tervezték felhasználni.

Eltérés tapasztalható a támogatások kihasználtságában. Mindössze három tagállam: Dánia, Hollandia és Svédország használta fel teljes egészében a rendelkezésre álló keretet. Az EU nagy méztermelő tagállamai közül Spanyolország a Közösségi alapnak 89, míg Olaszország 68 százalékát merítette ki. Görögország és Franciaország nem élt lehetőségeivel, mivel a kifizethető összeg 28, illetve 51 százaléka felhasználatlan maradt (14. melléklet).

A méhészetek, illetve méhész szakmai szervezetek nagy arányban vették igénybe a szaktanácsadás és a tanfolyamok által nyújtott lehetőségeket. Egyes tagállamok (például: Portugália) műszaki segítségnyújtás és tanfolyamok szervezése keretében a támogatást a varroa atka elleni védekezésre használta fel.

A varroa atka elleni védekezésen belül három területen használták fel a támogatásokat: gyógyszerkészítmények beszerzésére, alternatív ellenőrzési módszerek kutatására, monitoring rendszerek kialakítására. A transzhumálás racionalizálásának támogatása azokban a tagállamokban (Spanyolország, Olaszország) volt sikeres, ahol a vándoroláshoz szükséges speciális eszközök beszerzésére fordították a rendelkezésre álló összegeket. Egyes tagállamok (Belgium, Görögország, Németország) szigorúbban alkalmazták a rendeletet, a támogatásokat méhlegelő térképek szerkesztésére, valamint a szükséges állategészségügyi igazolások kiállítására fordították.

A Bizottságnak jelentést kellett tennie a rendelet végrehajtásáról az Európa Parlamenthez és a Tanácshoz 2000. december 31-ig. A tapasztalatok a rendelet végrehajtásának eredményességéről tagállamonként eltérést mutattak, amit a tanulságok miatt röviden ismertetünk.

Németországban a kifizetések elosztása nem a végrehajtás szabályai szerint valósult meg, ugyanis az augusztus végi határidő nehézségeket okozott a támogatások kifizetésében. Ennek oka, hogy a német és a Közösségi költségvetés nincs egymással összhangban¹⁰, mivel a támogatási célterületek közül a minőségi ellenőrzéseket és a varroa atka elleni védekezést nem lehet elvégezni a méhészeti szezon vége, vagyis augusztus után. A nehézségek ellenére a Közösségi támogatás a német méhészek számára elérhető volt, azonban nem tudták kihasználni teljes egészében a rendelkezésre álló támogatási keretet.

Spanyolország sikeresen használta fel keretét, ez a méhészeti érdekképviselők hatékony érdekérvényesítő képességének köszönhető. Azonban ellentmondásos helyzet alakult ki a támogatások felhasználásánál, mivel az igényelt támogatás jelentős mértékben, mintegy 415 ezer €-val meghaladta a Spanyolország számára, a rendelet által meghatározott maximumot.

¹⁰ A végrehajtási rendelet (2300/97 EK Bizottsági rendelet) szerint a tagállamok minden év április 15. előtt kötelesek benyújtani programjaikat a Bizottsághoz. Az első évben a határidő 1997. december 15. volt. A második évben e határnap 1998. május 15. lett. A második évtől a program-intézkedést teljes egészében végre kell hajtani a program beadását követő év augusztus 31. napja előtt. A kifizetéseket ugyanazon év október 15-e előtt kell teljesíteni.

A **francia méhészek** kedvezően ítélték meg a támogatási program elindítását, azonban a Közösségi támogatásnak mindössze 50 százalékát használták fel 1999-2000-es időszakban. Kedvezőtlennek tartották, hogy a helyi hatóságok korai határidőt tűztek ki a pályázatokra, emiatt **Franciaország** az elérhető keretnek 1998-ban 68, 1999-ben 50 százalékát tudta realizálni. A francia méhészeti szervezetek szerint a támogatásokat a tagállamok között egyenlőtlenül osztják meg, így – véleményük szerint – ez torzítja a versenyt, és valószínűsítik, hogy ennek következtében néhány tagállamban csökkeni fog a méhészetek száma. Az **Egyesült Királyságban** a támogatási célterületek közül egyedül a varroa atka elleni védekezésre igényeltek forrásokat, ami a méhészeteket kedvezőtlenül érintette, mivel a brit méhészeti érdekképviselők nem kapcsolódtak be kellő mértékben a támogatások odaítélésébe.

A fent bemutatott támogatási rendszernek Magyarország is kedvezményezettje lesz a csatlakozást követően. A hazai méhészeti ágazatnak fel kell készülnie, hogy a rendeletek alapján pontos nemzeti programot tudjon benyújtani a Bizottsághoz. Az érdekképviselőknek és szakmai szervezetnek, valamint a termékpálya szereplőinek közösen kell az éves programokat elkészíteniük a jogszabályok által előírt formai és tartalmi követelmények szerint. Mivel az EU költségvetésből származó pénzügyi források felhasználását szigorú szabályok határozzák meg, az országos programoknak és az intézkedésnek a végrehajtás ellenőrzési tervet és értékelési eljárásokat is tartalmazniuk kell.

Az EU támogatási rendelet átvételével egyrészt megszűnik a jelenlegi hazai támogatási rendszer és ezzel együtt az ágazat számára csökkennek az igénybe vehető támogatások jogcímei. **A magyar támogatási rendszer a normatív méhcsalád támogatással elismeri a méhészeti ágazat megporzásban betöltött szerepét.**

A jelenlegi magyar támogatási rendszerből egyes jogcímek a csatlakozás után is megtarthatók, mivel azok EU szabályozásában is megtalálhatók, így a szaktanácsadás, a szolgáltató szervezetek alapítása, a marketing tevékenység fejlesztése, állategészségügyi költségekhez való hozzájárulás. Az EU csak a laboratóriumi eszközök beszerzési költségeit támogatja, míg a magyar szabályozás a méz minőségi vizsgálatánál felmerülő költségeket. Új elem lesz a támogatások között a transzhumálás körülményeinek javítása, így a vándoroltatás műszaki körülményei fejleszthetők lesznek, lehetőséget nyújt az országos méhlegelő térkép újra feldolgozásához és terjesztéséhez, ami a méztermelés hatékonyságát növelheti.

A támogatási rendszert a támogatási célcsoportok szerint is változtatni szükséges. A magyar méhészeti támogatások között jelenleg még szerepelnek a közvetlen támogatások, ennek formái a normatív méhcsalád támogatás, a méhanya vásárlásának támogatása, valamint az állategészségügyi támogatás. A jelenlegi támogatási rendszer szétaprózódott, nem követi az EU támogatási rendszerét. A közvetlen támogatások a csatlakozásig fenntarthatók, de ezeket át kell csoportosítani a „zöld-dobozos” támogatások közé. Az Unió tagsággal a magyar méhészeti ágazatra is vonatkozni fognak a jogok és kötelezettségek, így a közvetlen támogatások megvonása politikai döntés lesz. Külön gazdaságpolitikai mérlegelés tárgya lesz az őstermelői kedvezmények megőrzése, vagy átalakítása.

Az Európai Unió támogatási rendszer átvétele érinteni fogja az ágazatban szereplők számát is. A méhészetek száma évek óta csökkenő tendenciát mutat, egyre nagyobb méhállomány tud megfelelő jövedelmet biztosítani a méhészetek számára. A normatív támogatások megszűnésével egyes régiókban a méhészetek tömeges felszámolására kerülhet sor. A regionális elemzésben látható, hogy a méhészetek többsége a gazdaságilag kevésbé fejlett területeken található, ahol a munkanélküliségi ráta magas, és a méhészeti tevékenységgel felhagyó emberek nehezen találnának képzettségüknek megfelelő munkalehetőséget. A vidékfejlesztési támogatásoknál, valamint az induló SAPARD program keretében ezeket a tényezőket is figyelembe kell venni.

Az EU-ban minden támogatás alapja a hiteles adatszolgáltatás és regisztráció. Ezen a téren a magyar méztermelés és feldolgozás súlyos lemaradásban van. Ez a lemaradás, a döntésekhez szükséges információk hiánya akadály a méhészet fejlődésének. A lemaradás felszámolása, az EU normákhoz igazodó információs rendszer kiépítése és működtetése áttekinthetőbbé teszi a méhészetben lezajló folyamatokat.

4.2. Az ágazatfejlesztés tennivalói és hatásai

Mindenek előtt arra a kérdésre kell választ keresnünk, hogy Magyarországon a jelenlegi ökológiai, gazdasági, valamint humán tényezők figyelembevételével milyen méretű méhészetekre van szükség?

4.2.1. Fejlesztési lehetőségek a termelésben

A méhészet jelenlegi nagyságrendjének megőrzése vagy emelése mellett szól az, hogy a méhészet mintegy 17 ezer család megélhetésének egyik forrása. Általában gondot jelentene a megszűnő méhészetek miatt kieső jövedelmek pótlása. Katasztrofális hatású lenne azokban a térségekben, ahol más munkalehetőség vagy jövedelmi forrás nincs. Az ágazat hozzájárul a vidék- mindenekelőtt a hátrányos helyzetű térségek- népesség megtartó képességének erősítéséhez. A jelenleginél kisebb méhcsalád szám mellett is megbízhatóan elvégezhető lenne a beporzás, azonban a **jövőben a várható háttér-rovarsűrűség csökkenés miatt** egyes szántóföldi-, valamint kertészeti kultúráknál növekedhet a **méhes megporzás** iránti kereslet. A kertészeti kultúrák közül a piacképes termékeknél (**körte-, cseresznye-, meggy-, fóliás hajtás, uborka-, konzervuborka termesztés**) ki kell kihasználni a méhes megporzásban rejlő lehetőségeket. Az **új intenzív termelésű ültetvénytelepítéseket** össze lehetne kapcsolni a méhes megporzással, mivel **növeli** az előbb felsorolt kultúrák **hozzáadott értékét, mennyiségét, valamint terméshozadékát**.

A méhészeti ágazat **technológiai fejlesztése** halaszthatatlan feladat, mivel a versenyképesség növelése e nélkül elképzelhetetlen. A méhészetek többsége nem

vállalkozói keretek között végzi a tevékenységét, hiányzik az ágazatból a professzionalizmus. A technológiai fejlesztésen belül a méztermelés **gépesítése** a legfontosabb feladat, így a jelenlegi élőmunka-igénye csökkenthető. A fejlesztések csak 200-300 méhcsaládos állomány nagyságoknál térülnek meg, viselik el a kamatterheket, valamint ezeknél az állomány nagyságoknak finanszírozható meg a következő évi termelés is. A fejlesztések legfőbb akadályai a tőke és a hitel hiánya.

El kell érni, hogy a felvásárlásra kerülő méz döntő részét megfelelő állomány nagyságú, gépesített, hatékonyan működő méhészetek állítsák elő. A kis méhészeteknek ki kell használniuk a piaci réseket különleges fajtamézek előállításával, forgalmazásával, valamint az egyéb méhészeti termék termelésével (méhviasz, méhpempő, propolisz). A szerkezeti átalakítást a támogatási politikának is elő kell segítenie, hogy ösztönözzön nagyobb méhészetek kialakítására. **A modellben kiszámított jövedelmek, valamint jövedelmezőségi mutatók alapján az optimális üzemméret 600 méhcsaládos állomány nagyság körül van.**

A jelenlegi támogatási rendszernek az a célja, hogy részben ellensúlyozza a méhészek szempontjából kedvezőtlen gazdálkodási körülmények hatását, elismerje a méhészet beporzásban betöltött szerepét, **még a legkisebb hatékonysággal termelő méhész számára is biztosítson minimális jövedelmet.** Megfontolásra érdemes, hogy **a támogatásokat az átlagos hatékonysággal tevékenykedő méhészetekhez kössük.** Ebben az esetben többletforráshoz jutna az, aki az átlagon felüli hatékonysággal tevékenykedik, illetőleg hatékonyság növelésre ösztönöznék azt, aki az átlag alatti hatékonysággal méhészkedik. A hatékonyan működő méhészetek hozzájutnának a technikai fejlesztéshez szükséges pénzeszközökhöz, az alacsony hatékonysággal tevékenykedők felhagynának a méhészkedéssel vagy kisebb kaptárszámmal, hobbi szinten üznék azt. A gyakorlati megoldás úgy képzelhető el, hogy a támogatás alapvető formáját jelentő **méhcsalád támogatás nem lenne automatikus** (jelenleg csak a regisztrálás és a Terméktanácsai tagság a követelmény), hanem azt esetleg minimális kaptárszámhoz és más –teljesítményt kifejező – mutató eléréséhez kötnék.

A legnagyobb lehetőséget szolgáltató szervezetek létrehozásában és elterjesztésében látjuk. Ez a forma lehetővé tenné azt, hogy kisebb méhészetek is hozzájussanak a technológiai fejlődés eszközeihez, közösen jobban kezelhetők lennének az állategészségügyi problémák, szervezetté válna az új ismeretek megszerzése és hasznosítása. Egy-egy kistérségre szerveződő szervezet megbízhatóvá tudná tenni az eredetanúsítást, közösen működtethetnék a feldolgozó üzemet. A legnagyobb jelentősége annak lenne, ha a szervezetek az értékesítésben is részt vennének, ezáltal a termelők részesednének a kereskedelmi haszonból is.

A termelők több **szolgáltató szervezet** alapításával oldhatnák meg a gazdaságos csomagolást, nagy tételben olcsóbban szerezhethetnék be a korszerű csomagoló-anyagokat. A szolgáltató szervezet az előbb felsorolt tevékenység mellett foglalkozhatna közös **anyagbeszerzéssel** (gyógyszer, cukor, méhészeti eszközök), mivel nagy tételek esetén a szolgáltató szervezet komoly árkedvezményeket tud elérni.

A szolgáltató szervezetek csak abban az esetben lesznek működőképesek, ha mögöttük tőkeerős termelői közösség, vagy forgalmazó szervezet fog állni. A méz akár két évig is tárolható, anélkül, hogy állagában, minőségében romlás következne be. Jelenleg a termelők nem rendelkeznek stratégiai **tárolókapacitással**, így a termelők ki vannak szolgáltatva a felvásárlóknak. Elképzelhető lenne olyan közhasznú társaság létrehozása (méhészekből, kereskedőkből, esetleg külső befektetőkből), amely vállalni tudná az adott időpontban csak veszteséggel értékesíthető mézkészletek felvásárlását, azt feldolgoztatná, majd optimális időpontban értékesítené. Az **USA-ban működő segélyprogram** egyes részeinek az átvétele hazai piaci viszonyok közé megfontolás tárgya lehet. Termelői összefogással egy **készletgazdálkodási alap** létrehozása lehetne az első kezdeményezés egy szervezettebb piac irányába. A **méz tárolásával** kedvező piaci helyzetben értékesíthető az áru, így a termelők jelentős gazdasági előnyre tehetnek szert. A méz estében is egyre fontosabbá válik **az előre megkötött szerződéseken alapuló** fogyasztókkal közvetlen kapcsolatban álló nagy szervezetek (szupermarket-hálózatok stb.) felé történő **értékesítés**. Ennek alapja azonban a **magas hozzáadott értékű, márkázott termék**. A tetszetős csomagolás felhívja a vásárló figyelmét a termékre, kínálja az árut.

A **humán erőforrás** területe is fejlesztést igényel. Jelenleg az alapfokú méhészeti oktatás az OMME (Országos Magyar Méhészeti Egyesület) szervezett tanfolyamain van, az oktatási rendszerben nincs méhészképzés. Felsőfokú képzésre a DATE és GATE agrármérnöki szakain van lehetőség, illetve ezen intézmények középfokú képzéseket is indítanak. A KÁTKI (Kisállattenyésztési és Takarmányozási Kutatóintézetben) nem fejlődnek eléggé a méhészeti kutatások. A KÁTKI által „működtetett” országos méhlegelő megfigyelő hálózat jelenlegi formájában kevésbé alkalmas a növekvő és az EU csatlakozással változó méhészeti igények kielégítésére. A méhészeti szaktanácsadó hálózat alacsony színvonalú, az információk a termékpálya résztvevői felé csupán két szaklap, valamint az OMME tagszervezetei által jutnak el a méhészekhez.

A méz minősége több tényezőből tevődik össze. Az exportra szállított magyar méz vizsgálati módszerekkel ellenőrizhető minősége az utóbbi években – néhány esetet kivéve – kielégíti a vevő igényeit. A magyar akácméz jó minősége mellett szóló legfontosabb érv az, hogy folyamatosan magasabb árat lehet vele elérni az export piacokon, mint a konkurencia mézeivel. A reális minősítéshez hozzátartozik az is, hogy a hordóban szállított magyar akácméz nem számít az EU piacán különlegességnek.

A termelőknek, feldolgozóknak, kereskedőknek fel kell ismerniük, hogy a **minőség tanúsítással** kapcsolatos költségeket közösen kell viselni. Az EU tagállamaiban a vizsgálólaboratóriumok többsége független magántulajdonú szervezet, melyet a termékpályán érdekeltnek hoznak létre, és működését is közösen finanszírozzák. A minőségfejlesztési programok elindításánál nélkülözhetetlen a rendszerszemléletű megközelítés, vagyis a kutatás, a képzés, a továbbképzés, a laboratóriumi szervezeti és eszköz fejlesztése, a mézfeldolgozók minőségbiztosítási rendszereinek kiépítése.

4.2.2. A feldolgozás és forgalmazás tennivalói

A **piacra jutási támogatás** segítségével az elmúlt két évben elkészült a közösségi marketingprogram és megvalósultak az abban foglalt feladatok. Ennek köszönhetően javult a hazai méztermelés ismertsége, hagyományteremtő rendezvények zajlottak, ismeretterjesztő kiadványok jelentek meg. Reális lehetőség van a mézfogyasztási szokások megváltoztatására, főleg iskolás korban a fogyasztói szokások könnyen befolyásolhatóak. Figyelembe véve azt az agresszív kampányt, amelyet a hasonló kategóriába tartozó, a magyar fogyasztói szokásoktól teljességgel idegen élelmiszerek (például: Nutella) fogyasztása növelése érdekében folytatnak, a piacra jutási támogatás növelése lenne indokolt.

A méhészetből származó export árbevétel, ha nem is meghatározó módon-, de nem is elhanyagolható mértékben hozzájárul a külkereskedelmi egyensúly fenntartásához. Az **ágazat fő ellentmondása**, hogy rendelkezik kiváló minőségű akácmézzel, azonban az ebben rejlő lehetőségeket csak korlátozott mértékben tudja kihasználni. Az exportra kerülő méz **98 százalékát tömegtermékként**, hordós kiszerelésben értékesítik, azonban igényes piacokon tömegáruval nem lehet árat emelni, ott ahol piaci részesedésünk alacsony. Törekedni kell az egyedi jelleget hangsúlyozó, márkázott termékek terjesztésére, ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ennek a törekvésnek jelentős **kereskedelmi költségei** vannak.

A termékpálya egészét zilált **piaci** helyzet jellemzi. A termelők és a kereskedők között nem léteznek az árakat és egyéb szállítási feltételeket előre rögzítő **szerződéses kapcsolatok**. Az integrátori szerződés csak a kapcsolat kereteit rögzíti. A termelő a valós piaci információk hiányában dönt termékének értékesítéséről. Az EU csatlakozás és az üzleti etika egyaránt megköveteli a termékpálya minden szereplője által elérhető piaci **információs rendszer működtetését**.

4.2.3. Az exportszerkezet átalakításának esélyei

A méz, hordókban, nagy tételben történő exportálása a termelőknek előnytelen, mivel az importőrök hordós kiszerelésben vásárolják fel a magyar akácmézet és azzal a mindenkori üzleti szempontjaiknak megfelelően gazdálkodnak, így nem kell magasabb árat kifizetniük a kiszerelt mézért és vállalni a különleges termék értékesítésének költségeit, kockázatát. Igényesebb, formatervezett csomagolóanyagokban történő hazai és export-értékesítés kedvezőbb lenne a termelők számára.

A magyar mézexport a célországok számát tekintve diverzifikált, azonban az egyes piacokra jutó mennyiséget tekintve specializált. Az a körülmény, hogy a négy nagy partnerünk mellett 23 országba szállítunk még mézet, jó alapot ad a diverzifikációra, azaz az értékesítésre kerülő méz minél több piacra történő eljuttatására. **A diverzifikációnak közvetlen előnye az, hogy a több helyre történő**

értékesítés csökkenti a főpiacokon ránk nehezedő eladási kényszert. További előny az, hogy ezekre a piacokra a **fogyasztói kiserelésű magyar mézet sikerült bevezetni magasabb áron.** Ezeken a piacokon a **volumennövelés is kiserelt termékekkel** történne, ami növeli feldolgozott áruféleség arányát a magyar exportban és ezzel együtt az export gazdaságosságát. A diverzifikációnak úgy kell végbemenni, hogy közben a főpiacokon értékesítésre kerülő termékmennyiség se csökkenjen, ezáltal megőrizzük ott megszerzett pozícióinkat.

Az EU-hoz történő csatlakozásunkkal a várható hatások többsége kedvező lesz a méhészet működési körülményei szempontjából. Enyhülnek (vagy megoldódhatnak) a jelenlegi értékesítési problémák, meggyorsulhat a méhészet technikai fejlődése.

Mindezen körülményeket figyelembe véve, a méhészet jelenlegi helyzete és várható kilátásai alapján olyan feltételrendszer szolgálna leginkább az ágazat érdekeit, amely **a természetes és gazdasági hatékonyság növelésére ösztönöz, elősegíti a méhészetek differenciált technológiai fejlődését, kiemelten elismeri a minőségi méztermelést, segít megoldani a többlettermés gazdaságos elhelyezésének gondját.**

Irodalomjegyzék

1. A hazai mézfogyasztási szokások és igények, FVM Agrármarketing Centrum, 1999.
2. Jelentés az 1999. évi erdőállomány-gazdálkodásról, FVM- Erdészeti Hivatal, 2000.
3. 1995. évi XC. törvény az élelmiszerekről.
4. 15/2001. (III. 3.) FVM rendelet az agrárgazdasági célok 2001. évi költségvetési támogatásáról
5. Magyar Élelmiszerkönyv I. kötet 1-3-74/409 számú Méz című előírás.
6. Magyar Élelmiszerkönyv II. kötet 2-01-25 számú Mézfélék című előírás.
7. Magyar Méhészek Egyesületének Évkönyve, Budapest, 1997.
8. Bogenfürst Ferenc et al. (1998): A főbb mezőgazdasági termékek természetes versenyképessége nemzetközi összehasonlításban, Integrációs Stratégiai Munkacsoport, Budapest, 54-56 p.
9. Bánáti Diána (1998): A méz minőségi követelményei, Méhészet 47. évfolyam 7. szám
10. Bánáti Diána (1998): Eredetvédett mézekkel az EU-piacokra, Méhészet 47. évfolyam 11. szám
11. Bross Péter (2001): Terítéken a jövő – méhészkedés az EU-ban, Méhészet, 49. évfolyam 1. szám
12. Bross Péter (2001): Terítéken a jövő - méhészkedés az EU-ban 2., Méhészet 49. évfolyam 2. szám
13. Halmágyi Levente - Keresztesi Béla (1991): A méhlegelő, Akadémiai Kiadó, Budapest, 307 p.
14. Halmágyi Levente (1998): Az Európai Unió és a magyar méhlegelő, Méhészet 46. évfolyam 2. szám
15. Hajdu Zoltán (1999): A méz termelésének szabályozása az Európai Unióban, FVM, EU Integrációs Főosztály, AGROINFORM Kiadó, Budapest
16. Kartali János et. al. (1998): Élelmiszerüzleti termékeink várható versenyképessége a kibővült európai piacon, Integrációs Stratégiai Munkacsoport, Budapest, 97-103 p.
17. Központi Statisztikai Hivatal: Mezőgazdasági statisztikai évkönyvek, Budapest 1997-1999.
18. Központi Statisztikai Hivatal: Mezőgazdasági statisztikai zsebkönyvek, Budapest, 1990-1996.
19. Nagy László (2000): Mérlegen méhészetünk utolsó évtizede, Méhészet, 48. évfolyam 3. szám
20. Örosi Pál Zoltán (1968): Méhek között, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.
21. Ráthonyi Zsuzsanna (2000): Méhészet gazdasági jelentősége az erdőgazdaságban, Diplomatervezés, Nyugat-Magyarországi Egyetem, Erdővagyon-gazdálkodási Intézet, Erdészeti Politikai és Ökonómiai Tanszék, Sopron.
22. Rédei Károly (1997): Az akáctermesztés kézikönyve, Erdészeti Tudományos Intézet, Budapest.

23. Sárosi István (2000): Az EU csatlakozás várható hatásai a méhészeti szakágazat helyzetére, a szakágazat specifikus programja, Budapest, Szakértői tanulmány
24. Vissyné Takács Mara (1998): A fontosabb iparinövény ágazatok helyzete és feladatai az EU szabályozás tükrében. Agrárgazdasági Tanulmányok, 1998. 7. szám, Budapest, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, 43-44p.
25. Wagner Hartmut: A magyar agrár- és élelmiszeripari export piaci és termékszerkezete. Agrárgazdasági Tanulmányok, 1998. 1. szám, Budapest, Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet.
26. Wladimír János-Bónis László: A méztermelés gazdaságossága I-II-III., Méhészet 46. évfolyam 7-8-9. szám.
27. Council Directive 74/409/EEC of 22 July 1974 on the harmonization of the laws of the Member states relating to the honey, Official Journal of the European Communities L 221, 12/08/1974 p. 10-14
28. Council Regulation (EC) No. 1221/97 of 25 June 1997., Laying down general rules for the application of measures to improve the production and marketing of honey, Official Journal of the European Communities L. 173, 1.7. 1997, p. 1.
29. Commission Regulation (EC) No. 2300/97 of 20 November 1997., Laying down provisions for the implementation of measures to improve the production and marketing of honey, Official Journal of the European Communities L. 319, 21. 11. 1997, p. 4.
30. European Commission (1998): Agriculture prices 1989-1997., Eurostat, Luxembourg
31. European Commission (2001): Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001., http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm
32. European Commission (2001): The Agricultural Situation in the European Union 1998 Report, Brussels, Luxembourg, 1999.
33. FAOSTAT Database, <http://www.fao.org>, Statistical databases, Agriculture production, Agriculture & Trade
34. Foreign Agriculture Service, Attaché Reports, <http://www.fas.usda.gov/scriptsw/attacherep/default.asp>, Argentina Honey Annual 1995., 1996., 1998., 1999., China Honey Annual 1995., 1997., 1999., 2001., Germany Honey Annual 1999., Mexico Honey Annual 1998., 1999., 2000., Russia Honey Annual 1995.
35. The value of honey bees as pollinators of U.S. crops <http://bee.airoot.com/beeculture/pollination2000/>

MELLÉKLETEK

1. melléklet

A világ méztermelése

Ország	Év	Termelés, ezer tonna	Export, ezer tonna	Import, ezer tonna	Belső felhasználás, ezer tonna	Fogyasztás, kg/fő/év	Termelés/ belső felhasználás, %
Világ összesen	1994	1121,0	312,0	297,0	1106,0	0,2	101,0
	1995	1154,0	300,0	307,0	1161,0	0,2	99,0
	1996	1102,0	292,0	341,0	1130,0	0,2	97,0
	1997	1159,0	269,0	320,0	1210,0	0,2	95,0
	1998	1178,0	307,0	326,0	1197,0	0,2	98,4
	1999	1173,0	339,0	349,0	1183,0	0,2	99,0
Kína	1994	177,0	102,0	0,04	75,0	0,1	102,0
	1995	182,0	87,0	0,1	95,0	0,1	191,0
	1996	189,0	84,0	0,4	105,0	0,1	180,0
	1997	215,0	48,0	0,2	167,0	0,1	128,0
	1998	211,0	79,0	0,1	132,0	0,1	160,0
	1999	233,0	88,0	0,4	146,0	0,1	159,0
FÁK országok	1994	142,0	1,3	1,4	142,1	0,5	99,9
	1995	151,0	1,1	1,8	151,7	0,5	99,0
	1996	131,0	1,0	1,8	131,8	0,5	99,3
	1997	133,0	1,2	1,8	133,6	0,5	99,5
	1998	132,0	1,1	2,4	133,3	0,5	99,0
	1999	130,0	1,4	0,3	128,9	0,5	100,0
EU-12/15	1994	96,0	9,0	125,0	212,0	0,6	45,0
	1995	120,0	9,0	147,0	258,0	0,7	46,0
	1996	105,0	6,0	137,0	236,0	0,7	44,4
	1997	117,0	7,0	134,0	244,0	0,7	47,9
	1998	113,0	6,0	152,0	259,0	0,7	43,6
	1999	115,0	6,0	151,0	260,0	0,7	44,2
USA	1994	98,0	4,0	56,0	150,0	0,6	65,3
	1995	65,0	10,0	40,0	95,0	0,5	68,4
	1996	90,0	5,0	68,0	153,0	0,6	58,8
	1997	89,0	4,0	75,0	160,0	0,6	55,6
	1998	100,0	5,0	60,0	155,0	0,6	64,5
	1999	101,0	5,0	82,0	178,0	0,6	57,0
Argentína	1994	64,0	62,0	0,02	2,0	0,0	3200,0
	1995	70,0	64,0	0,0	3,0	0,2	2333,0
	1996	57,0	48,0	0,1	3,5	0,1	1628,0
	1997	70,0	70,0	0,1	3,0	0,1	2333,0
	1998	65,0	68,0	0,3	2,5	0,1	2600,0
	1999	91,0	93,0	0,04	-2,0	0,1	4550,0

1. melléklet folytatása

Ország	Év	Termelés ezer tonna	Export ezer tonna	Import ezer tonna	Belső felhasz- nálás ezer tonna	Fogyasz- tás kg/fő/év	Termelés/ belső felhasználás %
Mexikó	1994	41,5	30,0	0,1	11,6	0,3	357,0
	1995	58,0	26,0	0,08	23,0	0,3	252,0
	1996	46,0	29,0	0,03	20,0	0,2	230,0
	1997	54,0	27,0	0,0	27,0	0,3	200,0
	1998	55,0	32,0	0,0	23,0	0,2	239,0
	1999	55,3	22,4	0,06	32,9	0,3	168,0
Kanada	1994	34,2	9,0	2,0	27,2	1,0	125,7
	1995	31,0	16,0	4,0	19,0	0,7	163,0
	1996	27,0	10,0	13,0	30,0	1,0	90,0
	1997	31,0	8,0	2,0	25,0	0,8	124,0
	1998	42,0	11,0	2,0	33,0	1,2	127,0
	1999	34,0	14,7	2,8	22,1	0,7	154,0
Ausztrália	1994	25,9	13,6	0,085	12,4	0,7	208,3
	1995	18,8	10,7	0,05	8,2	0,5	231,6
	1996	25,9	12,7	0,015	13,2	0,7	196,9
	1997	27,0	13,3	0,03	13,7	0,7	196,2
	1998	22,0	10,3	0,06	11,8	0,6	187,9
	1999	18,8	10,3	0,102	8,6	0,5	219,4
Japán	1994	3,5	0,06	40,0	43,4	0,3	8,0
	1995	3,3	0,07	39,0	42,2	0,3	7,8
	1996	3,1	0,1	42,0	45,0	0,4	6,8
	1997	3,1	0,6	34,0	36,5	0,3	8,4
	1998	3,06	0,2	29,0	31,8	0,3	9,2
	1999	3,06	0,2	34,0	36,8	0,3	8,3
Magyarország	1994	16,2	13,4	0,7	3,5	0,3	462,0
	1995	16,0	13,0	0,7	3,7	0,4	432,0
	1996	15,8	13,1	0,7	3,4	0,3	464,0
	1997	15,6	7,6	0,4	8,4	0,8	185,0
	1998	16,7	9,2	0,5	8	0,8	208,0
	1999	15,4	9,8	0,4	6,0	0,6	256,0

Forrás: FAO, www.fao.org, KSH Budapest

2. melléklet

Az Európai Unió mézellátottsága

Országok	Év	Termelés ezer tonna	Import ezer tonna	Export ezer tonna	EU belső ker. ezer tonna	Fogyasztás ezer tonna	Fogyasz- tás (kg/fő/év)	Termelés/ fogyasztás (%)
EU-15	1995/96	142	146	7	30	280	0,8	50,5
	1996/97	130	135	6	27	259	0,7	50,3
	1997/98	127	139	6	29	260	0,7	49,0
	1998/99	130	150	6	31	275	0,7	47,0
Belgium /Luxem- burg	1995/96	1	6	2	2	5	0,5	19,2
	1996/97	2	9	3	3	8	0,8	25,0
	1997/98	1	8	2	3	7	0,7	14,3
	1998/99	1	8,4	3,3	3	6,1	0,6	16,4
Dánia	1995/96	2	3	2	1	3	0,6	66,7
	1996/97	3	3	2	1	5	0,9	66,7
	1997/98	2	4	2	2	4	0,8	50,0
	1998/99	2	6	2	3	6	1,1	33,3
Német- ország	1995/96	37	94	16	6	115	1,4	32,2
	1996/97	15	82	14	4	83	1,0	18,1
	1997/98	15	88	14	5	89	1,1	16,9
	1998/99	16	91	18	5	89	1,1	18,0
Görög- ország	1995/96	14	2	0	1	16	1,5	88,1
	1996/97	15	1	0	1	16	1,5	94,3
	1997/98	15	3	1	1	17	1,6	88,2
	1998/99	15	3,1	0,4	1,4	17,7	1,7	84,7
Spanyol- ország	1995/96	30	14	5	5	39	1,0	76,9
	1996/97	30	7	8	3	29	0,7	103,4
	1997/98	34	8	10	1	32	0,8	106,3
	1998/99	33	12	10	2	35	0,9	94,3
Francia- ország	1995/96	27	12	5	4	34	0,6	79,4
	1996/97	28	12	2	4	38	0,6	74,1
	1997/98	26	13	3	5	36	0,6	72,2
	1998/99	28	13	3	5	38	0,6	73,7
Írország	1995/96	0	2	0	1	2	0,5	5,1
	1996/97	0	2	0	1	2	0,5	5,1
	1997/98	0	1	0	0	1	0,3	8,3
	1998/99	0,1	1,3	0,1	0,3	1,3	0,4	7,7

Forrás: European Commission (1999): The Agricultural Situation in the European Union 1998 Report, Brussels, Luxembourg, 1999.

2. melléklet folytatása

Országok	Év	Termelés ezer tonna	Import ezer tonna	Export ezer tonna	EU belső ker. ezer tonna	Fogyasz- tás ezer tonna	Fogyasz- tás (kg/fő/év)	Önellá- tottság (%)
Olaszország	1995/96	10	13	1	2	22	0,4	45,5
	1996/97	11	13	2	2	22	0,4	50,2
	1997/98	12	12	3	2	21	0,4	57,1
	1998/99	10	13	3	2	20	0,3	50,0
Hollandia	1995/96	0	7	0	5	7	0,4	1,5
	1996/97	1	6	0	3	7	0,4	12,3
	1997/98	0	6	0	4	6	0,4	1,8
	1998/99	0,1	8	1,1	4,3	7	0,4	1,4
Ausztria	1995/96	8	5	0	1	12	1,5	65,0
	1996/97	6	5	0	1	10	1,3	53,9
	1997/98	5	6	1	2	9	1,1	55,6
	1998/99	8	4	0,3	1	11,7	1,2	94,0
Portugália	1995/96	4	1	0	0	5	0,5	81,6
	1996/97	11	1	1	1	11	1,3	97,3
	1997/98	11	1	1	1	11	1,1	100,0
	1998/99	11	1	0,3	0,8	11,7	1,2	94,0
Finnország	1995/96	2	1	0	0	3	0,5	69,0
	1996/97	1	1	0	0	2	1,1	52,6
	1997/98	2	1	0	0	3	1,1	69,0
	1998/99	1	2	0,1	0,6	2,9	0,6	34,5
Svédország	1995/96	2	2	0	0	5	0,6	50,0
	1996/97	3	3	0	0	6	0,4	52,4
	1997/98	1	3	0	0	4	0,6	25,0
	1998/99	1	3	0	0	4	0,4	25,0
Egyesült Királyság	1995/96	4	24	2	2	26	0,5	15,4
	1996/97	4	23	2	2	25	0,7	16,0
	1997/98	3	21	1	2	23	0,5	13,0
	1998/99	4	24	1	3	27	0,5	14,8

Forrás: European Commission (1999): The Agricultural Situation in the European Union 1998 Report, Brussels, Luxembourg, 1999., Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001., http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

3. melléklet

A méz minőségével és minősítésével kapcsolatos jogszabályok az EU-ban és Magyarországon

A legfontosabb jogszabály a Tanács **74/409/EGK** számú irányelve a tagállamok által a mézről kiadott jogszabályok összehangolásáról. Ez a jogszabály elsősorban minőségi követelményeket határoz meg a termékkel kapcsolatban. Az egyik legfontosabb minőségi követelmény, hogy a méz legyen mentes idegen szerves vagy szervetlen anyagoktól.

A **74/409/EGK** számú előírásban foglaltakat a **Magyar Élelmiszerkönyv I. kötetben** található az **1-3-74/409** számú, **Méz című előírás** tartalmazza, amely 1997. január 1-én lépett hatályba. A **Magyar Élelmiszerkönyv II. kötet**e tartalmazza a **2-01-25** számú, **Mézfélék című ajánlott termékleírást**. Az irányelv a fajta- és eredet megjelöléssel ellátott mézek esetében kötelezően alkalmazandó.

Az úgynevezett harmonizált, az EU jogszabályokkal konform hazai előírások lehetőséget teremtenek arra, hogy a kiváló minőségű termékek „Kiváló Magyar Élelmiszer” tanúsító védjegyet nyerjenek el. Ezen rendeleteken kívül számos más miniszteri és kormányrendelet van hatályban. A hazánkban tanúsított élelmiszerek között már szerepel két védjegyet kapott mézfajta.

Az **1/1998. (I.12.) FM rendelet**, amely kiváló minőségű és hagyományos, különleges tulajdonságú élelmiszerek megfelelőségének tanúsításáról rendelkezik. Kimondja, hogy csak olyan élelmiszer minősíthető kiválónak, amelynek egy vagy több minőségi jellemzője lényegesen jobb a vonatkozó jogszabályokban (Magyar Élelmiszerkönyv) az előírtaknál. Az egyes termékcsoportokra vonatkozó részletes szabályokat az ágazati követelmények tartalmazzák, ezeket külön a mézre is kidolgozták.

Az **1/1998. (I.12.) FM rendelet** szerint a hagyományos, különleges tulajdonságokkal bíró élelmiszerekre a „Hagyományos Különleges Tulajdonság” feliratú **védjegyet** lehet alkalmazni. A **2082/92/EGK** számú **rendelet** átvételével született magyar jogszabály, amely megteremti az élelmiszerek hagyományos, különleges tanúsításának rendszerét, az ország kevésbé fejlett részein előállított élelmiszerek piaci helyzetének javítását teheti lehetővé.

Az általunk is átvett EU- rendszer egységes követelményekkel, az elbírálás és az ellenőrzés egységesítésével, valamint azonos tanúsítási jellel próbál marketing előnyt biztosítani a választékot bővítő hagyományos termékeknek. A termelők nagy része azonban az adott földrajzi terület előállítóinak kizárólagos jogokat adó eredetvédelmi rendszerben szeretné termékeiket jogi védelemben részesíteni és ezáltal piaci előnyhöz jutni.

A **2081/92/EGK számú közösségi rendelet**, amely alapján a fent említett termékeket európai szintű eredetvédelemben részesítették, két magyar jogszabály vette át. Részben a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló **1997. évi XI. törvény**, amely meghatározza a földrajzi árujelzők; földrajzi jelzés és az eredet megjelölés fogalmát. A másik a **87/1998. (V. 6.) kormányrendelet** a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek földrajzi árujelzőinek oltalmára vonatkozó részletes jogszabály.

A Bizottság javaslatot fogadott el a méztermelés szabályozásáról 1994-ben. A méztermelés feltételeinek javítására nemzeti programok kidolgozását javasolta, új közösségi piaci szervezet létrehozása nélkül, ennek a javaslatnak eredményeként dolgozták ki és fogadták el a **1221/97 számú EK Tanácsi rendelet**¹¹, amely a méz termesztésének és forgalomba hozatalának általános szabályait tartalmazza. Ennek az 1997-ben elindított támogatási programnak a fő célja a méhészeti termelés, illetve a méhészeti termékek értékesítési feltételeinek a javítása. A program sikeres végrehajtása egyben növeli az Európai Unió önellátottsági szintjét, csökkentve ezzel az EU importfüggését.

A program végrehajtási rendelete (**2300/1997 sz. EK Bizottsági rendelet, módosította a 758/98 számú EK Bizottsági rendelet**¹²). A program végrehajtásáért nem csupán a kormányzati szervek, hanem velük közreműködve az adott tagállamok méhészt-szövetségei és szakmai szervezetei a felelősek. E szervezeteknek közösen kell éves programokat készíteniük, amelyek kitérnek az adott ország méztermelésének hátterére és feltételrendszerére, tartalmazzák a megvalósítani kívánt célokat, az igénybe venni szándékozott eszközök részletes meghatározását, költségbecslést, regionális és nemzeti szintű pénzügyi tervet, a tagállam mézre és méhészetre vonatkozó jogszabályainak ismertetését.

¹¹ Módosította a 2070/98 EK Tanácsi rendelet

¹² Módosította a 1438/2000 EK Bizottsági rendelet

4. melléklet

Méhészaládok és méhészetek száma az Európai Unióban (1992)

Országok	Méhészalád		Méhészet			Méhészalád/ professzionális méhészet db
	Összesen, db	Professzi- onális, db	Össze- sen, db	Professzi- onális, db	Professzi- onális, %	
Belgium	100 000	-	12 000	-	0,0	-
Dánia	110 000	20 000	8 000	100	1,3	200
Németország	1 010 000	80 000	94 000	400	0,4	200
Görögország	1 225 000	770 000	23 000	3 000	13,0	257
Spanyolország	1 854 000	1 242 400	20 161	4 560	22,6	272
Franciaország	1 434 000	528 000	100 000	3 000	3,0	176
Írország	21 960	3 200	2 250	64	2,8	50
Olaszország	1 000 000	300 000	80 000	1 000	1,3	300
Luxemburg	10 213	240	650	1	0,2	240
Hollandia	65 000	2 500	10 000	10	0,1	250
Portugália	510 000	177 000	50 000	1 000	2,0	177
Egyesült Királyság	200 000	40 000	35 000	200	0,6	200
EU-12	7 540 173	3 163 340	435 061	13 335	3,1	237

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

5. melléklet

Méhcsaládok és méhészetek száma az Európai Unióban (1996)

Országok	Méhcsalád		Méhészet			Méhcsalád/ professzionális méhészet db
	Összesen, db	Professzio- nális, db	Összesen, db	Professzio- nális, db	Professzio- nális, %	
Belgium	100 000	-	11 000	-	0,0	-
Dánia	85 000	24 000	6 000	150	2,5	160
Németország	1 069 300	50 000	103 600	290	0,3	172
Görögország	1 200 000	770 000	23 000	3 000	13,0	257
Spanyolország	1 683 533	1 538 971	19 943	4 560	22,9	337
Franciaország	1 434 000	528 000	100 000	3 000	3,0	176
Írország	20 000	3 200	2 006	64	3,2	50
Olaszország	1 100 000	300 000	80 000	1 000	1,3	300
Luxemburg	10 213	240	650	1	0,2	240
Hollandia	80 000	2 500	5 000	20	0,4	125
Ausztria	393 723	30 000	28 447	150	0,5	200
Portugália	510 000	177 000	50 000	1 000	2,0	177
Finnország	40 000	7 700	4 100	35	0,9	220
Svédország	100 000	9 000	13 500	30	0,2	300
Egyesült Királyság	200 000	40 000	35 000	200	0,6	200
EU-15	8 025 769	3 480 611	482 246	13 500	2,8	258

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

6. melléklet

Méhcshaládok és méhészetek száma az Európai Unióban (1999)

Országok	Méhcshalád		Méhészet			Méhcshalád/ professzionális méhészet db
	Összesen, db	Professzionális, db	Összesen, db	Professzionális, db	Professzionális, %	
Belgium	100 000	-	11 000	-	0,0	-
Dánia	85 000	24 000	6 000	150	2,5	160
Németország	1 038 000	50 000	103 600	290	0,3	172
Görögország	1 217 000	770 000	24 000	3 000	12,5	257
Spanyolország	2 193 366	1 561 615	27 794	4 560	16,4	342
Franciaország	1 446 900	528 000	100 000	3 000	3,0	176
Írország	20 000	3 200	2 300	15	0,7	213
Olaszország	1 100 000	300 000	75 000	1 100	1,5	273
Luxemburg	10 213	240	650	1	0,2	240
Hollandia	80 000	2 500	5 000	20	0,4	125
Ausztria	377 664	30 000	25 527	150	0,6	200
Portugália	632 500	345 000	26 000	1 800	6,9	192
Finnország	42 000	7 700	4 200	35	0,8	220
Svédország	110 000	9 000	14 000	30	0,2	300
Egyesült Királyság	200 000	40 000	35 000	200	0,6	200
EU-15	8 652 643	3 671 255	460 071	14 351	3,1	256

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

7. melléklet

Tervezett kiadások mértéke a támogatható célterületek szerint az EU tagállamaiban (1998)

Me.: €

Országok	Célterületek					
	Technikai segítségnyújtás	Varroa-atka védekezés	Transzhumálás körülményeinek javítása	Laboratóriumi vizsgálatok támogatása	Minőségjavítás	Összesen
Belgium	64 131	66 671	-	40 311	19 300	190 413
Dánia	-	189 491	-	-	-	189 491
Németország	238 494	427 514	27 925	232 857	180 979	1 107 769
Görögország	1 072 078	496 777	144 226	256 401	224 351	2 193 833
Spanyolország	388 796	1 584 591	1 267 632	241 120	119 651	3 601 790
Franciaország	635 496	520 583	448 585	171 958	635 496	2 412 118
Írország	-	-	-	-	-	0
Olaszország	672 571	873 070	513 240	282 128	198 082	2 539 091
Luxemburg	-	17 102	-	7 329	-	24 431
Hollandia	-	84 202	-	8 957	-	93 159
Ausztria	408 467	240 169	43 015	40 148	30 111	761 910
Portugália	-	823 678	-	59 904	9 984	893 566
Finnország	32 431	20 902	-	20 487	-	73 821
Svédország	87 220	67 525	-	-	8 441	163 185
Egyesült Királyság	-	680 422	-	-	-	680 422
EU-15	3 599 684	6 092 697	2 444 623	1 361 600	1 426 395	14 925 000

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

8. melléklet

Tervezett kiadások mértéke a támogatható célterületek szerint az EU tagállamaiban (1999)

Me.: €

Országok	Célterületek					
	Technikai segítségnyújtás	Varroa atka elleni védekezés	Transzhumálás körülményeinek javítása	Laboratóriumi vizsgálatok támogatása	Minőségjavítás	Összesen
Belgium	64 788	49 332	4 639	39 393	31 983	190 135
Dánia	-	177 656	-	-	-	177 656
Németország	249 614	477 399	29 920	307 354	213 525	1 277 812
Görögország	957 956	443 233	128 681	228 766	200 170	1 958 806
Spanyolország	511 464	1 363 728	1 289 906	210 354	288 449	3 663 901
Franciaország	504 659	732 689	485 968	461 295	459 052	2 643 663
Írország	2 260	27 463	-	-	4 394	34 117
Olaszország	722 405	724 798	477 467	149 120	225 292	2 299 082
Luxemburg	-	17 300	-	-	-	17 300
Hollandia	11 181	116 283	-	13 417	-	140 881
Ausztria	321 509	367 363	42 987	40 122	30 091	802 072
Portugália	79 854	767 781	22 148	61 152	9 843	940 778
Finnország	40 809	16 091	-	16 921	-	73 821
Svédország	99 510	71 079	-	-	11 373	181 961
Egyesült Királyság	-	418 015	-	-	-	418 015
EU-15	3 566 008	5 770 210	2 481 715	1 527 893	1 474 174	14 820 000

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

9. melléklet

Tervezett kiadások mértéke a támogatható célterületek szerint az EU tagállamaiban (2000)

Me.: €

Országok	Célterületek					
	Technikai segítségnyújtás	Varroa atka elleni védekezés	Transzhumálás körülményeinek javítása	Laboratóriumi vizsgálatok támogatása	Minőségjavítás	Összesen
Belgium	69 782	32 053	4 536	63 783	21 765	191 919
Dánia	12 782	148 245	-	-	2 866	163 893
Németország	233 246	683 740	29 974	107 642	158 270	1 212 874
Görögország	1 105 481	460 617	122 831	230 309	230 309	2 149 547
Spanyolország	451 603	1 432 037	1 627 868	181 421	202 160	3 895 088
Franciaország	429 144	647 908	580 602	431 050	635 560	2 724 264
Írország	10 158	19 840	-	-	4 444	34 442
Olaszország	707 568	585 676	550 740	130 174	154 255	2 128 413
Luxemburg	-	-	-	-	18 096	18 096
Hollandia	-	124 790	-	11 345	6 673	142 807
Ausztria	284 878	299 412	40 697	58 138	-	683 125
Portugália	135 548	709 540	33 794	128 440	6 759	1 014 081
Finnország	43 561	18 921	-	12 362	-	74 844
Svédország	98 232	70 166	-	-	11 226	179 624
Egyesült Királyság	-	386 984	-	-	-	386 984
EU-15	3 581 983	5 619 928	2 991 042	1 354 664	1 452 383	15 000 000

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

10. melléklet

A támogatások felhasználása a támogatható célterületek szerint az EU tagállamaiban (1998)

Me.: €

Országok	Célterületek					
	Technikai segítségnyújtás	Varroa atka elleni védekezés	Transzhumálás körülményeinek javítása	Laboratóriumi vizsgálatok támogatása	Minőségjavítás	Összesen
Belgium	24 292	14 117	-	25 948	6 419	70 776
Dánia		189 917	-	-	-	189 917
Németország	112 801	317 473	17 956	42 425	185 386	676 041
Görögország	183 668	-	-	-	-	183 668
Spanyolország	359 472	1 106 996	889 206	213 020	119 651	2 688 345
Franciaország	17 880	194 717	-	87 776	451 977	752 351
Írország	-	-	-	-	-	-
Olaszország	219 344	326 093	103 686	49 960	55 326	754 409
Luxemburg	-	-	-	-	-	-
Hollandia	-	82 410	-	4 479	-	86 889
Ausztria	178 455	179 728	10 142	16 444	17 888	402 655
Portugália	-	668 604	-	38 312	5 451	712 367
Finnország	29 703	21 232	-	18 484	-	69 419
Svédország	87 220	67 525	-	-	8 441	163 185
Egyesült Királyság	-	647 675	-	-	-	647 675

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

11. melléklet

A támogatások felhasználása a támogatható célterületek szerint az EU tagállamaiban (1999)

Me.: €

Országok	Célterületek					
	Technikai segítségnyújtás	Varroa atka elleni védekezés	Transzhumálás körülményeinek javítása	Laboratóriumi vizsgálatok támogatása	Minőségjavítás	Összesen
Belgium	62 702	47 592	5 469	37 421	35 082	188 265
Dánia	-	190 389	-	-	-	190 389
Németország	172 098	494 903	26 288	73 675	173 460	940 424
Görögország	366 489	6 748	-	185 939	-	559 176
Spanyolország	453 648	1 163 599	1 454 013	181 762	125 877	3 378 898
Franciaország	186 791	369 568	216 816	221 343	333 723	1 328 242
Írország	-	26 718	-	-	-	26 718
Olaszország	471 959	513 515	323 013	83 153	172 199	1 563 839
Luxemburg	-	-	-	-	-	-
Hollandia		119 637	-	6 709	-	126 346
Ausztria	206 639	299 761	16 309	21 566		544 274
Portugália	57 869	732 077	8 397	55 978	9 843	864 163
Finnország	33 021	15 097	-	14 937	-	63 055
Svédország	99 510	68 235	-	-	11 373	179 118
Egyesült Királyság	-	362 631	-	-	-	362 631

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

12. melléklet

A támogatások felhasználása a támogatható célterületek szerint az EU tagállamaiban (2000)

Me.: €

Országok	Célterületek					
	Technikai segítségnyújtás	Varroa atka elleni védekezés	Transzhumálás körülményeinek javítása	Laboratóriumi vizsgálatok támogatása	Minőség-Javítás	Összesen
Belgium	72 396	36 727	7 491	65 193	21 740	203 548
Dánia	53 146	107 880	-	-	-	161 027
Németország	225 391	627 688	34 080	96 578	187 671	1 171 408
Görögország	829 111	307 078	61 416	230 309	76 770	1 504 683
Spanyolország	451 603	1 432 037	1 627 867	181 421	202 160	3 895 088
Franciaország	187 494	466 791	428 923	165 425	382 119	1 630 752
Írország	-	27 150	-	3 378	-	30 527
Olaszország	-	-	-	-	-	-
Luxemburg	-	-	-	-	-	-
Hollandia	-	124 790	-	14 681	-	139 470
Ausztria	236 316	329 353	25 229	29 196	-	711 717
Portugália	135 548	709 540	33 794	128 440	6 759	1 014 081
Finnország	43 468	18 888	-	12 651	-	75 007
Svédország	98 232	67 359	-	-	11 226	176 817
Egyesült Királyság	-	-	-	-	-	-

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

13. melléklet

Támogatások megvalósulása az EU tagállamaiban (1998)

Országok	Rendelkezésre álló költségvetés 98/10/15-én	Rendelkezésre álló költségvetés		Kiadható támogatás összegének maximuma (€)	Felhasznált (+), túllépett (-) költségvetési támogatás (€)	Kihasz-náltsági mutató %
		99/01/31-én	99/10/15-én			
Belgium	0	66 341	66 341	190 413	125 031	34
Dánia	72 955	119 437	192 392	189 491	-425	100
Németország	182 148	410 129	590 566	1 107 769	524 939	53
Görögország	0	177 971	177 971	2 193 833	2 010 165	8
Spanyolország	0	2 511 039	2 730 267	3 601 790	884 078	75
Franciaország	0	767 045	767 045	2 412 118	1 659 767	31
Írország	0	0	0	0	0	100
Olaszország	0	768 921	768 921	2 539 091	1 784 840	30
Luxemburg	0	0	0	24 431	24 431	0
Hollandia	0	13 167	13 167	93 159	80 163	14
Ausztria	407 677	0	407 677	761 910	359 255	53
Portugália	0	793 508	793 508	893 566	99 420	89
Finnország	45 031	18 607	70 430	73 821	4 106	94
Svédország	138 217	18 872	156 878	163 185	2 223	99
Egyesült Királyság	443 937	192 456	641 928	680 422	32 748	95
EU-15	1 289 965	5 857 494	7 377 087	14 924 999	7 590 742	49

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

14. melléklet

Támogatások megvalósulása az EU tagállamaiban (1999)

Országok	Az 1999-re elfogadott költségvetés (€) 1998/10/16-1999/10/1	Rendelkezésre álló költségvetés (€) 1999	Költségvetés felhasználatlan (+) és túllépett (-) része(€)	Kihasználsági mutató %
Belgium	165 965	190 135	24 170	87
Dánia	190 389	177 656	-12 733	100
Németország	823 439	1 277 813	454 374	64
Görögország	559 176	1 958 805	1 399 629	28
Spanyolország	3 248 035	3 663 901	415 866	89
Franciaország	1 333 960	2 643 663	1 309 703	50
Írország	26 718	34 117	7 399	78
Olaszország	1 563 839	2 299 082	735 243	68
Luxemburg	0	17 300	17 300	0
Hollandia	140 881	140 881	0	100
Ausztria	544 274	802 072	257 798	68
Portugália	864 163	940 778	76 615	92
Finnország	62 759	73 821	11 062	85
Svédország	179 836	181 961	2 125	99
Egyesült Királyság	362 631	418 015	55 384	87
EU-15	10 066 065	14 820 000	4 753 935	68

Forrás: Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the implementation of Council Regulation (EC) No. 1221/97 laying down general rules for the application of measures to improve the production and the marketing of honey, Brussels, 2001.

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/honey/index_en.htm

Summary

Situation of the Hungarian honeybee-keeping sector and the opportunities for development

The goal of our study is to analyse the Hungarian honeybee-keeping sector regarding the export-import, the technological level, the cost and income relationships and the implications of the EU accession. The research method was based on the international and national literature of the field and on the analysis of statistical data. The **use of the honeybee-keeping sector** is multiple; therefore, the sector can only be described by an integrated approach.

1. The honey production of the world is becoming more and more **concentrated**. Not only the **price competition** but also the production and the trade of the special honey products influence the market. The **traditions, the natural and economic conditions** in the large honey producing countries (China, the CIS countries, USA, EU, Argentina and Mexico) reflect wide variations. By increasing the competitiveness more and more emphasis is laid on cost reduction, standardisation and intensive production. The characteristics of concentration can also be found in this sector since parallel by increasing the number of bee colonies the number of honeybee keeping farms is decreasing. In certain countries (USA, Canada, Mexico) the **demand** for pollination with honeybees is increasing. The participants of the sector have to meet also the **customers' demand**; this concerns mainly for those honey products that originate from **GMO crop production**. The honeybee species and their treatments determine mainly the honey production.
2. Following the EU China is the second largest honey producing country of the world, however, its self-supply is particularly low, altogether 47%. The most important export market of Hungary is the European Union; therefore, we should be informed on its market developments and market positions. The households consume 85% of the honey produced in the European Union and industrial processors use the remaining 15%. The producers sell directly to the customers and retailers more than 50% of the total honey production. In the EU Member States honey consumption has a special tradition and culture, therefore, customers prefer the more expensive domestic honey to the cheap import honey. The situation is, however, contradictory since the EU can only satisfy the domestic demand by a high import volume, that is, by 130-150 thousand tons annually. During the period of 1994-1999 the competition strengthened between the three main honey suppliers of the EU (China, Argentina, Mexico).

There is also a hard competition for markets among the small-scale suppliers (Hungary, Romania, Bulgaria). Romania's market share in Germany increased from 1.2% in 1994 to 5.8% in 1999 while during the same period the market share of Hungary decreased from 4.8% to 2.7%. In the dynamic increase of Romania's honey export the **foreign companies with large capitals** played a significant role by **supporting producers with current assets** and operating on

site quality assurance systems. The situation became more difficult as since 1 January 2001 Romania, Bulgaria and the Czech Republic may export honey to EU markets with zero in-quota tariffs. During the trade negotiations with the EU Hungary could „only” achieve a (10,38%) tariff cut which – based on the data of the first six months –did not have an unfavourable impact on the Hungarian honey export. In addition to the competitors mentioned above Mexico was allocated a quota of 30 thousand metric tons with a 50% MFN (Most Favoured Nation) bound rates. This situation threatens Hungary’s market position severely since the Mexican honey regarding its price and quality is more competitive than the Hungarian honey.

3. Concerning the quantity Hungary cannot compete with the large honey exporting countries, therefore, Hungary has to penetrate the EU honey markets with highly processed and branded products. In the EU Member States there are purchasing, packaging and marketing co-operatives in the honey sector. It is important for Hungary as well, because an export price increase is not possible with a **bulk product**. At present it is the interest of the Hungarian honey processors and commercial companies to package and export the honey in barrels. The low producer prices do not favour the producers and the retailers transfer the price reductions to the producers
4. In Hungary 90% of the honey production is for human consumption and based on the estimations the rest 5-5% of the honey production is used by the industry (baking industry, sweets industry, pharmaceutical industry and cosmetics) and social programmes. As for the **sales of honey** there are several marketing channels. The wholesalers purchase 10-13 thousand metric tons of honey from the producers each year depending on the fluctuation of the honey production; that is, the most significant part of the total production annually. The nominal capacity of the Hungarian honey processing plants is about 40 thousand metric tons, which is double of the highest production level of the last ten years. Most of the commercial companies (all the large ones) operate their own honey processing plants. This is the reason why the capacities of honey processing exceed the level of production at present in Hungary.
5. The **production potentials** could make it possible to collect 40-46 thousand metric tons of honey and this quantity could also be processed by the present **processing capacity**. The costs-income analyses do not justify the exploitation of the Acacia forests. The use of the production potential is limited by the dominance of horizontal hives with frames, which are labour intensive and cannot be mechanised. Up to the EU accession the most important task of the sector is the modernisation of the honeybee keeping equipment since subsidies for such technological improvements are available only to a limited level in the support programs of the EU.
6. In the **cost-income** calculations the difficulty is caused by the low representative samples of the data available and this is the reason why conclusions referring to the whole sector cannot be drawn. Consequently, these data are only for your

information. For the analyses static models are applied. Calculations were made in two different categories. In the category of horizontal hives with frames the calculations refer to honeybee keeping farms with 50, 100, 150, 200 bee colonies while in the category of hives with supers (boxes) honeybee keeping with 200, 400, 600, 800, 1000 colonies was referred to. Yields were determined by categories. **Real incomes were generated** at honeybee keeping farms provided with hives with supers (boxes). Larger stocks with higher yield resulted in higher profitability indicators; however, the high risks of large yields (**risks of animal health**) cannot be ignored.

The **production structure** and the specific indicators of the honeybee keeping by stock size do not reflect the real situation. The participants of the sector are mainly small-scale producers and due to the special tax allowances the ownership of bee colonies is distributed among the family members. In spite of this it can be seen that the number of bee colonies increased by one and a half (1.5 times) during the last years. Concentration due to economic reasons will be increased in the future, which has also to be encouraged by the regulations and support system.

7. The **regulation system** of the Hungarian honeybee keeping is harmonized with the EU regulations; concerning in particular, the **animal health and the food hygiene legislation**. After the EU accession the present Hungarian market order will be replaced by the market orders of the EU Member States. The harmonisation process requires national programmes with accurate data register system. The **national programmes** have to include both the current and fixed costs. If the sector will not be prepared for the EU accession the Hungarian honeybee keepers will not be eligible for the EU subsidies. The interest groups and professional bodies together with the participants involved in honey production will have to prepare jointly their annual work plan based on the requirements defined by the regulation. The national development plans and the measures have to contain also plans for monitoring the implementation and for the evaluation since the use of the financial resources from the EU budget is strictly regulated. The needed information on the sector was not provided for the preparation of EU accession since the data of the Honey Produce Council and that of the Central Statistical Office did not correspond to each other. At present there are only estimates concerning the **marketing channels** used by the producers for sales (direct sales to consumers, wholesaler, and retailers, sales to the industry).
8. Honeybee keeping is an integrated agricultural activity. In addition to the honey production the **pollination** by bees is also significant (**positive (impact) externality**). It has to be acknowledged also in Hungary that pollination is considered as a significant part of the technology and due to this crop production and horticulture are supposed to pay for this service. In the USA and Canada these activities are done by contracts.

With the help of the present bee colonies pollination can safely be carried out throughout the country. In comparisons with the European average and taking

into account the local characteristics - especially the density of the insects – it can be stated that the increase of the bee colonies is not yet justified by the safety of the pollination but in the future due to the decreasing level of background insect density in the intensive horticulture **demand for bee pollination might be increased.**

The development of the sector could be encouraged by establishing **service organisations** and penetrating both the export and the domestic markets with branded products with quality assurance certifications in consum-friendly packages produced by producer's organisations and since bee keeping farms with less than 100 bee colonies cannot be **competitive on the market**. In order to remain on the markets their cooperation is indispensable.

A sorozatban eddig megjelent tanulmányok

1997

1997. 1. Dorgai László, Horváth Imre, Kissné Bársony Erzsébet, Tóth Erzsébet:
Az Európai Unió regionális politikája és hatása az új tagországokra
1997. 2. Glattfelder Béla, Ráki Zoltán, Guba Mária, Janowszky Zsolt:
Piacvédelmi lehetőségeink az Európai Unióhoz való csatlakozásunkig
1997. 3. Janowszky Zsolt:
A vetőmagtermelés helyzete és a piaci egyensúlyt befolyásoló főbb tényező
1997. 4. Alvincz József, Szabó Márton, Wagner Hartmut:
Változások az élelmiszeripari és kereskedelmi vállalatok világában
1997. 5. Gábor Judit:
Az importvédelem nemzetközi tapasztalata

1998

1998. 1. Wagner Hartmut:
A magyar agrár- és élelmiszeripari export piaci és termékszerkezete 1991-1996
1998. 2. Alvincz József, Borszéki Éva, Harza Lajos, Tanka Endre:
Az agrártámogatási rendszer EU és GATT-konform továbbfejlesztése (Az AGENDA 2000)
1998. 3. Ángyán József, Dorgai László, Halász Tibor, Janowszky János, Makovényi Ferenc, Ónodi Gábor, Podmaniczky László, Szenci Győző, Szepesi András, Veöreös György:
Az országos területrendezési terv agrárvonatkozásainak megalapozása
1998. 4. Kissné Bársony Erzsébet:
A keletnémet mezőgazdaság átalakulásának főbb tapasztalatai
1998. 5. Balogh Ádám, Harza Lajos:
A vagyon-, a tulajdon-, és a tőkeviszonyok változása a mezőgazdaságban
1998. 6. Lévai Péter, Szijjártó András
Mezőgazdasági programok a cigányság körében
1998. 7. Visszné Takács Mara:
A fontosabb iparinövény ágazatok helyzete és feladatai az EU szabályozás tükrében
1998. 8. Tóth Erzsébet:
A foglalkoztatás térségi feszültségei – megoldási esélyek és lehetőségek
1998. 9. Dorgai László, Hinora Ferenc, Tassy Sándor:
Területfejlesztés – vidékfejlesztés
1998. 10. Szőke Gyula:
A közraktárak lehetséges szerepe a magyar gabonapiaci politikában

1998. 11. Csillag István:
A gabonavertikum működése, növekedési tendenciái és a változás irányai
1998. 12. Szabó Márton:
A hazai élelmiszerfogyasztás szerkezetének változásai a 90-es években és a várható jövőbeli tendenciák
1998. 13. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unió marhahús-termelésének közös piacsabályai és várható hatásuk a magyar marhahús-ágazatra
1998. 14. Alvincz József, Szűcs István:
Az élelmiszergazdaság szerkezete
1998. 15. Tanka Endre:
Agrár-finanszírozás a fejlett piacgazdaságokban (Adalékok és tanulságok)
1998. 16. Szűcs István, Udovecz Gábor (szerk):
Az agrárgazdaság jelenlegi helyzete és várható versenyesei
1998. 17. Kukovics Sándor:
A tulajdoni, a vállalati és a termelési szerkezet, valamint a foglalkoztatási viszonyok átalakulása a magyar mezőgazdaságban
1998. 18. Erdész Ferencné:
Az almaágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei a csatlakozási felkészülésben
1998. 19. Kartali János:
Magyarország és az EU közötti agrár-külkereskedelem a kilencvenes években

1999

1999. 1. Gábor Judit, Stauder Márta:
A kereskedelmi láncok és az élelmiszertermelők kapcsolatának változásai
1999. 2. Kürthy Gyöngyi, Szűcs István:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás ágazati felkészülésének fejlesztési forrásigénye
1999. 3. Harza Lajos, Tanka Endre:
A vidékfejlesztés megújuló intézményi háttere
1999. 4. Wagner Hartmut:
Az exportfinanszírozás és exporthitel-biztosítás helyzete és szerepe a magyar agrárexportban
1999. 5. Guba Mária, Ráki Zoltán:
Az Európai Unióhoz való csatlakozás felkészülési tennivalói és fejlesztési-forrás igénye a baromfiágazatban
1999. 6. Orbánné Nagy Mária:
Az állati eredetű termékek külkereskedelmének lehetőségei és korlátai az EU-csatlakozásig

1999. 7. Vissyné Takács Mara:
A dohány ágazat vertikális integrációja Magyarországon és az EU-ban
1999. 8. Dorgai László, Stauder Márta, Tóth Erzsébet, Varga Gyula:
Mezőgazdaságunk üzemi rendszere, kezelésének tennivalói a követelmények és az EU tapasztalatainak tükrében
1999. 9. Szabó Márton:
Vertikális koordináció és integráció az EU és Magyarország tejjgazdaságában
1999. 10. Juhász Anikó:
Vertikális koordináció és integráció a zöldség-gyümölcs szektorban
1999. 11. Ráki Zoltán, Guba Mária:
Az AGENDA 2000-ben előirányozott szabályozás várható hatása a szarvasmarha-ágazatban
1999. 12. Dorgai László, Miskó Krisztina:
A vidékfejlesztés finanszírozása az Európai Unióban
1999. 13. Burgerné Gimes Anna, Kovács Csaba, Tóth Krisztina:
A mezőgazdasági üzemek gazdasági helyzete
1999. 14. Alvincz József, Harza Lajos, Illés Róbert, Szűcs István, Tanka Endre:
Változások a gazdálkodás földviszonyaiban - Egy mikrofelvétel tanulságai
1999. 15. Kartali János, Juhász Anikó, Gábor Judit, Stauder Márta, Wagner Hartmut, Szabó Márton, Orbánné Nagy Mária, Vissyné Takács Mara:
A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar EU-érettségének piaci és kereskedelmi vonatkozásai

2000

2000. 1. Udovecz Gábor (szerk.):
Jövedelemhiány és versenyképesség a magyar mezőgazdaságban
2000. 2. Kissné Bársony Erzsébet:
Az ökögazdálkodás szabályozási rendszerének EU-konform továbbfejlesztése az AGENDA 2000 tükrében
2000. 3. Tanka Endre:
A földhaszonbérlet korszerűsítési igényei és lehetőségei
2000. 4. Guba Mária, Janowszky Zsolt, Ráki Zoltán:
A magyar juhászat hatékonyság-növelési esélyei és a szabályozás EU-konform továbbfejlesztése
2000. 5. Gábor Judit, Wagner Hartmut:
Élelmiszergazdaságunk rövid távú piaci kilátásai
2000. 6. Laczkó András, Szőke Gyula:
Az Agenda 2000 hatása az EU és a magyar gabonapiaci szabályozásra

2000. 7. Kartali János:
A magyar agrárkülpiaconra ható világgazdasági tényezők (válságok, liberalizáció, nemzetközi egyezmények) alakulása
2000. 8. Stauder Márta:
Az élelmiszerek disztribúciós rendszerének fejlődése, különös tekintettel a kereskedelmi logisztikára
2000. 9. Popp József (szerk.):
Főbb mezőgazdasági ágazataink fejlesztési lehetőségei, különös tekintettel az EU-csatlakozásra
2000. 10. Popp József (szerk.):
Főbb agrárgazdasági ágazataink szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 11. Tóth Erzsébet:
Az átalakult mezőgazdasági szövetkezetek gazdálkodásának főbb jellemzői (1989-1998)
2000. 12. Szabó Márton:
Külföldi érdekeltségű vállalatok a magyar élelmiszeriparban és hatásuk az EU-csatlakozásra
2000. 13. Tóth Erzsébet (szerk.):
A mezőgazdasági foglalkoztatás és alternatív lehetőségei
2000. 14. Erdész Ferencné, Radócné Kocsis Teréz:
A zöldség-gyümölcs és a szőlő-bor ágazatok hatékonyságának növelése és szabályozásának EU-konform továbbfejlesztése
2000. 15. Alvincz József, Varga Tibor:
A családi gazdaságok helyzete és versenyképességük javításának lehetőségei

2001

2001. 1. Gábor Judit, Juhász Anikó, Kartali János, Kürthy Gyöngyi, Orbánné Nagy Mária:
A WTO egyezmény hatása a magyar agrárpolitika jelenére, jövőjére és teendőire
2001. 2. Hamza Eszter, Miskó Krisztina, Tóth Erzsébet:
Az agrárfoglalkoztatás jellemzői, különös tekintettel a nők munkkerő-piaci helyzetére (1990-2000)
2001. 3. Stauder Márta, Wagner Hartmut:
A takarmány termékpálya problémái
2001. 4. Juhász Anikó, Szabó Márton:
Az EU és Magyarország közötti agrárkereskedelem liberalizációjának hatásai
2001. 5. Erdész Ferencné, Laczkó András, Popp József (szerk.), Potori Norbert, Radócné Kocsis Teréz:
Az agrárszabályozási rendszer értékelése és továbbfejlesztése 2002-re

2001. 6. Kürthy Gyöngyi, Popp József (szerk.), Potori Norbert:
Az OECD tagországok mezőgazdaságának támogatottsága az új metodika alapján – különös tekintettel Magyarországra
2001. 7. Alvincz József (szerk.), Antal Katalin, Harza Lajos, Mészáros Sándor, Péter Krisztina, Spítálszky Márta, Varga Tibor:
A mezőgazdaság jövedelemhelyzete és az arra ható tényezők
2001. 8. Nyárs Levente:
A méhészeti ágazat helyzete és fejlesztési lehetőségei

Előkészületben:

2002. 1. Orbánné Nagy Mária:
A magyar élelmiszergazdaság termelői és fogyasztói árai az Európai Unió árainak tükrében

A kiadványok korlátozott példányszámban megrendelhetők a következő telefonszámon: Kamarásné Hegedűs Nóra: 06-1-476-3064